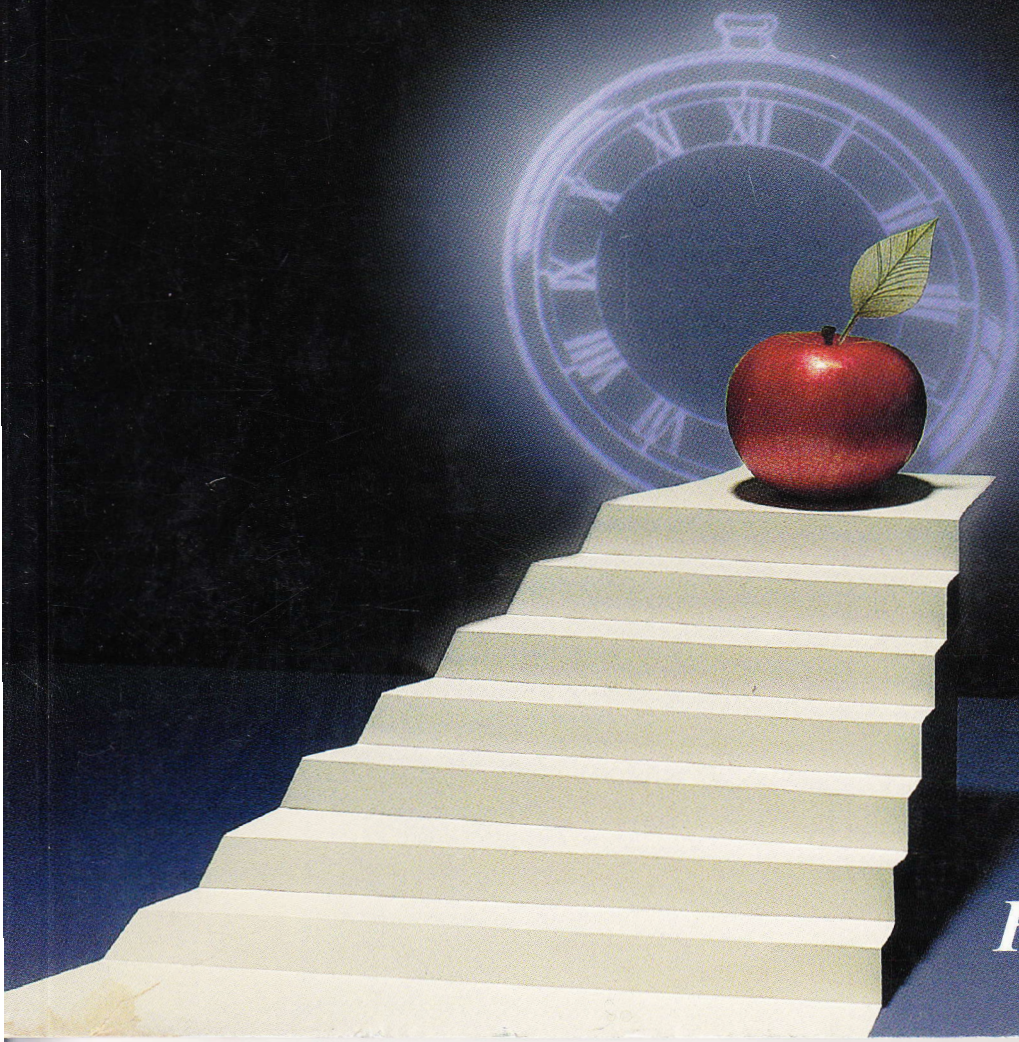


Leif E. Moland

Tidsfordriv og kompetanse

*Mål, organisering og økonomi
i norsk voksenopplæring*



FAFO

Leif E. Moland

Tidsfordriv og kompetanse

**Mål, organisering og økonomi
i norsk voksenopplæring**

FAFO-rapport 152

© Fagbevegelsens senter for forskning,
utredning og dokumentasjon 1991

ISBN 82-7422-106-0

Omslag: Tor Berglie

Trykk:  **Falch** Hurtigtrykk

INNHold

Sammendrag	7
1 VOKSENOPLÆRINGSFELTET	19
1.1 Inndelinger av hele voksenopplæringsfeltet	19
1.2 Inndelinger av det voksenopplæringsfelt opplysnings- organisasjonene dekker	21
2 METODE	26
Datamateriale	26
Rendyrking av hovedtrekkene	30
3 DELTAKERAVGIFTER OG OFFENTLIGE TILSKUDD ..	32
Prisutvikling og offentlige tilskudd i perioden 1985–1992	33
Variasjoner i deltakeravgiften	42
Deltakeravgiftene varierer med målet for studietilbudet	44
Deltakeravgifter etter fagemne	47
Oppsummering	49
4 STUDIETILTAKETS ORGANISERING OG ØKONOMI ..	50
Innledende om studieforbundenes inntekter og utgifter	51
Tre typer voksenopplæring og tre ulike økonomier	54
Organisering av studietiltak og kostnadsforskjeller	62
Inntekter og utgifter etter faglig nivå	68
Utgifter til administrasjon og lokalleie	71
Avslutning	76
Referanser	78
Vedlegg 1 Tabeller til kapittel 1	79
Vedlegg 2 Tabeller til kapittel 2	81
Vedlegg 3 Tabeller til kapittel 3	89
Vedlegg 4 Spørreskjema 2	96
Vedlegg 5 Brev til opplysningsorganisasjonene fra KUF	101
Vedlegg 6 Eksempler på kursregnskap fra de tre hovedkategoriene av voksenopplæring	103

Forord

Med denne rapporten avsluttes vår analyse av opplysningsorganisasjonens voksenopplæring i Norge. Den første delen av prosjektet ble publisert i rapporten *Kompetanse eller tidsfordriv? – Opplysningsorganisasjonenes bidrag til norsk voksenopplæring*. Her ble omfanget av og innholdet i den faglige virksomheten presentert og analysert.

Etter å ha presentert et bilde av en opplæringsaktivitet preget av mangfold og frodighet, ble det stilt spørsmål om:

- Hvordan er organisasjonenes tilbud sett i forhold til det bredere behovet for voksenopplæring i Norge i 1990-åra? Bidrar organisasjonene til utjevning av utdanningsforskjellene i Norge?
- Hvor står organisasjonenes opplæringstilbud i forhold til egne målsettinger, lov om voksenopplæring og folkeopplysningsidealene?

I denne nye rapporten følger vi opp disse spørsmålene gjennom en analyse av de økonomiske og organisatoriske forutsetningene og mulighetene som råder på feltet. I datamaterialet inngår regnskapstall fra et utvalg på cirka 700 studietiltak samt oppgitte deltakeravgifter fra cirka 1300 kurseksemplere.

Noen av spørsmålene som behandles, er:

- Hvordan har myndighetenes satsing på voksenopplæring gitt seg utslag på statsbudsjettene de siste ti åra?
- Hvordan har kostnadsutviklingen vært for voksenopplæring? Og hvordan er denne sammenliknet med den generelle prisutviklingen og størrelsen på statstilskuddene?
- Hvor stor del av opplæringen finansieres av staten gjennom Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, av kommunene, av fylkeskommunene og av andre institusjoner?
- Hvor stor del av opplæringen betales av den enkelte deltaker selv?

- Hvor stor del av arrangørkostnadene går til administrasjon, lærerlønn, lokalleie og materiell?
- Hvordan påvirkes kursbudsjettet av trekk ved studieorganiseringen?
- Hvordan påvirkes studieorganiseringen og kursbudsjettet av målet for opplæringen?

Prosjektet er gjennomført på oppdrag fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Takk til Bitten Kallerud, Morten Lauvbu og Anne Skomedal i departementet, Hans Petter Andresen i Voksenopplæringsforbundet og Kristine Nergaard på FAFO for nyttige kommentarer. Takk også til Jon Lahlum og Bente Bakken for figurframstilling og manusbearbeiding.

Oslo, april 1993

Leif E. Moland

SAMMENDRAG

Tre hovedkategorier etter intensjoner og målgrupper

Under analysen av det faglige innholdet i voksenopplæringen (*Kompetanse eller tidsfordriv?*) utarbeidet vi en tredeling av feltet basert på arrangørens mål for studiearbeidet. De tre hovedkategoriene er:

- Ideologisk motivert voksenopplæring
- Voksenopplæring rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked
- Voksenopplæring rettet mot bestemte grupper

Voksenopplæringen innenfor hver av disse kategoriene er alle viktige sett i forhold til intensjonene i lov om voksenopplæring. De forskjellige formene for voksenopplæring er rettet inn mot ulike samfunnsmessige behov. Det norske demokratiet er avhengig av både samfunnsengasjerte borgere, skolerte politikere, gode lokalmiljøer, videreføring av kulturverdier og kvalifisert arbeidskraft og så videre Opplysningsorganisasjonene og studieforbundene gjør en betydelig innsats på alle disse områdene. Verken i denne eller i den forrige rapporten har vi rangert de ulike sidene av folkeopplysnings- og voksenopplæringfeltet. Det er imidlertid viktig å se at disse hovedkategoriene stiller svært ulike krav til pedagogisk opplegg, organisering og finansiering.

Tre forskjellige måter å organisere voksenopplæringen på

Ideologisk motivert voksenopplæring

Her er den tradisjonelle studiesirkelen¹, hvor studiearbeidet overveiende gjennomføres uten bruk av eksterne lærerkrefter, den sentrale læringsformen. Mye av virksomheten foregår i private hjem. Disse studiesirkelene har i gjennomsnitt 12 deltakere på hvert kurs. Den ideologiske studieaktiviteten utgjør noe over 10 prosent av opplysningsorganisasjonenes² voksenopplæring. Denne delen av feltet domineres av de politiske partienes og de religiøse organisasjonenes studieforbund.

Voksenopplæring rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked

Mens deler av voksenopplæringen inngår som et middel til å styrke bestemte organisasjonsinteresser, er opplæringen i denne kategorien i hovedsak et tilstrekkelig mål i seg selv. Opplæringen er undervisningspreget. De fleste kursene gjennomføres med lønnet instruktør eller foreleser. Mye av virksomheten foregår i skolebygg. Store deler av opplæringen

¹ I NOU 1986:23, s. 38, beskrives studiesirkelen på følgende måte: «studieringen vokste fram i midten av forrige århundre en tid da ideelle, politiske og en rekke andre interesseorganisasjoner vokste fram. For disse organisasjonene var kunnskap et middel og et våpen, og studiesirkelen var den måten en skaffet seg kunnskaper på. Studieringen som pedagogisk metode er knyttet til og har vokst fram blant voksne. Den er skapt og holdt i hevd av opplysningsorganisasjonene. (. . .) Hvilke ideer og prinsipper bygger studieringen på? Det første utgangspunktet er at studieringen er en gruppe hvor selvstendighet er et hovedprinsipp. Deltakerne bestemmer hvordan de vil arbeide og hva de vil arbeide med. De samarbeider om et tema de selv har valgt, og det er en forutsetning om og et krav til alles aktivitet, og det er en læring sammen med andre i et fellesskap».

² I dag gjennomføres en prosess for sammenslåing av organisasjoner til færre og større *studieforbund*. Dette er den offentlige betegnelsen som ønskes innført som fellesbetegnelse på disse arrangørene. Da undersøkelsen ble gjennomført i 1989, var *opplysningsorganisasjon* den vanligste arrangørbetegnelsen på feltet, selv om det også da var mange studieforbund.

står nærmere skolens undervisningsform enn studieringens deltakerstyrte arbeidsform. Også her er det i gjennomsnitt 12 deltakere per kurs. Denne delen av voksenopplæringen står for nærmere 60 prosent av opplysningsorganisasjonenes totale virksomhet.

Voksenopplæring rettet mot bestemte grupper

Denne delen av feltet kan deles i to nesten like store grupper. I den ene finner vi organisasjoner som søker å ivareta bestemte yrkesgruppers faglige opplæringsbehov (for eksempel jordbruksorganisasjonene) eller å styrke yrkesgruppene gjennom faglig-politisk skoling (for eksempel arbeidstakerorganisasjonene). I den andre gruppen finner vi de humanitære organisasjonene og deres studieforbund. Her er mye av opplæringen rettet mot deltakernes spesielle livssituasjon. Cirka annethvert studietiltak gjennomføres med lønnet lærer. Her benyttes både studiesirkelen og forelesningen som pedagogisk form. I tillegg gjennomføres en del av opplæringen med et betydelig antall hjelpelærere. Mye av virksomheten er lagt til spesielt egnede internater eller hoteller. Det gjennomsnittlige antallet deltakere per kurs er 9, og altså lavere enn i de to andre hovedkategoriene.³

Metode

Til grunn for kostnads- og inntektsanalysen ligger regnskapstall for et utvalg på cirka 700 studietiltak. Dette er eksempler som arrangørene har trukket fram som typiske for sin organisasjons studievirksomhet. Det typiske er ikke alltid det samme som det gjennomsnittlige. I utvalget er blant annet andelen studietiltak uten deltakeravgift underrepresentert. Dette og andre forhold⁴ har medført at kostnadsrammene per studietiltak over-

³ Brattset (1981:141) fant at deltakertallet i 1978 var 11,8.

⁴ En sammenlikning av materialet fra spørreskjema 2 med opplysninger fra det landsdekkende materialet i spørreskjema 3 viser følgende utvalgsskjevheter som påvirker (fortsettes...)

veiene er litt for høye. Dette har liten betydning for kostnadsprofilen innenfor de tre hovedkategoriene og utgiftene per studietime. Dette gjelder særlig den markedsorienterte voksenopplæringen.

Fordi voksenopplæringsfeltet i så stor grad preges av variasjon (og spredning), har vi prioritert å tydeliggjøre særområdene (undergruppene) fremfor å presenterte gjennomsnittsoversikter. Nettopp dette mangfoldet har gjort voksenopplæringsfeltet uoversiktlig. Derfor vil fremstillinger som behandler hele feltet under ett, lett skape et bilde som i liten grad gjenspeiler den opplæringen som konkret gjennomføres i de ulike studieforbundene. I hovedrapporten var ett av hovedmålene å gjøre feltet mer håndterlig ved å få fram faglige skillelinjer. I denne rapporten er det et mål å *rendyrke de organisasjonsmessige og økonomiske særtrekkene* ved voksenopplæringen.

Tre forskjellige økonomier

Ideologisk motivert voksenopplæring

Totalkostnadene er lave. Et studietiltak koster i gjennomsnitt cirka 4500 kroner å arrangere. Lønnskostnadene er lave fordi de fleste tiltak ikke benytter lønnede lærerkrefter. Mange studiesirkler har ikke lønnsutgifter i det hele tatt. Likevel blir de gjennomsnittlige lønnskostnadene per kurs cirka 1500 kroner. Utgiftene til lokaler er også lave. I gjennomsnitt er disse under 1000 kroner per kurs. Mange studiesirkler har ikke utgifter til lokaler.

Deltakeravgiftene er lave, og svært mange studietiltak har ikke deltakeravgifter i det hele tatt. I gjennomsnitt utgjør deltakeravgifter rundt 1/4 av

⁴(...fortsatt)

kostnadstallene i fordyrende retning:

- Studietiltak med mer enn 48 studietimer er overrepresentert.
- Studietiltak uten deltakeravgifter er underrepresentert.
- Studietiltak på høyere nivå har høye kostnader, og er noe overrepresentert.
- Studietiltak innenfor emner med lave deltakeravgifter er underrepresentert.

arrangørenes inntekter. Tilskudd fra KUF utgjør nesten halvparten av inntektene.

Voksenopplæring rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked

Totalkostnadene er i voksenopplæringssammenheng høye. Med basis i de eksemplene arrangørene selv har oppgitt som typiske, koster et studietiltak i denne kategorien i gjennomsnitt cirka 27 000 kroner å arrangere. Om lag halvparten av dette er lærerlønnskostnader. Disse utgjør noe over halvparten av de totale kurskostnadene. Utgifter til lokaler er 6000 kroner per kurs.

Deltakeravgiftene er i voksenopplæringssammenheng høye og utgjør cirka 3/4 av arrangørenes inntekter. Tilskudd fra KUF utgjør bare 1/5⁵ av inntektene.

Voksenopplæring rettet mot bestemte grupper

De gjennomsnittlige kurskostnadene er i voksenopplæringssammenheng moderate, og ligger i utvalget på cirka 16 000 kroner per kurs. Om lag 1/4 av dette er kostnader til lærerlønn. Cirka halvparten av studiearbeidet gjennomføres uten eksterne lærerkrefter. Her, som for de andre kategoriene, gjelder det at der det først utbetales lærerlønn, er denne betydelig høyere enn gjennomsnittet blant de studietilbudene vi har opplysninger om. Utgifter til lokaleie utgjør så mye som 1/3 av de totale kurskostnadene. Dette er mye mer enn for annen voksenopplæring.

Deltakeravgiftene er lave, og de fleste studieaktivitetene opererer med deltakeravgifter på under 300 kroner. I de kurseksemplene vi har mottatt, er deltakeravgiftene betydelig høyere, og utgjør cirka 1/3 av arrangørenes inntekter. KUF-tilskuddet utgjør nesten halvparten av arrangørenes inntekter.

⁵ For den mest utdanningsorienterte voksenopplæringen utgjør KUF-tilskuddet ofte ikke mer enn 10 prosent av arrangørenes inntekter. Her dekker deltakerne selv vanligvis mer enn 3/4 av kostnadene.

Offentlige tilskudd: store variasjoner og avtakende finansieringsbidrag

De offentlige tilskuddene varierer kraftig og utgjør en minkende del av økonomien til de fleste voksenopplæringsarrangører. Dette fører til at deltakerne selv må betale en større andel av opplæringskostnadene. I 1989 ble KUFs bevilgninger til opplysningsorganisasjonene redusert. Dette skjedde i en periode hvor bevilgningene hadde økt noe nominelt, mens de reelt (sammenliknet med prisstigningen) i flere år hadde sunket. Tilskuddene til opplysningsorganisasjonene utgjorde i 1980 2,6 prosent av KUFs totalbudsjett. I 1990 var det tilsvarende tall redusert til 0,6 prosent.⁶

I dag er KUF-tilskuddet et viktig, men for mange arrangører kun et marginalt, bidrag til finansieringen av voksenopplæring. Slik tilskuddsordningen var i 1989, ble billige kurs favorisert. Her utgjorde KUF-tilskuddet overveiende en langt større andel av kursfinansieringen enn for de dyrere studietiltakene. Dette forholdet vil slå enda sterkere ut med den nye tilskuddsordningen, som skal differensiere enda mindre etter faktiske utgifter enn den gamle. Samtidig med dette har innstramminger i kommune- og fylkesbudsjettene vært betydelige for voksenopplæringssektoren. Enkelte fylker har nå 0 kroner på denne budsjettposten.

Studiesirkler uten lønnede lærerkrefter og uten utgifter til lokalleie får relativt sett mest ut av de offentlige tilskuddene. I praksis slår dette ut til fordel for den ideologiske voksenopplæringen. Den markedsorienterte opplæringen – fra husflid til språkkurs – kommer dårligst ut, og må kompensere dette med høye deltakeravgifter. Den gruppeorienterte voksen-

⁶ I perioden før og etter 1977, da Norge fikk en lov om voksenopplæring, ble de offentlige tilskuddene til opplysningsorganisasjonene økt betydelig. I 1980 fikk organisasjonene 180 millioner kroner. Det utgjorde 2,3 prosent av KUFs totale budsjett, som den gangen var på 7,9 mrd. kroner. Ti år senere fikk organisasjonene 155 millioner kroner, hvilket kun er 0,6 prosent av KUFs totale budsjett, som i 1990 var økt til 25,0 mrd. kroner.

I løpet av disse årene har departementet med ansvar for utdanning skiftet både navn og fagområder flere ganger (Kirke og undervisning, Kirke og kultur, Utdanning og forskning, Kirke, utdanning og forskning). I sammenlikningen over er samme fagbudsjett lagt til grunn.

opplæringen havner i snitt midt på treet. Studietilbud for spesielt vanskeligstilte grupper får toppfinansiering gjennom den såkalte § 24-ordningen, og skånes derfor for tilskudds- og prisutviklingen. Enkelte andre grupper får finansieringshjelp fra moderorganisasjoner og opplærings- og utdanningsfond.

Oppsummering

Målet for det enkelte voksenopplæringstilbud legger premissene for organiseringen og gjennomføringen. Dette påvirker kostnadene. Disse dekkes i større eller mindre grad av deltakerne selv. Størrelsen på KUFs tilskudd til voksenopplæringen varierer med målet for studiearbeidet og med visse sider ved organiseringen.

I figur S.1 er sammenhengen mellom mål, organisering og økonomi stilt opp. Vi har valgt å klassifisere studiearbeidet i forhold til tre hovedmål. Dette kan være ideologisk orientert, rettet mot bestemte gruppers behov eller interesser, eller være orientert mot et mer åpent opplæringsmarked.

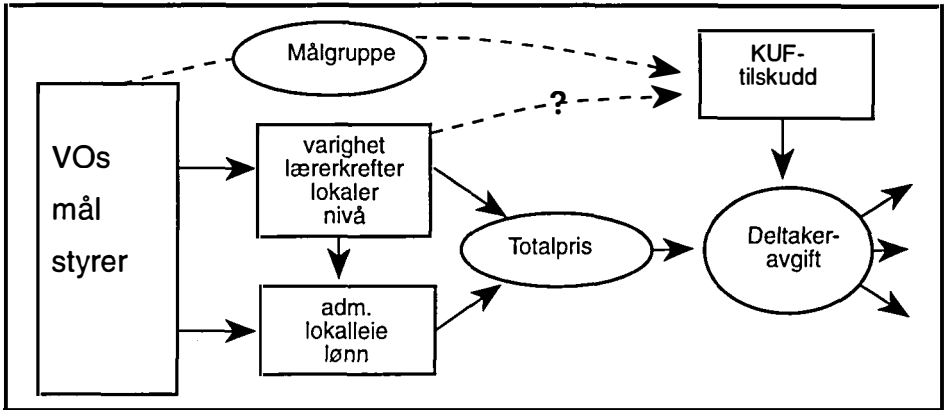
Målet for studiearbeidet bestemmer organiseringskravene, og vil dermed allerede i utgangspunktet påvirke kostnadsnivået. I en studiesirkel hvor målet for eksempel er å forankre en gruppe mennesker i den kristne tro, og som gjennomføres på idealistisk basis, vil behovet for å bruke eksterne lærerkrefter overveiende være lavt. Administrasjonsbehovet er begrenset. Dermed er lønnsutgiftene heller ikke så store. Mange bibelgrupper arrangeres i privathjem. Til sammen tilsier dette lave arrangørkostnader.

Til sammenlikning vil et mer markedsbasert studietiltak i husflidsarbeid ha helt andre krav til eksterne lærerkrefter. Studieaktiviteten stiller som oftest betydelige krav til lokalitetene. Visse behov for annonsering vil det også være. Her er altså behovet for administrasjon betydelig. I sum vil denne arrangøren ha relativt store kostnader sammenliknet med eksemplet over.

I utgangspunktet er det naturlig at omkostningene øker med antall studietimer og faglig nivå. Dette gjelder særlig for den åpne og markeds-

orienterte voksenopplæringen, som gjerne har høye lønns- og administrasjonskostnader.

Figur S.1 Sammenhengen mellom mål, organisering og økonomi i voksenopplæringen.



Dersom KUF-tilskuddet er det samme for de to aktivitetene over,⁷ vil deltakeravgiften bli svært ulik. Hvis tilskuddet derimot påvirkes av forhold ved organiseringen (for eksempel utgifter til lærerlønn), vil det mest kostnadskrevenne studietiltaket også få det største tilskuddet. Det fører i så fall til at variasjoner i deltakeravgiftene blir mindre. Valg av prinsipp for tildeling av midler fra departementet vil slå systematisk forskjellig ut for de tre hovedkategoriene av voksenopplæring. Kort sagt betyr det at kostnadsvariasjonene dekkes av deltakerne selv. Den som går på et dyrt kurs, må betale mye, og den som går på et billig kurs, kan gjøre det gratis. Dermed bidrar KUF-tilskuddet bare i begrenset grad til å utjevne forskjellene i de prisene deltakerne må betale.

Selv om det organisasjonene har oppgitt som *typiske kurs*, ikke er helt representativt med hensyn til størrelsen på kurskostnadene, kan vi i den nye rapporten belegge at:

⁷ Eksempelvis fordi tiltakene har det samme studietimetall.

1. KUF-tilskuddet utgjør en avtakende del av finansieringen av voksenopplæring.
2. Deltakerne betaler selv det meste av kostnadene.
3. Tendensen i punkt 1 og 2 er særlig fremtredende i den utdanningsorienterte voksenopplæringen⁸. Dette vil bli forsterket av den nye og mindre differensierte tilskuddsordningen.
4. Rimelige studietilbud, med enkle krav til organisering, har de beste offentlige tilskuddsvilkårene.
5. Arrangørkostnadene øker med studietiltakets varighet. Studietiltak på høyere nivå er mer kostnadskrevenne enn tiltak på grunnivå. Lærertillegg utgjør den største enkeltposten. Denne varierer med målet for opplæringstilbudet, og øker med varighet og faglig nivå.
6. Selv om varigheten, det faglige nivået og bruken av lærer er like, vil den markedsorienterte voksenopplæringen ha høyere kostnader enn den ideologiske. Dette forklares med større krav til organisering og trolig også mindre innslag av kostnadsfri organisasjons- og undervisningsinnsats fra medarbeidere (medlemmer) som er engasjert ut fra idealistiske motiver.
7. Markedsorientert og gruppeorientert voksenopplæring har omtrent de samme kostnadene per time. Disse er cirka fire ganger så høye som for ideologisk orienterte studietiltak. Mens utgiftene ved gjennomføring av markedsorienterte studietiltak er dominert av lønnsutgifter, er utgiftene for de gruppeorienterte tiltakene mer spredt. Her er utgiftene til lokal-leie betydelige.

Avslutning

I *Kompetanse eller tidsfordriv?* stilte vi med utgangspunkt i den faglige virksomheten og deltakersammensetningen følgende spørsmål: Hva slags

⁸ Med utdanningsorientert voksenopplæring siktes det til studietiltak som gir formell kompetanse. Denne vil ofte føre fram til eksamener med paralleller i det offentlige skoleverket. En del av den kan inngå som ledd i oppnåelse av studiekompetanse. Andre deler forutsetter studiekompetanse. Her vil man også finne yrkerettede utdanningstilbud hvor en kobling til skoleverket eller studiekompetansebegrepet har liten relevans.

voksenopplæring ønsker myndighetene (og organisasjonene selv) at studieforbundene og opplysningsorganisasjonene skal drive?

Etter en analyse av kursregnskapene og deltakernes egenandeler blir dette spørsmålet enda mer påtrengende. Representanter for opplysningsorganisasjonene hevder at reduserte KUF-tilskudd har ført til økte deltakerkostnader, og at dette har ført til frafall blant de minst bemidlede målgruppene. Dette har aldri vært godt belagt, og er dermed gått inn i «mytologien» omkring denne delen av voksenopplæringen. Hvis en antar at gruppen av voksne som etterspør utdanning for å styrke sin plass i det offentlige utdanningssystemet eller på arbeidsmarkedet, også har det største behovet for offentlige tilskudd, kan dataene i denne rapporten kaste lys over en slik påstand.⁹

Både regjering og departement har proklamert¹⁰ at det skal satses på økt utdanning til den voksne delen av befolkningen. Men både størrelsen på statstilskuddene og fordelingskriteriene er egnet til å sette spørsmålstegn ved om myndighetene egentlig ønsker å benytte studieforbundene i arbeidet for å realisere en slik satsing.

Hvordan lar det seg gjøre å styrke de utdanningssvakes muligheter til utdanning (jamfør § 1 i lov om voksenopplæring) når nettopp den opplæringen de etterspør, har de desidert største egenandelene både nominelt og i andel av totale opplæringskostnader?

Er vi vitne til en tydeligere oppgavefordeling mellom skoleverket og studieforbundene, hvor myndighetene ønsker å styrke skoleverkets tilbud til voksne? Dette skjer i tilfelle parallelt med at studieforbundene melder om stigende etterspørsel etter opplæring som kan gi økt studie- eller yrkeskompetanse.

⁹ De ekstraordinære offentlige tilskuddene til særlig vanskeligstilte grupper (§ 24-ordningen) er ikke tilstrekkelig til å bøte på dette.

¹⁰ Fra frontalen i 1991: «Behovet for livslang læring gjør det nødvendig å satse både på voksenopplæring og i skoleverket, på opplysningsorganisasjonene og på opplæring i arbeidslivet. Voksne trenger gode, generelle, basiskunnskaper og oppdatert, relevant yrkeskompetanse. Voksenopplæringen engasjerer for deltakelse i folkestyre og i levende lokalt kulturliv.» *Studienytt* 1/1992.

Myndighetene og Voksenopplæringsforbundet har de senere åra jobbet for at de mindre opplysningsorganisasjonene skal slå seg sammen til større og mer profesjonelt drevne studieforbund. På sikt vil kun disse større enhetene være tilskuddsberettiget.¹¹ Men er det ikke underlig å bygge opp profesjonelle organisasjoner når tilskuddsordningen samtidig favoriserer den ikke-profesjonelle opplæringsaktiviteten?

Jo mindre det offentlige tilskuddssystemet vil differensiere etter opplæringskostnader, jo klarere må man oppfatte myndighetenes ønske om at opplysningsorganisasjonene skal konsentrere seg om kostnadslav opplæring. Dette vil i praksis ofte være opplæring orientert mot deltakernes privatsfære, gjerne fri for pensum og eksamener (jamfør § 6 i lov om voksenopplæring). I så fall er dette en relativ styrking av den opplæringen mange av dagens opplysningsorganisasjoner driver. Dette er også i tråd med de ideer som forfektes av forkjemperne for «den frie folkeopplysning» (Klonteig 1992). Disse er selvfølgelig grunnleggende for det studiearbeidet opplysningsorganisasjonene samlet driver. Men hvis en rendyrking av disse idealene også får gjennomslag i det offentlige tilskuddssystemet, vil feltet som helhet bli fattigere. Dermed vil også rekrutteringsprofilen endres; sannsynligvis slik at enda færre lavtutdannede nås. Hvor lenge vil det da være plass for den begrensede, men fortsatt viktige, gruppen av de mest utdanningsorienterte studieforbundene?

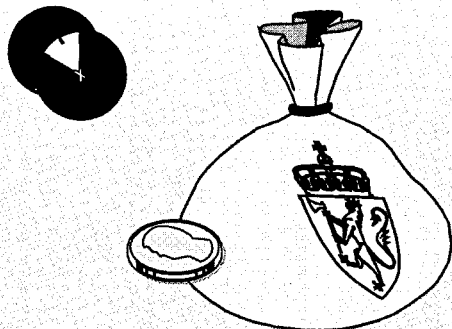
Om vi ser den nye tilskuddsordningen, sitatet fra frontalen i note 10 og særbehandlingen av de politiske partiers studieorganisasjoner i sammenheng, er det nærliggende å tolke myndighetenes voksenopplæringspolitikk som en melding til opplysningsorganisasjonene og studieforbundene om å holde seg til den tradisjonelle, frie folkeopplysningen, og overlate til andre å ta seg av utdanning som skal gi formell studie- og/eller yrkeskompetanse.

¹¹ Etter de nye kravene til studieforbund kreves det at de over en treårsperiode i gjennomsnitt gjennomfører minimum 20 000 studietimer i året for å være berettiget til tilskudd fra KUF i henhold til voksenopplæringsloven. De politiske partienes studieorganisasjoner er unntatt dette kravet.

Voksenopplæring i Norge

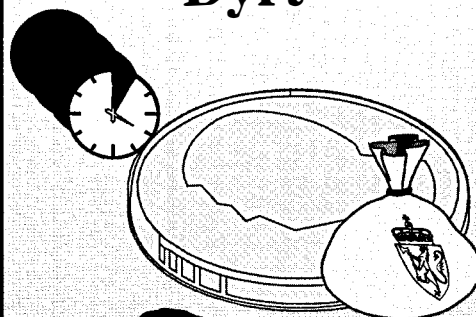
**IDEOLOGISK
ORIENTERT**

**10% +
Billig**



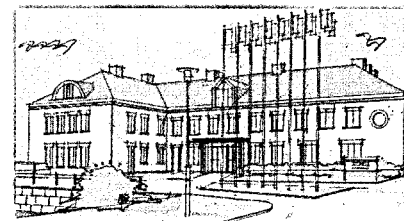
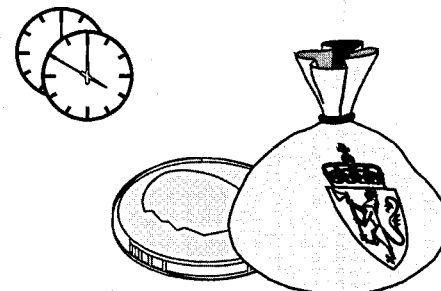
**MARKEDS-
ORIENTERT**

**60% -
Dyrt**



**GRUPPE-
ORIENTERT**

**30% +
Moderat**



1

VOKSENOPLÆRINGSFELTET

I dette kapitlet gis det en sammenfatning av den gjennomgangen av voksenopplæringsfeltet som ble foretatt i prosjektets hovedrapport. Hovedpoenget med beskrivelsen er å forklare den tredelingen av studieforbundene og opplysningsorganisasjonenes studievirksomhet som ligger til grunn for store deler av den økonomiske analysen.

1.1 Inndelinger av hele voksenopplæringsfeltet

Cirka 1,35 millioner personer deltok i 1989 i en eller annen form for organisert voksenopplæring. Arbeidslivet og opplysningsorganisasjonene står hver for om lag 45 prosent av voksenopplæringen målt etter antall deltakende personer. Skoleverket, folkehøgskolene, fjernundervisningsinstitusjonene og arbeidsmarkedsopplæringen står til sammen for cirka 10 prosent (Moland 1991).

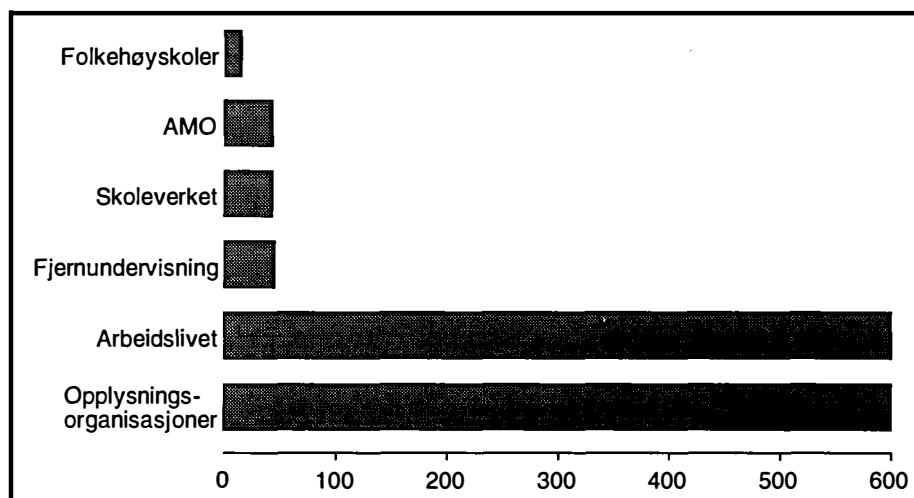
I forrige rapport ble det vist at både innholdet og det faglige nivået på opplysningsorganisasjonenes voksenopplæring er svært variert. Etter at rapporten ble skrevet, har dels myndighetene og dels opplysningsorganisasjonene/studieforbundene gått inn for:

- at alle deltakere skal gis skriftlig dokumentasjon
- å videreutvikle standardiserte studieplaner

- å utvikle nye rapporteringsrutiner for feltet til KUF
- en prosess med sikte på å skape færre og større studieforbund

Dette har langt på vei vært forutsatt i den nye tilskuddsordningen for voksenopplæring som ble innført fra 1. januar 1992.

Figur 1.1 Deltakelse i voksenopplæring i Norge, fordelt på de største opplæringsinstitusjonene. 1000 personer



I en analyse av samfunnets, bedriftenes, organisasjonenes og individenes behov for voksenopplæring er det viktig å holde fast ved at studieforbundene og opplysningsorganisasjonene er en av flere hovedaktører innen feltet (figur 1.1). Alle skal ikke gjøre alt. Skoleverket har sin del, folkehøyskolene sin, og så videre. Med fremveksten av de videregående skolene som kompetansesentre, er det duket for økt innsats for voksenopplæring i skoleverkets regi. Utviklingen innen fjernundervisning vil også få økende betydning for den samlede voksenopplæringen. Samtidig melder de største studieforbundene om økt etterspørsel etter studietiltak som kan gi formell kompetanse med sikte på å styrke deltakernes muligheter på et

hardt utdannings- og arbeidsmarked (se for eksempel *Arbeiderbladet* 13.1.93). Flere av studieforbundene satser nå sterkere på å kunne tilby voksenopplæring som kan gi formell studie- og/eller yrkeskompetanse.¹ Dette er gunstig for de voksne som etterspør den type opplæring. For noen av opplysningsorganisasjonene har dette ført til en ny konkurransesituasjon som ikke er lett å mestre.

1.2 Inndelinger av det voksenopplæringsfelt opplysningsorganisasjonene dekker

De ulike opplysningsorganisasjonene er innbyrdes svært forskjellige. De arbeider med høyst ulike oppgaver, fra politisk skolering og videreføring av betydelige kulturtradisjoner til utdanning på både grunnnivå, mellomnivå og høyere nivå. Her er et faglig-tematisk mangfold og en målgruppespesialisering som i sum dekker et bredt spekter av befolkningen. Det vil derfor være viktig å bevare den enkelte organisasjons egenart, samtidig som enkelte produkter må videreutvikles for å imøtekomme endrede behov i befolkningen.

Organisasjonene (og opplæringsmotivene og -behovene) har vist seg å være så forskjellige at de vanskelig kan vurderes ut fra de samme kriteriene. For å oppnå en viss oversikt over feltets mangfold, og i et forsøk på å utvikle relevante vurderingskriterier, ble det i *Kompetanse eller tidsfordriv?* utarbeidet en tredeling av studieforbundene og opplysningsorganisasjonene på basis av målet for hovedtyngden av opplæringsaktivitetene. Disse tre kategoriene er:

- Ideologisk motivert voksenopplæring
- Voksenopplæring rettet mot bestemte grupper
- Voksenopplæring rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked

¹ Blant studieorganisasjonenes voksenopplæring utgjør de tilbudene som kan gi formell studie- og/eller yrkeskompetanse, en beskjeden del (Moland 1991).

Voksenopplæringen innenfor hver av disse kategoriene er alle viktige sett i forhold til intensjonene i lov om voksenopplæring. De forskjellige formene for voksenopplæring er rettet inn mot ulike samfunnsmessige behov. Det norske demokratiet er avhengig av både samfunnsengasjerte borgere, skolerte politikere, gode lokalmiljøer, videreføring av kulturverdier og kvalifisert arbeidskraft. Opplysningsorganisasjonene og studieforbundene gjør en betydelig innsats på alle disse områdene. Verken i denne eller i den forrige rapporten har vi rangert de ulike sidene av folkeopplysnings- og voksenopplæringfeltet. Det er imidlertid viktig å se at disse hovedkategoriene stiller svært ulike krav til pedagogisk opplegg, organisering og finansiering.

Denne tredelingen av voksenopplæringen, som tar utgangspunkt i organisasjonenes formål, har også vist seg egnet under analysen av inntekts- og kostnadsforskjeller på feltet. Vi tar derfor med et sammendrag av de tre hovedgruppene.²

Den ideologisk motiverte voksenopplæringen

Rent faglig er målet for denne opplæringen å utvikle og styrke et gjenomarbeidet samfunnssyn eller livssyn hos deltakerne. Dette forventes å avstedkomme eller opprettholde et aktivt engasjement for de saker (moder) organisasjonen arbeider for. Kunnskap er her et middel til verdispredning, og krav om høyere formaliseringsgrad blir irrelevante. Den ideologisk funderte voksenopplæringens legitimitet (som tilskuddsberettiget gjennom Voksenopplæringsloven) står og faller med at den utgjør en grunnpilar for politisk og religiøst engasjement i befolkningen. Følgende organisasjoner er klassifisert som ideologiske, fordi størstedelen av deres opplæringsvirksomhet primært tar sikte på å utbre eller styrke bestemte verdier:

Edruskapsrørslas Studieforbund, Framtiden i våre hender Studieorganisasjonen, Kristelig Folkepartis Studieforbund, Marxistisk Opplysningsråd, Noregs Mållag, Norsk Kristelig Studieråd, Senterpartiets Studieforbund, Sosialistisk Opplysningsforbund, Studieforbundet for Norske Freds- og

² For en fylldigere gjennomgang av de tre hovedgruppene vises det til prosjektets hovedrapport.

Solidaritetsorganisasjoner, Studieforbundet Ny verden, Venstres Opplysningsforbund.

Sju av de elleve opplysningsorganisasjonene vi har klassifisert som ideologiformidlere, er fagklassifisert³ innen samfunnsfag. Disse elleve arrangerer omkring 10 prosent av opplysningsorganisasjonenes totale voksenopplæring. Også mange av organisasjonene som ikke er klassifisert her har enkelte studieringer hvor verdiformidling er primæroppgave. Derfor utgjør denne opplæringsvirksomheten noe mer enn 10 prosent av opplysningsorganisasjonenes totale studievolum. Den markante forskjellen mellom deltakeravgiftene til for eksempel ideologisk orienterte og markedsorienterte studietiltak indikerer at klassifiseringen er tilstrekkelig for analyseformål.

Voksenopplæring rettet mot bestemte grupper

Utgangspunktet er her bestemte grupper og deres behov for kunnskaper og ferdigheter. Disse kan i hovedsak deles inn i to hovedgrupper. Den ene omfatter grupper av yrkesutøvere som skal ha yrkesfaglig eller faglig-politisk opplæring. Den andre består av pasientgrupper eller mennesker som på grunn av fysiske, psykiske eller sosiale handikap har behov for opplæring som er spesielt tilpasset deres situasjon. Her tenker vi dels på spesialkunnskap, dels på generell kunnskap formidlet i en spesielt tilpasset form. Følgende organisasjoner er klassifisert som gruppeorientert, fordi størstedelen av deres opplæringsvirksomhet primært tar sikte på å hjelpe og styrke bestemte gruppers livs- og arbeidssituasjon.

De yrkesfaglige opplysningsorganisasjonene⁴ er:

Bygdefolkets Studieforbund, Norsk Bonde- og Småbrukarlags studienemnd, Norske Sivilingeniørers Studieforbund.

³ For en nærmere utgreiing om klassifisering av organisasjoner i forhold til fagområder vises det til prosjektets hovedrapport.

⁴ Disse organisasjonene retter sin opplæringsvirksomhet mot spesielle grupper. Dette må imidlertid ikke forveksles med lovens særgruppebegrep (§ 24), hvor spesielle svakstilte grupper gis tilskuddsprioritet (omtales i kapittel 3).

De humanitære opplysningsorganisasjonene er:

Landsforeningen for Hjerte og Lungesyke, Nasjonalforeningen for folkehelsen, Norges Husmorforbund, Norges Røde Kors, Norges Blindforbund, Norges Døveforbund Studieorganisasjon, Hørselshemmedes Landsforbund, Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede, Norsk Foreldrelag for Funksjonshemma, Studieforbundet av funksjonshemmedes organisasjoner, Vestlandske Blindforbund og Norske Kvinners Sanitetsforening.

I tillegg kommer Samenes Landsforbund og Samisk Studieutvalg.

Dette er den gruppen som samler flest opplysningsorganisasjoner. Den står for omkring 30 prosent av opplysningsorganisasjonenes totale voksenopplæring. AOF er ikke klassifisert som særgruppeorganisasjon, men er likevel den største arrangøren innen opplæring av særgrupper. Derfor utgjør denne opplæringsvirksomheten mer enn 30 prosent av opplysningsorganisasjonenes totale studievolume.⁵

Voksenopplæring rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked

Her har vi klassifisert den delen av opplysningsorganisasjonenes voksenopplæring hvor den faglige virksomheten er selvbegrunnende. Opplæring og utdanning inngår ikke som middel til å nå moderorganisasjoners mål, men som selvstendig virksomhetsmål. Denne form for opplæring forstås som et produkt på et åpent opplæringsmarked.

De opplysningsorganisasjonene som i første rekke forbindes med opplæring innenfor denne gruppen, er Folkeuniversitetet fulgt av AOF og Høyres Studieforbund. Dette er også de mest typiske «allround»-organisasjonene innenfor voksenopplæringen. De mest faglig profilerte organisasjo-

⁵ Dersom den analytiske tredelingen ønskes fulgt opp i senere empiriske undersøkelser eller i det rapporteringsskjemaet som er under utvikling, bør klassifiseringen registreres på kursnivå, og ikke på arrangørnivå. Større nøyaktighet hadde vært ønskelig, også til denne rapporten. Så lenge siktemålet er å få fram de mest grunnleggende trekk ved kostnads- og tilskuddsbildet i voksenopplæringen, er «overlappingsproblemet» til å leve med.

nene finner vi i Norges Idrettsforbund, Norges Husflidslag, Norges Sang- og Musikkråd og Studieforbundet natur og miljø.

Denne gruppen arrangerer omkring 60 prosent av opplysningsorganisasjonenes totale voksenopplæring. En del av dem, og især AOF, har i tillegg både virksomhet som er rettet mot særgrupper, og virksomhet som er ideologisk motivert. Derfor utgjør den opplæringen som er rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked, mindre enn 60 prosent av opplysningsorganisasjonenes totale studievolum.

2

METODE

Før vi går inn på analysen av de økonomiske og organiseringsmessige sidene ved opplysningsorganisasjonenes studietiltak, bør noen metodiske poenger fremheves.¹

Datamateriale

De dataene som benyttes i denne rapporten, er hentet fra samme undersøkelse, men fra to forskjellige spørreskjemaer. Undersøkelsen ble gjennomført i 1989. Da sendte FAFO ut spørreskjemaer til samtlige 44 opplysningsorganisasjoner og studieforbund som i 1989 var godkjent som berettiget til tilskudd etter voksenopplæringsloven. Vi fikk svar fra 37 organisasjoner.

¹ For en beskrivelse av undersøkelsesprosessen og mer detaljerte opplysninger om svarprosenten for de ulike spørreskjemaene henvises det til hovedrapporten, *Kompetanse eller tidsfordriv?*.

Spørreskjema 3

Spørsmålene i skjema 3² var meget omfattende. Skjemaet var rettet mot organisasjonenes lokallag.³ 35 organisasjoner besvarte det. Blant disse var alle de største. Vi mottok omfattende data om cirka 48 000 studietiltak. Størstedelen av opplysningene ble analysert og presentert i *Kompetanse eller tidsfordriv?*.

I spørreskjema 3 inngikk også noen spørsmål om kursavgifter som ikke ble behandlet i forrige rapport. Denne delen av materialet inneholder eksempler på deltakeravgifter fra cirka 1400 studietiltak. Disse eksemplene har organisasjonene selv plukket ut, på bakgrunn av egne vurderinger av hva de syntes var typisk for deres studievirksomhet. De 1400 studietiltakene utgjør altså ikke et tilfeldig utvalg. Derfor er utvalget heller ikke representativt i statistisk forstand. Dette materialet ligger til grunn for analysen av deltakeravgifter i kapittel 3.

Spørreskjema 2

Spørsmålene i skjema 2 ble rettet til fylkesleddet hos opplysningsorganisasjonene. 34 av organisasjonene besvarte skjemaene. Mens skjema 3 tok sikte på å dekke hele voksenopplæringsfeltet i regi av organisasjonene, skulle skjema 2 allerede i utgangspunktet favne langt snevrere. Med dette skjemaet ønsket vi å få tak i mer detaljerte opplysninger om et mindre utvalg av studietiltak. For hvert fylkesledd ble organisasjonene bedt om å plukke ut ett eller to eksempler på studietiltak de selv mente ville gi et typisk bilde av deres studieaktivitet i fylket. Vi har mottatt cirka 700 slike kurseksempler. Kan vi forvente at disse i sum ville være representative for dette voksenopplæringsfeltet?

De 700 kursregnskapene som utgjør analysegrunnlaget i kapittel 4, er plukket ut av informantene selv. Det betyr at de dyreste og de billigste, de enkleste og de mest omfattende studietilbudene sannsynligvis er underrepresentert. Selv om disse kan ha et betydelig omfang, vil de ikke være

² Spørreskjema 3 er i sin helhet gjengitt i vedlegget til *Kompetanse eller tidsfordriv?*.

³ Mange av organisasjonene – særlig de mindre – valgte å besvare både skjema 1, skjema 2 og skjema 3 sentralt.

typiske. Man velger ikke marginaler som eksempler på noe som er typisk. Dermed blir marginalverdiene lett underrepresentert.⁴

Utvalgsskjevheter

Vi har fått oppgitt de totale inntektene og utgiftene fra 700 kursregnskap. For hvert av regnskapene kjenner vi også de viktigste inntekts- og utgifts-postene. Det ser ut til at noen av organisasjonene i sine valg av typiske kurs har trukket fram eksempler som er noe mer kostnadskrevenne enn et antatt gjennomsnittskurs. Kurs på høyere nivå og kurs i

Høye kostnader

Dette gjelder først og fremst den markedsorienterte voksenopplæringen.⁵ En sammenlikning av materialet fra spørreskjema 2 med opplysninger fra det landsdekkende materialet i spørreskjema 3 viser følgende utvalgsskjevheter som påvirker kostnadstallene i fordyrende retning:

- Studietiltak uten deltakeravgifter er underrepresentert. Utvalget av typiske studietiltak i skjema 2 inneholder for få eksempler hvor delta-

⁴ Den mest nærliggende måten å kontrollere hvor sannsynlig det er at de 700 kursene er dekkende for de cirka 65 000–70 000 kursene totalt, er å sammenlikne fordelingen på variabler som *bruk av lærer*, *antall studietimer* og *kurs innen hvert fagemne* i de to utvalgene. Her vet vi at tallene fra skjema 3 er riktige. Dernest sammenlikner vi økonomidataene i to skjemaene så godt det lar seg gjøre. I den grad resultatene stemmer overens, øker grunnlaget for å tro at de typiske eksemplene også kan være representative. En annen kontroll ligger i å «blåse opp» de oppgitte statstilskuddene, og se hvordan et landsmål med grunnlag i disse stemmer overens med de tilskuddstallene som fremkommer av statsbudsjettet. (La oss si at de 700 kursene i gjennomsnitt bare fikk 100 kroner hver i tilskudd fra KUF. For 70 000 kurs vil det tilsi et årlig KUF-tilskudd på 7 millioner. Med et KUF-tilskudd i 1989 på 172 millioner kroner, kan man anta at 100 kroner per kurs må være alt for lavt.) Der vår generelle kunnskap om feltet har ført til at vi har vært i tvil om riktigheten i de oppgitte regnskapsopplysningene, har vi tatt kontakt med de respektive opplysningsorganisasjonene. Det har da gjerne vist seg at de oppgitte eksemplene har vært noe dyrere enn de gjennomsnittstallene den enkelte organisasjonen selv opererer med.

⁵ Se kommentar til figur 3.6.

keravgiften er lik null. Dette kan ha med oppsettet i spørreskjemaet å gjøre. Det er neppe naturlig å bruke «gratis kurs» i valg av eksempel for å anskueliggjøre et typisk kursregnskap. Når mellomprissjiktet er overrepresentert, bekrefter det at organisasjonene har valgt det typiske. For selv om mange organisasjoner har et betydelig innslag av studietiltak uten deltakeravgifter, er det sjelden at disse utgjør en majoritet blant den enkelte organisasjons tilbud.

- Studietiltak på høyere nivå har høye kostnader og er noe overrepresentert (vedleggsfigur 1.2).
- Studietiltak innenfor emner med lave deltakeravgifter er underrepresentert (vedleggsfigur 1.1). Studietiltak innen emnene *sang og musikk* og *estetiske fag* har gjennomgående lave deltakeravgifter. Disse er dominerende i den totale voksenopplæringen, mens de er svakt representert i skjema-2-utvalget. Dette er skjedd fordi ingen studieforbund har kunnet levere inn mer enn to eksempler fra hvert fylke. Dermed vil noen av de utvalgte eksemplene representere en håndfull studietiltak, mens andre vil representere kanskje tusen tiltak.
- Sist, men trolig viktigst: Blant de studietiltakene i skjema-2-utvalget vi har klassifisert som markedsorienterte, er antallet med varighet over 48 studietimer overrepresentert (tabell 3.1.2). Dette gjør at de gjennomsnittlige inntektene og utgiftene for disse kursene blir for høye. Utgiftene per studietime er ikke tilsvarende mye for høy.

Vekting

I utvalget fra spørreskjema 2 er 240 kurseksempler arrangert av organisasjoner klassifisert som ideologisk orientert, 217 av de gruppeorienterte, og 121 av de markedsorienterte, når AOF holdes utenfor. (Om AOF, se kapitlets siste side.) Vi har med grunnlag i data fra hovedrapporten beregnet at de ideologisk orienterte kun utgjør ca 10 prosent, de gruppeorienterte ca 30 prosent og de markedsorienterte ca 60 prosent av studietiltakene. Dette betyr at de ideologisk orienterte organisasjonene er kraftig overrepresentert i forhold til de markedsorienterte. For å rette opp denne skjevheten har vi i tabeller hvor helheten fremstilles, vektet verdiene for hver av gruppene etter prosenttallene 10, 30 og 60.

Gjennomsnittstallene skjuler variasjonene

Mange studietiltak har ikke utgifter til for eksempel lønn og lokaler. De er likevel med (med verdien 0) i beregningen av gjennomsnittlige utgifter. Hvis disse holdes utenfor, vil de faktiske lønnsutgiftene der disse forekommer, være høyere enn det som fremkommer i tabellene. Dette gjelder også alle de andre postene.

Rendyrking av hovedtrekkene

Materialet er i minste laget med sikte på detaljerte generaliseringer, spesielt når vi opererer med undergrupper. Fordi voksenopplæringsfeltet i så stor grad preges av variasjon (og spredning), har vi prioritert å tydeliggjøre særområdene (undergruppene) fremfor å presenterte gjennomsnittsoversikter. Nettopp dette mangfoldet har gjort voksenopplæringsfeltet uoversiktlig. Hadde vi valgt å behandle hele feltet under ett, ville vi fått et bilde som i liten grad gjenspeiler den opplæringen som konkret gjennomføres i de ulike studieforbundene. I hovedrapporten var ett av hovedmålene å gjøre feltet mer håndterlig ved å få frem faglige skillelinjer. I denne rapporten er det et mål å *rendyrke de organisasjonsmessige og økonomiske særtrekkene* ved voksenopplæringen.

Plassering av AOF

AOF er landets største studieforbund. I vår tredeling av feltet er organisasjonen klassifisert som markedsorientert. Nå er imidlertid AOFs studieaktiviteter alene nesten like uensartede som hele voksenopplæringsfeltet. Betydelige deler av opplæringen kan klart klassifiseres som gruppeorientert. Dette gjelder spesielt den opplæringen som skjer i fagforbundene, eller som på annet vis er rettet mot medlemmer i fagbevegelsen. AOF har også studietilbud som kan klassifiseres som ideologisk orientert. Det vil si at organisasjonen alene representerer mye av det totale mangfoldet innen voksenopplæringen. Dermed blir AOFs studieaktiviteter også ganske «gjennomsnittlige». Dette gjelder både det faglige innholdet, deltakergruppene og kostnadene.

Så godt som alle de beregningene som presenteres i denne rapporten, er også foretatt for AOF alene. Det viser seg da at summen av de oppgitte AOF-kursene plasserer seg temmelig «midt på treet» om vi sammenlikner med tallene for hele feltet.

Siden vår tredeling av feltet er basert på organisasjoner, og ikke på studietiltak, har vi valgt å holde AOF utenfor de analysene hvor denne tredelingen er viktig. Dette er gjort for å tydeliggjøre det typiske ved henholdsvis den markedsorienterte, den gruppeorienterte og den ideologisk orienterte voksenopplæringen, og derved poengtere de innbyrdes forskjellene mellom disse gruppene.

3

DELTAKERAVGIFTER OG OFFENTLIGE TILSKUDD

I debatter om norsk voksenopplæring trekker representanter fra studieforbundene ofte fram høye deltakeravgifter og lave KUF-tilskudd som det kanskje største hinderet for å dekke opplæringsbehovene blant voksne. Det har gjentatte ganger vært påvist at voksenopplæringen i svært liten grad bidrar til å utjevne utdanningsforskjeller.¹ I rapporten *Kompetanse eller tidsfordriv?* ble dette belyst gjennom en beskrivelse av voksenopplæringens innhold. I dette kapitlet vil vi trekke fram to påstander om det offentlige bidrag til opplæring av voksne.

1. «KUFs bidrag til opplæringsvirksomheten er marginal.»
2. «Når KUF reduserer tilskuddene går det ut over bestemte grupper.»

Kapitlet er disponert i forhold til følgende tre hovedpoeng:

1. KUF-tilskuddet øker ikke i takt med prisutviklingen.
2. Deltakeravgiftene øker, og utgjør en stadig viktigere del av finansieringen.
3. Deltakeravgiftene varierer med voksenopplæringens art.

¹ Dette ble diskutert i forrige rapport. Her ble også flere andre undersøkelser trukket inn.

Del 1 og 2 er generelle og basert på gjennomsnittstall for alle studietiltakene. Del 3 viser hvordan deltakeravgiftene varierer innenfor og mellom de tre avgrensede hovedområdene av voksenopplæringen. Til grunn for dette kapitlet ligger data fra skjema 3 i FAFOs spørreundersøkelse til studieforbundene og opplysningsorganisasjonene i 1989. Her har vi omfattende data fra rundt 48 000 studietiltak. Disse ble analysert og presentert i *Kompetanse eller tidsfordriv?*. Fra dette materialet ble det oppgitt eksempler på deltakeravgifter fra 1400 typiske studietiltak. Ett av spørsmålene som ble stilt i undersøkelsen, var følgende:

Kostnader. Velg et typisk kurs fra 1989 (innen hver av de 11 emnekategoriene)

A. Navn på kurset:

B. Hvor mange timer gikk kurset over?

C. Hva var kursavgiften for dette eller tilsvarende kurs i henholdsvis 1990, 1989, 1987 og 1985? Den enkelte (deltakers) utgifter til materiell holdes utenfor.

Analysen i dette kapitlet bygger i det vesentlige på en gjennomgang av dette materialet.

Prisutvikling og offentlige tilskudd² i perioden 1985–1992

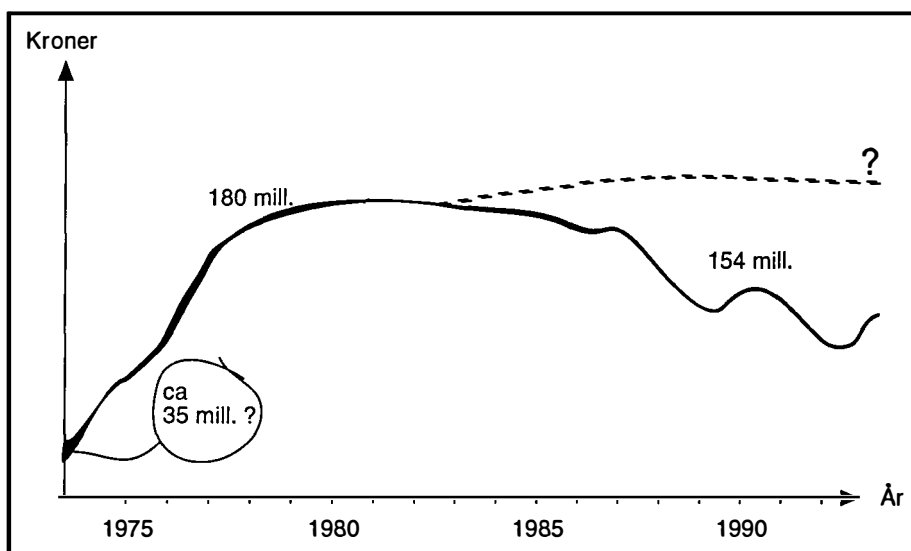
Innledning

Det er mange måter å fremstille voksenopplæringens plass i norsk utdanningspolitikk på. Dersom man ønsker å spissformulere voksenopplæringens oppgangs- og nedgangstider de siste 20 åra, kan man bruke voksenopplæringens andel av de offentlige bevilgninger til opplæring og utdanning.

² I dette kapitlet omtales offentlige tilskudd som de midler KUF ifølge statsbudsjetten har satt av til studiearbeid i opplysningsorganisasjonenes regi. Tilskuddene fra kommuner og fylkeskommuner er så små at de ikke er tatt med i dette kapitlet.

I perioden før og etter 1977, da Norge fikk en lov om voksenopplæring, ble de offentlige tilskuddene til opplysningsorganisasjonene økt betydelig. I 1980 fikk organisasjonene 180 millioner kroner. Det utgjorde 2,3 prosent av KUFs totale budsjett, som den gangen var på 7,9 milliarder kroner. Ti år senere fikk organisasjonene 155 millioner kroner, hvilket kun er 0,6 prosent av KUFs totale budsjett, som i 1990 var økt til 25,0 milliarder kroner.³

Skisse 1 KUF-tilskudd til organisasjonenes voksenopplæring 1974–92



I skissen over er denne utviklingen fremstilt i grove trekk. 1979/80 fremstår som voksenopplæringens gullalder. I 1985–86 kommer den store nedturen. Da er KUF-tilskuddet til opplysningsorganisasjonene nesten 200 millioner kroner for lavt, sammenliknet med hva det skulle ha vært for å

³ Her er det tatt hensyn til endringer i departementsstrukturen.

oppretholde nivået fra 1979–80.⁴ Den stiplede linjen markerer det nivået KUF-tilskuddet skulle ha vært på dersom målene NOU 1986:23 «Livslang læring» satte for voksenopplæringen var blitt fulgt. Avstanden mellom stiplet og heltrukket linje viser avstanden mellom mål og virkelighet.

Prisutviklingen

I 1985 lå gjennomsnittsprisen⁵ på et voksenopplæringstilbud hos opplysningsorganisasjonene på cirka 530 kroner. I 1987 var denne økt til 626 kroner, mens den i 1989 var 730 kroner. 1990-prisene, slik de ble oppgitt i 1989, tilsa en gjennomsnittlig deltakeravgift på 810 kroner. Denne prisutviklingen ligger tett opp til den generelle prisindeksen for undervisning i denne perioden.

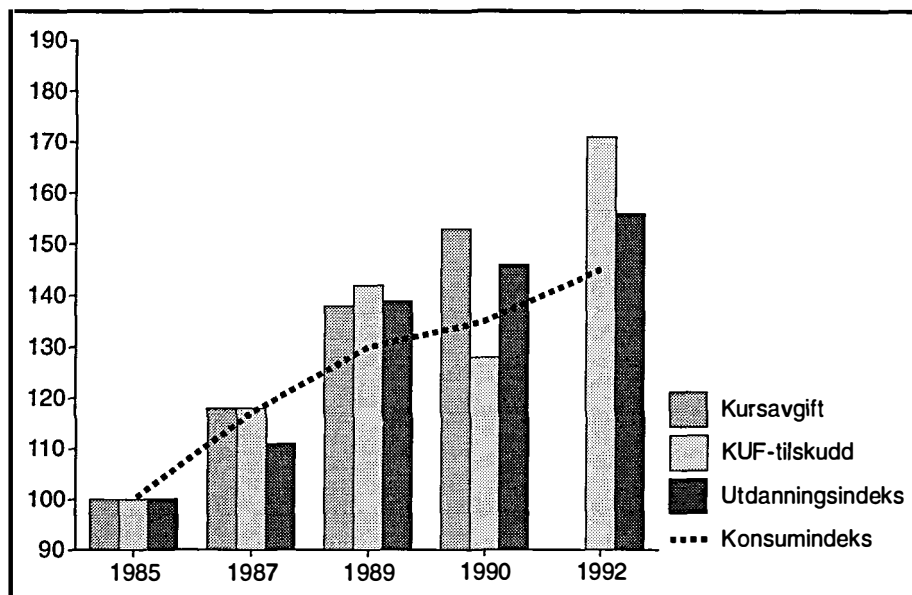
Avhengig av hvilket år man bruker som beregningsutgangspunkt, vil man kunne si at KUF-tilskuddene stort sett har fulgt prisutviklingen i perioden 1985–92. Priskurven og tilskuddskurven er uansett ganske parallelle, med unntak av betydelige nedskjæringer i tilskuddet i 1990. Da ble bevilgningene kuttet fra 172 millioner kroner til 154 millioner kroner, samtidig som utgiftene til opplæring steg.

Siden undersøkelsen har data om deltakeravgifter fra 1985 og utover, er det naturlig å ta utgangspunkt i dette året for å sammenlikne priser og offentlige tilskudd. I 1985 var kursprisen i gjennomsnitt cirka 530 kroner. Dette tallet er satt til 100 i figur 3.1 og 3.2 og i tabell 3.2. Konsumpris- og utdanningsindeksene settes lik 100. KUF-tilskuddet til organisasjonene var dette året på cirka 121 millioner kroner, som for sammenlikningens skyld også settes til 100.

⁴ I NOU 1986:23, s. 82, heter det: »En prisjustering for programkategorien Voksenopplæring på statsbudsjettet (med basisår 1979) bør skje. Det medfører en økning på ca. 300 mill. kroner i forhold til 1985-bevilgningen. Tilskuddet til opplysningsorganisasjonenes opplæring bør som et minimum prisjusteres. I forhold til 1985 innebærer det (med basisår 1979) en økning på bevilgningene på nærmere 190 mill. kroner. I forhold til budsjettforslaget for 1987 vil økningen bli på ca. 172 mill. kroner.»

⁵ Våre gjennomsnittstall refererer til et utvalg på ca. 1400 kurseksemplere som arrangørene selv har plukket ut.

Figur 3.1 Sammenlikning av indeksutviklingen for kursavgifter, KUF-tilskudd, generell utdanning og gjennomsnittlig konsum.

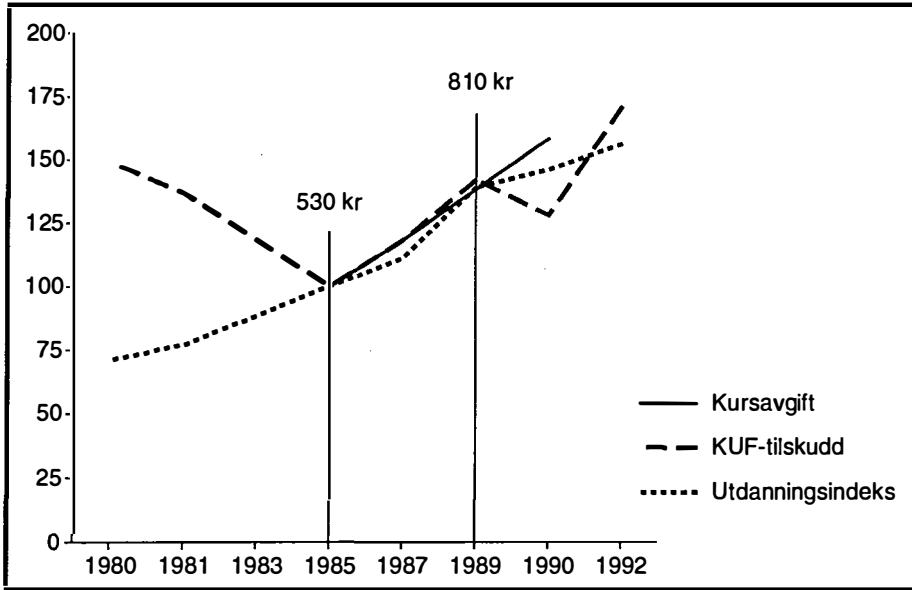


Med 1985 som utgangspunkt gis KUF et, fra organisasjonenes ståsted, gunstig utgangspunkt for sammenlikning av tilskudd og prisutvikling. Da var KUF-tilskuddet cirka 30 prosent lavere enn i 1981. Slik forholdet mellom deltakeravgift og KUF-tilskudd er fremstilt i figur 3.2, får en inntrykk av at KUF-tilskuddet har fulgt prisutviklingen ganske tett.

Hadde vi derimot brukt 1980 eller 1981 som utgangspunkt, ville alle KUF-søylene i figur 3.1 vært tilsvarende lavere. Da ville vi fått et bilde som ville ha vist at KUF-tilskuddet gjennom hele 80-tallet har vært «for lavt». Forholdet mellom KUF-tallene ville derimot ikke ha endret seg. KUF-kurven i figur 3.2 ville ha vært den samme, bare plassert lavere i diagrammet sammenliknet med de andre kurvene.

For å opprettholde ett bestemt forhold mellom priser og offentlige tilskudd burde hver søylegruppe (ved hvert årstall) ha like høye søyler. Vær oppmerksom på at søylenes bunnverdi ikke er null, men 90. Dette fremhever forskjellene. I figur 3.2 er de samme verdiene fremstilt som kurver i et diagram hvor også nullpunktet er tatt med. Dette gir et bilde

Figur 3.2 Sammenlikning av indeksutviklingen for kursavgifter, KUF-tilskudd og generell utdanning.



hvor likhet og sammenheng i sterkere grad kommer fram. Figur 3.2 dekker også et litt videre tidsrom.

I tabell 3.1 har vi tatt utgangspunkt i den gjennomsnittlige deltakeravgiften på 530 kroner. Vi har deretter forutsatt at KUF-tilskuddet det året balanserte med deltakeravgiften. I 1987 var kursavgiften 626 kroner. Dersom den skulle vært styrt av KUF-tilskuddets størrelse, ville 625 kroner vært en rimelig pris. KUF-tilskuddet balanserer temmelig nøyaktig med den faktiske gjennomsnittsavgiften. I 1989 er det 22 kroner høyere enn balansepunktet. Det er med andre ord godt samsvar mellom deltakeravgifter og KUF-tilskudd.

I 1990 reduserte KUF tilskuddet med cirka 17 millioner kroner. Det tilsier at den gjennomsnittlige deltakeravgiften skulle ha ligget på 678 kroner for å være i balanse. I realiteten lå den gjennomsnittlige deltakeravgiften på rundt 810 kroner. I forhold til balansepunktet vil det si at KUF-tilskuddet dette året var ca 130 kroner for lite per kurs. Hvis man for anledningen godtar 1985 som utgangspunkt, vil man kunne si at KUF-

Tabell 3.1 KUF-tilskudd til studieforbundene og faktiske deltakeravgifter.

	1985	1987	1989	1990	1991	1992
Reell kurspris	530	626	730	810	> 810	> 810
Kurspris hvis KUF-tilskuddet alene skulle styrt prisen	530	625	752	678	784	902

Kilder: Moland 1991, St.prp. nr. 1 1989–90, St.prp. nr. 1 1991–92 og St.prp. nr. 1 1992–93, Statistisk månedshefte 3/1988 og Statistisk månedshefte 11/1992

Tabell 3.2 KUF-tilskudd til studieforbundene, indeksregulerte priser og deltakeravgifter normert i forhold til 1985.

Indeks for:	1980	1981	1985	1987	1989	1990	1991	1992	1993
Kurspris	< 100	< 100	100	118	138	153	> 153	> 153	>153
KUF-tilskudd	149	137	100	118	142	128	148	171	175
Utdanning	71	77	100	111	139	146	150	156	>156
Konsumpris	65	74	100	117	130	135	140	145	>145

Kilder: Moland 1991, St.prp. nr. 1 1989–90, St.prp. nr. 1 1991–92 og St.prp. nr. 1 1992–93, Statistisk månedshefte 3/1988 og Statistisk månedshefte 11/1992

tilskuddet i 1980 var altfor høyt. Av tabell 3.2 ser vi at KUF-tilskudds-indeksen i 1980 var på 149, mens kursprisindeksen med all sannsynlighet må ligge betydelig under 100, jamfør utdannings- og konsumprisindeksene. Skulle man derimot mene at forholdet mellom KUF-tilskudd og deltakeravgifter var «riktig» i 1980, vil alle de påfølgende årene komme ut med altfor lave KUF-tilskudd i forhold til balansepunktet. Grunnlaget for tabell 3.1 og 3.2 er gjengitt i vedleggstabell 2.2

Skard-utvalget (NOU 1986:23) foreslo at KUF måtte mer enn doble tilskuddet til opplysningsorganisasjonene i 1987, slik at man kunne komme opp på nivå med 1979-bevilgningene (jamfør note 4 i dette kapitlet og

Tabell 3.3 Satser for KUF-tilskudd til voksenopplæring i 1989

	Vanlige studieringer	Studieringer på «høgre nivå»
Lærerlønn	80 % av høyst 80 kr/time	80 % av høyst 225 kr/time
Materiell	80 % av høyst 80 kr/deltaker	80 % av høyst 70 kr/deltaker
Lokal administrasjon	10 kr/time (tiltak m/lærer)	24 kr/time
Reise/opphold	0	80 % av utgiftene etter statens regulativ

Kilde: KUF-rundskriv nr. F 22/89

vedleggstabell 2.2). Dette ble aldri etterkommet av Stortinget. Den nominelle veksten på KUF-tilskuddet har ikke vært tilstrekkelig til å veie opp for prisutviklingen. Så om det var ille for opplysningsorganisasjonene i 1987, ble det faktisk verre i åra som fulgte. Dette kommer ikke så godt fram i undersøkelsestallene, fordi vi bruker 1985 som normeringsår.

Grunnlaget for tildeling av KUF-tilskudd

For at et studietiltak skal motta tilskudd fra KUF, må det oppfylle visse betingelser. I 1989 (da undersøkelsen ble gjennomført) gjaldt blant annet følgende krav:

- Arrangøren må være en offentlig godkjent opplysningsorganisasjon/studieforbund.
- Regnskapet skal være revisorbekreftet.
- Kursplan og kunngjøring av kurset skal kunne fremlegges på forespørsel.
- Minst 5 deltakere skal ha fullført studietiltaket. Dette forutsetter at de har vært til stede på minst 3/4 av studietimene.
- Deltakerne må være 14 år eller eldre.
- Studietiltaket må gå over minst 12 timer.
- Materielltilskudd forutsetter at studieringen har mer enn 12 timer uten lærer.

En del av studietiltakene som inngår i undersøkelsen, er definert som amatørkulturaktiviteter. Disse mottar et tilskudd på 55 kroner per time. I vår rapport har vi en videre definisjon av studietiltak på høyere nivå enn det departement og skolemyndigheter legger til grunn for definisjonen «høgre nivå». Se *Kompetanse eller tidsfordriv?* for definisjon av høyere nivå. «Høgre nivå» defineres av skolemyndighetene, og må godkjennes av det regionale høgskolestyret.

En annen type offentlig tilskudd er det såkalte § 24-tilskuddet, som skal bidra til å gjøre det lettere for personer med særlige opplæringsbehov å delta i vanlige eller spesielt organiserte voksenopplæringstiltak. Særlige tilskudd kan gis enten som ekstra tilskudd til opplæringstiltak som ellers får støtte etter de ordinære tilskuddsordningene, altså som toppfinansiering, eller som eneste finansiering av de særlige tiltakene. (KUF-rundskriv F 22/89)

Ny tilskuddsordning ble innført 1. januar 1992. Detaljer om hvordan pengene skal fordeles, er under stadig tilpasning.

Oppsummering

Uansett hvilket år man måtte velge å ta som utgangspunkt ser vi at:

- I perioden 1985–90, som vi har innhentet kursprisdata fra, har utviklingen mellom KUF-tilskudd og deltakeravgifter vært parallell inntil i 1990, da KUF reduserte tilskuddene, samtidig som prisutviklingen fortsatt økte. Etter nedskjæringen i 1990 har tilskuddene økt igjen.
- En sammenlikning av differansen mellom pris og tilskudd i 1990 og den tilsvarende differansen i 1980 viser to ytterpunkter. I 1980 var KUF-tilskuddet stort sammenliknet med den antatte, gjennomsnittlige deltakeravgiften. Det omvendte var tilfellet i 1990.
- Utdanningsindeksen har økt mer enn den generelle konsumprisindeksen. Det har altså vært en større prisøkning på utdanning enn på andre varer og tjenester i samfunnet.
- Indeksen for deltakeravgifter innen voksenopplæring har økt mer enn den samlede utdanningsindeksen. Kursprisene innen voksenopplæring har altså økt noe mer enn prisene på annen utdanning i samfunnet.

- KUF-tilskuddet har ikke økt helt i takt med prisutviklingen ellers i samfunnet. For de mer markedsavhengige arrangørene av voksenopplæring har 1980-åra vist at tilskuddene fra KUF ikke alltid er forutsigbare. Dette gjør organisasjonene sårbare, og vil vanskeliggjøre en virksomhetsplanlegging hvor KUF-tilskuddet har en sentral plass.

Variasjoner i deltakeravgiften

Til nå har vi operert med gjennomsnittlige kurspriser. Dette er kun gjort for å sammenlikne prisutviklingen med KUF-tilskuddet. Når det i tabell 2.1 fremgår at den gjennomsnittlige deltakeravgiften i 1989 lå på 730 kroner per kurs, er dette en tallstørrelse som sier ganske lite om hva et typisk studietiltak koster. Det typiske voksenopplæringstiltak finnes ikke, derfor finner vi heller ikke noen typisk kurspris.⁶ Deltakeravgiftene innen voksenopplæring kjennetegnes først og fremst ved at de varierer voldsomt fra tiltak til tiltak. Fortsatt er ganske mange studietilbud gratis, men andelen er synkende.

Voksne betaler selv for egen kompetanseutvikling

Studieaktivitet for voksne finansieres først og fremst av deltakeren selv. Og jo dyrere et kurs er, jo mer betaler deltakeren selv; både nominelt og relativt. Offentlige tilskudd utgjør bare en begrenset del av organisasjonenes kursinntekter. Disse er ujevnt fordelt. Visse typer voksenopplæring fullfinansieres av det offentlige, mens andre betales nesten fullt ut av deltakerne selv. Dette varierer fra organisasjon til organisasjon, fra fylke til fylke, med studiets faglige innhold, nivå og varighet, og sist, men ikke minst: med studietiltakets målgruppe. Som det vil fremgå av figur 3.1 i neste kapittel, utgjør deltakeravgiften 54 prosent av organisasjonenes kursinntekter, mens KUF-tilskuddene utgjør 26 prosent.

⁶ Denne rapporten prøver derimot å finne fram til noen hovedtyper.

Tabell 3.4 Deltakeravgifter for studietiltak i opplysningsorganisasjonenes regi. N/1990 = 1174, N/1989 = 1384, N/1987 = 899, N/1985 = 731. Ikke vektet

Deltakeravgift	Prosent			
	1990	1989	1987	1985
0	16,9	18,0	21,6	26,5
1–300	26,0	27,9	33,0	38,9
301–800	33,4	31,7	27,7	20,7
801–4000	19,5	19,7	16,2	13,2
4000 +	4,2	2,6	1,5	0,8
Sum	100,0	99,9	100,0	100,1

Voksenopplæring er fortsatt billig

Kursprisene på voksenopplæring har økt noe mer enn den generelle prisutviklingen i samfunnet de senere åra. I 1989 var 18 prosent av studietilbudene gratis⁷ for deltakerne. Andelen av kurs uten deltakeravgift er imidlertid synkende. Hvis tendensen i perioden 1985–89 holder seg i den kommende fireårsperioden, vil andelen av voksenopplæringstilbud uten deltakeravgift være mer enn halvert på åtte år. Den samme utviklingen gjør seg gjeldende for kurs i prisklassen 1–300 kroner.

Denne prisutviklingen avspeiler først og fremst den generelle prisutviklingen i samfunnet. Men den er sannsynligvis også forsterket av at organisasjonenes studietilbud er i endring. Ifølge sentrale ledere i organisasjonene har man de senere åra utvidet studietilbudet innenfor den markedsorienterte opplæringen, hvor det er lagt økt vekt på å imøtekomme deltakernes behov for meritterende kunnskaper (se for eksempel *Arbeiderbladet* 13.1.93). Denne opplæringen er betydelig mer kostnadskrevenne enn den

⁷ Den ideologiske voksenopplæringen er overrepresentert. Dermed blir andelen av studietiltak uten deltakeravgift for høy, mens andelen av studietiltak med høye deltakeravgifter blir for lav.

voksenopplæringen som foregår i den tradisjonelle studiesirkelen uten lønnet lærer og gjerne i et privathjem.

Deltakeravgiftene varierer med målet for studietilbudet

I det følgende analyseres variasjoner i deltakeravgifter i forhold til en tredeling etter målet for voksenopplæringen. Da vil betydelige og systematiske forskjeller komme til syne.

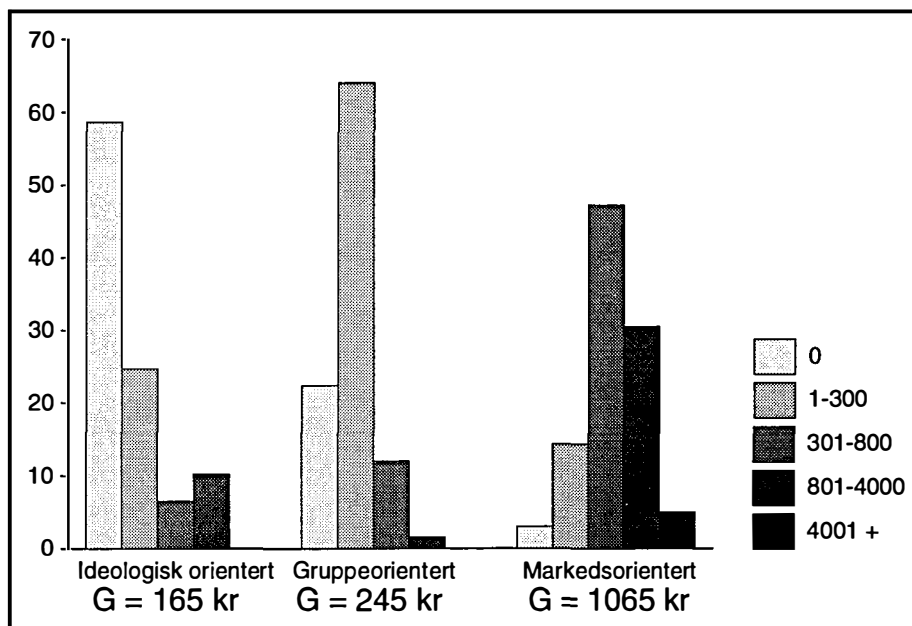
Ideologisk orientert opplæring

Det vi har kalt den ideologisk orienterte voksenopplæringen, har svært lave deltakeravgifter. Den gjennomsnittlige deltakeravgiften er 165 kroner. Her er over halvparten av virksomheten gratis for deltakerne. Bare en av fem aktiviteter kostet i 1989 mer enn 300 kroner (figur 2.3). Andelen av kurs som koster over 300 kroner, har ikke endret seg nevneverdig i perioden 1985–90 (figur 2.4). Andelen av kurs uten deltakeravgift er imidlertid redusert fra noe over 70 prosent til ca 50 prosent. Det er i ferd med å bli vanligere å ta en deltakeravgift på mellom 1 og 100 kroner. Blant de arrangører som har oppgitt deltakeravgifter, finner vi at de politiske partienes studieorganisasjoner gjennomgående holder de laveste prisene. Cirka 80 prosent av kursene har priser på mindre enn 10 kroner per time (tabell 3.5).

Markedsorientert opplæring

Den markedsorienterte voksenopplæringen er betydelig dyrere. Den gjennomsnittlige deltakeravgiften er her 1065 kroner. Fire av fem kurs kostet i 1989 mer enn 300 kroner, mens ca 1/3 kostet over 800 kroner (figur 3.3). I opplysningsorganisasjonenes voksenopplæringsammenheng er dette mye. I en større utdanningsammenheng er det fortsatt lite. Andelen av kurs med deltakeravgift på over 4000 kroner er tredoblet fra cirka 2 prosent i 1985 til cirka 7 prosent i 1990 (figur 3.4). Cirka 70 prosent av kursene har priser på mer enn 10 kroner per time (tabell 3.5).

Figur 3.3 Deltakeravgifter for ideologisk orientert, gruppeorientert og markedsorientert voksenopplæring i 1989. Andelene av kurs i fem prisgrupper. Gjennomsnittlig deltakeravgift (G) for hver av hovedkategoriene er oppgitt (kroner) under hver søylegruppe. Data fra skjema-3-utvalget



Gruppeorientert opplæring

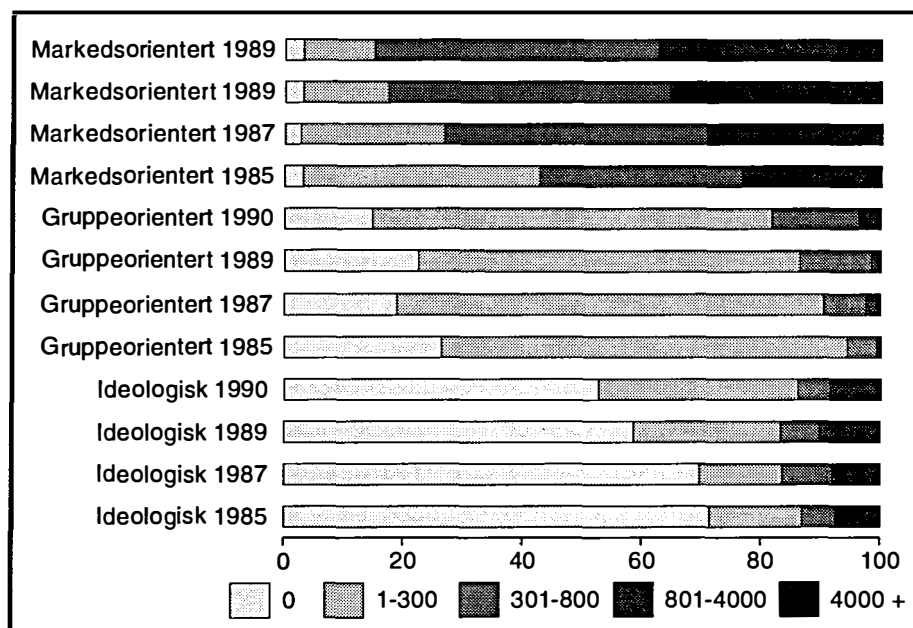
Den gruppeorienterte voksenopplæringen er også billig for deltakerne. Den gjennomsnittlige deltakeravgiften er 245 kroner. Studietiltak arrangert for humanitære målgrupper, er særlig rimelige. Mange av disse er fullfinansiert av KUF etter § 24-ordningen. Bare ett av fem kurs var i 1989 helt gratis. Til gjengjeld koster 2/3 bare mellom 1 og 300 kroner (figur 2.3). Det var svært sjelden et tiltak koster så mye som 800 kroner eller mer, og blant de kursene som er gruppert i prisklassen 301–800 kroner, har de fleste en deltakeravgift på 301–400 kroner. Cirka 70 prosent av kursene har priser på mindre enn 10 kroner per time (tabell 3.5).

Tallene som danner grunnlag for figur 3.3, er gjengitt i vedleggstabell 2.3. Der er den gruppeorienterte voksenopplæringen splittet i henholdsvis

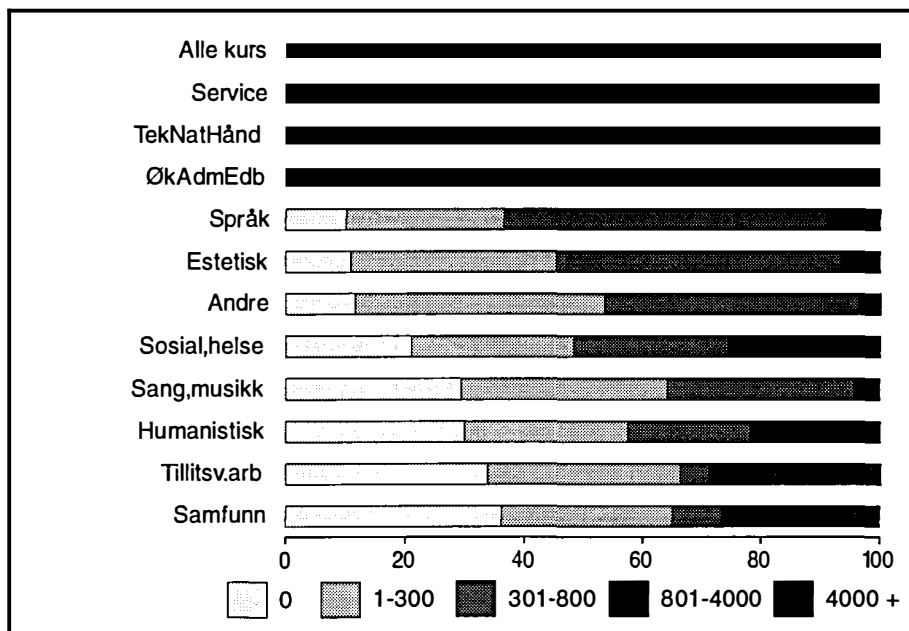
Tabell 3.5 Grupperte deltakeravgifter per time i 1989 for hver av hovedkategoriene innen opplysningsorganisasjonenes voksenopplæring. Prosent. Den gruppeorienterte er delt i to, fortrinnsvis etter skillet mellom humanitære grupper og yrkesfaglige grupper.

Hovedkategori	0	1-9	10-24	25-49	50 +	Sum
Ideologisk orientert	57,9	21,8	5,4	12,4	2,5	100,00
Gruppeorientert (yrkesfaglig)	18,8	53,1	9,4	0	18,8	100,10
Gruppeorientert (humanitært)	22,5	47,0	22,1	7,2	1,2	100,00
Markedsorientert	3,3	7,3	48,8	33,5	7,3	100,20

Figur 3.4 Ideologisk orientert, gruppeorientert og markedsorientert voksenopplæring. Deltakeravgifter i 1985, 1987, 1989 og 1990. Tallene som ligger til grunn for figuren, er gjengitt i vedleggstabell 2.1.



Figur 3.5 Grupperte deltakeravgifter i 1989, etter faglige emne kategorier. Andelen av kurs i hver deltakergruppe. Basert på tall i vedleggstabell 2.4



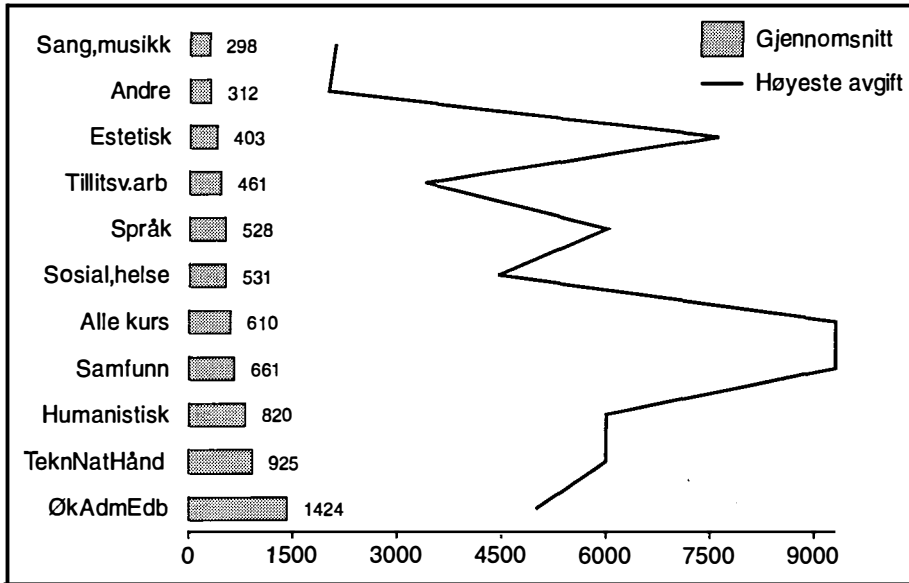
humanitært og profesjonelt orientert voksenopplæring. Antall oppgitte kurspriser som ligger til grunn for tallene i den sistnevnte gruppen, er svært lite. Det kan derfor ikke legges for stor vekt på de enkelte tallene.

Deltakeravgifter etter fagemne

Til nå har vi sett på variasjoner i det deltakerne selv må betale over tid og i forhold til de tre hovedtypene vi har inndelt voksenopplæringen i. I neste kapittel vil vi gå mer detaljert til verks. Her skal vi bare avslutte med å se på hvorvidt fagemnene i seg selv har betydning for kursprisen.

Deltakeravgiftene varierer ganske mye mellom de faglige emnekategoriene. Halvparten av emnekategoriene skiller seg ut ved at en stor andel av studietiltakene ble gjennomført uten at deltakerne selv betalte noen kursavgift.

Figur 3.6 Maksimale og gjennomsnittlige deltakeravgifter i 1989 for studietiltak, etter faglige emne kategorier. Basert på tall i vedleggstabell 2.4



Dette gjelder særlig innen *samfunnsfag, tillitsvalgtarbeid, humanistiske fag og sang og musikk* (figur 3.5).

Fordi søylene i figur 3.6 er så små, kan man få inntrykk av at det ikke er så store forskjeller i de gjennomsnittlige deltakeravgiftene. Dette er ikke riktig. Studietiltak innen *økonomi, administrasjon og edb* skiller seg ut med en gjennomsnittlig deltakeravgift på nesten 1500 kroner. Dette er omtrent fem ganger så høyt som tilsvarende tall for *sang og musikk*.

Idrettsfaglig studiearbeid⁸ er også svært rimelig. Kostnader til utstyr skulle i utgangspunktet ikke være så forskjellige. Når emne kategorien *økonomi, administrasjon og edb* skiller seg ut som spesielt kostnadskreven- de, skyldes det neppe at faget i seg selv er mer eller mindre kostnadskre-

⁸ Idrettsfaglig studiearbeid står for det alt vesentligste av de studietiltakene som er klassifisert inn under emne kategorien *andre*.

vende enn andre, men at det vanligvis inngår i en sammenheng med store krav til organisering og profesjonalitet.

Figur 3.6 viser at det er stort avvik mellom gjennomsnittspriser (liggende søyler) og registrerte maksimumspriser (stiplet linje). Dette gjelder særlig *samfunnsfag*. Denne avstanden indikerer at vi innen samme emnekategori finner ulike typer voksenopplæring. Den lave gjennomsnittsprisen avspeiler et stort innslag av den tradisjonelle studiesirkelen med lave kostnader, slik vi så typisk finner det innen det vi har kalt ideologisk voksenopplæring. De høye maksimumsprisene viser til et innslag av organisert undervisning, gjerne på universitetsnivå, med tilhørende høye kostnader. Denne sammensetningen finner vi igjen også i andre emnekategorier.

Sang og musikk har både de laveste gjennomsnittsprisene og de laveste maksimumsprisene. Billigst er sangvirksomheten i regi av for eksempel politiske eller religiøse organisasjoner. Den mer markedsrettede opplæringen til Norges Sang- og Musikkråd er rimeligvis mer kostnadskreven. Likevel er det sjelden de opererer med deltakeravgifter på over 800 kroner.

Oppsummering

Vi har sett at:

- De helt billige studietilbudene er i ferd med å forsvinne fra det åpne markedet. Den tradisjonelle og lite kostnadskreven studiesirkelen utgjør en marginal del av den totale voksenopplæringen. Denne studieformen benyttes først og fremst av organisasjoner med ideologiske siktemål.
- Antall studietiltak med deltakeravgifter på mer enn 4000 kroner er økt. Dette er ikke bare et uttrykk for prisutviklingen. Det indikerer også en viss produktutvikling fra organisasjonenes side.
- Blant de kostnadskreven studieaktivitetene finner vi fortsatt noen med lave deltakeravgifter. Disse er rettet mot bestemte grupper og blir subsidiert av organisasjoner, arbeidsgivere eller spesielle offentlige tilskuddsordninger.

- Det er store variasjoner i deltakeravgifter etter faglige emne kategorier. Men for majoriteten av kursene vil dette trolig bedre kunne forklares ut fra den sammenhengen kurset inngår i, enn ut fra trekk ved faget i seg selv. For eksempel vil vi innen humanistiske fag og samfunnsfag finne mange gratiskurs, fordi de inngår i en ideologisk sammenheng. Men her finner vi også mange dyre kurs som er rettet mot et åpent utdanningsmarked og som kanskje leder fram til en universitetsksamen.

4

STUDIETILTAKETS ORGANISERING OG ØKONOMI

I dette kapitlet vises det hvordan ulike voksenopplæringstiltak er organisert, og hvor mye de ulike tiltakene koster å arrangere. Hovedmålet er å belyse hvilke sammenhenger som finnes mellom organisering og økonomi, og hvordan disse slår ut i forhold til ulike mål for voksenopplæringen.

Spørsmål som reises i dette kapitlet er: Hva gjør at et kurs blir dyrt? Hva skal til for å gjennomføre studiearbeid til minimale kostnader? Hva slags voksenopplæring kan gjøres billig, og hva slags voksenopplæring må med nødvendighet koste mer?

Den nære sammenhengen mellom mål, organisering og økonomi leder over til de offentlige tilskuddsordningene og spørsmålet om hvordan ulike tilskuddskriterier systematisk slår ulikt ut på ulike typer voksenopplæring. Den offentlige tilskuddsordningen ble vedtatt endret i fjor. 1993 er det første året hvor KUF-tilskuddet forsøksvis kun skal være basert på organisasjonenes studietimetall.¹ En tilskuddsordning som for eksempel kun er

¹ Fordi overgangen til et tilskuddssystem kun basert på studietimetall, vil medføre store forskyvninger i tilskuddene mellom organisasjonene, har departementet i fordelingen av midler for 1993 valgt å ta hensyn til at studietiltak med lærer er mer kostnadskrevende enn studietiltak uten lærer. På tross av dette har den nye tilskuddsordningen ført til at enkelte organisasjoner har fått kraftige påplusninger i statstilskuddet, mens andre har fått sine tilskudd redusert.

basert på kvantitative kriterier, og som ikke fanger opp de systematiske kostnadsvariasjonene som påvises utover i kapitlet, vil klart favorisere de minst kostnadskrevende tiltakene. Dette vil styrke den frie voksenopplæringen som er ubundet av pensum og eksamen. De studieforbund som måtte ønske å satse på formelle utdanningstilbud til voksne, vil derimot få det tyngre.

Innledende om studieforbundenes inntekter og utgifter

Dataene som ligger til grunn for fremstillingene i dette kapitlet, er basert på cirka 700 kurseksemplere som organisasjonene gav opplysninger om i spørreskjema 2 i hovedundersøkelsen som ble gjennomført i 1989. Disse er ikke presentert tidligere. Organisasjonene ble blant annet bedt om å redegjøre for de viktigste inntektene og utgiftene i forbindelse med avviklingen av hvert av de bestemte kursene. Noen av spørsmålene er gjengitt nedenfor. Skjema 2 er i sin helhet gjengitt i vedlegget. De øvrige spørreskjemaene er gjengitt i vedlegget i *Kompetanse eller tidsfordriv?*.

Om vi starter med å summere de ulike postene, vil et slags gjennomsnittskurs ha en innteks- og utgiftsfordeling som gjengitt i figur 4.1. Under utarbeidningen av figur 4.1 er det tatt hensyn til at den markedsorienterte voksenopplæringen utgjør cirka 60 prosent av feltet, mens den gruppeorienterte og den ideologiske utgjør henholdsvis cirka 30 prosent og 10 prosent. Figur 4.1 blir følgelig preget av hvordan økonomien i de markedsorienterte voksenopplæringstilbudene er sammensatt. Arrangører som primært gjennomfører studiesirkler i ideologisk øyemed, vil neppe kjenne seg igjen. Figuren viser en gjennomsnittsfordeling for hele voksenopplæringsfeltet, men er ellers lite egnet til å skape forståelse for hvordan inntekter og utgifter er sammensatt for et typisk voksenopplæringstilbud. En sammenlikning av figur 4.1 med figurer lenger ute i kapitlet vil vise hvor uheldig det kan være å skjære all voksenopplæring over én kam.

Lønn til lærere utgjør cirka halvparten av kursutgiftene. Når vi vet at en betydelig del av studievirksomheten ikke har lønnsutgifter i det hele tatt, indikerer dette at lønnsutgiftene utgjør betydelig mer enn 50 prosent

UTDRAG FRA SPØRRESKJEMA 2

Gi en kort beskrivelse av ett eller to typiske opplæringstilbud (som har fått tilskudd fra KUF) de siste årene, og som organisasjonen gjennomførte i 1989.

A. Kursnavn:

- Faglig nivå (grunn/mellom/høyere nivå):
- Kursets varighet (antall timer):
- Undervisningslokale (skole/arb.plass/privathjem/samfunnshus):

Hva kostet det å arrangere et kurs i 1989?

B. Sum utgifter:

Av dette gikk følgende til:

1. Lærertillegg
2. Kursmateriell
3. Kursadministrasjon
4. Eventuell lokalleie
5. Annet¹

C. Sum inntekter:

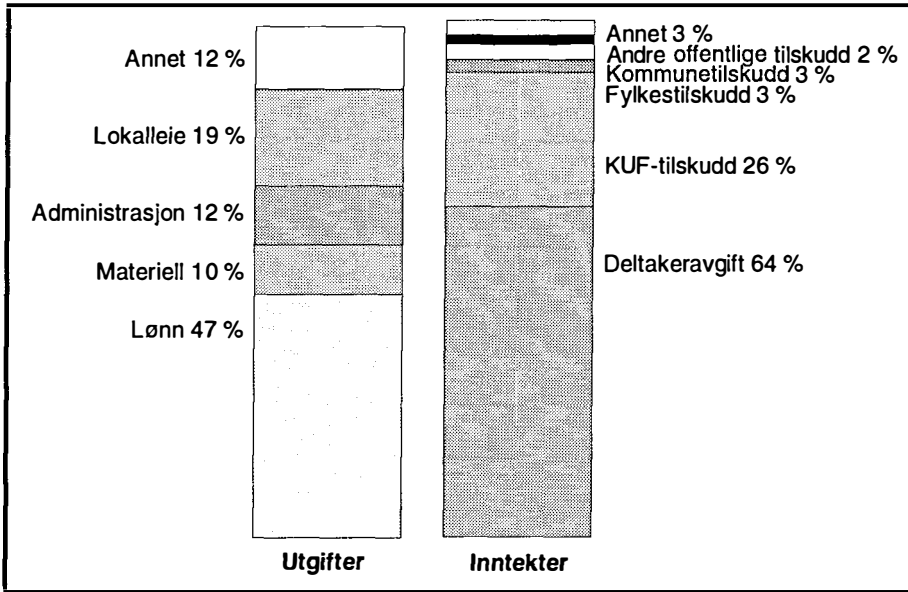
Av dette kom følgende fra:

1. Deltakere (inkl. bedrifter)
2. Tilskudd fra KUF
3. Tilskudd fra fylkeskommune
4. Tilskudd fra kommune
5. Tilskudd fra andre offentlige instanser
6. Andre tilskudd

¹ I posten *annet* inngår ofte markedsføring og kost- og bilgodtgjørelse til foredragsholder/instruktør/lærer. Noen har ført opp arbeidsgiveravgift her.

av kurskostnadene der lærertillegg inngår i kursregnskapet. Deltakeravgifter utgjør cirka 60 prosent av arrangørenes inntekter. Når vi så vet at en betydelig andel av studietilbudene er gratis, indikerer dette at deltakeravgiftene ved svært mange studietiltak dekker mer enn 70 prosent. KUF-tilskuddet utgjør 25 prosent av inntektene. Det skulle da bety at de øvrige inntektskildene til sammen ikke bidrar med mer enn rundt regnet 10 prosent av kostnadene til voksenopplæring.

Figur 4.1 Gjennomsnittlig fordeling av inntekter og utgifter på voksenopplæring i regi av studieforbundene i Norge i 1989. Prosent. Vektet.



Øvrige inntektskilder

Med øvrige inntektskilder siktes det til driftstilskudd fra kommuner, fylkeskommuner og andre offentlige instanser (utenom KUF). Videre inngår posten *andre*. I denne var det ment å få med bidrag fra bedrifter, moderorganisasjoner, spesielle fond, eventuelle kampanjer med mer. På grunn av regnskapstekniske forhold er ikke disse fullstendig rapportert. Dermed er denne posten i undersøkelsen sannsynligvis for lav. Dette kommer også fram indirekte ved at en del kurs har større utgifter enn inntekter. I gjennomsnitt utgjør *andre inntekter* 0,1 prosent av kursinntektene. Dette er altfor lavt.

Tilskudd fra fylkeskommunene

Ifølge våre oppgaver utgjør det fylkeskommunale tilskuddet cirka 2 prosent av studieforbundenes inntekter. I utgangspunktet gir ikke fylkeskommunen tilskudd direkte til de lokale arrangørene av voksenopplæring.

Telemark fylke bevilget i fjor eksempelvis 719 000 kroner, som i hovedsak gikk til administrasjonstilskudd til studieforbundene fylkesorganisasjoner, medarbeideropplæring i regi av fylkesorganisasjonene og drift av Voksenopplæringsforbundets fylkeskontor. De senere åra har fylkeskommunene skåret ned på bevilgningene til voksenopplæring. Enkelte fylker har kuttet dette tilskuddet helt ut. Når organisasjonene melder at 2 prosent av inntektene kommer gjennom fylkestilskudd, er dette faktisk ganske høyt. Som vi skal se, er det visse variasjoner fra fylke til fylke og mellom de tre hovedkategoriene av voksenopplæring.

Tilskudd fra kommunene

Av de cirka 700 studietiltakene som er med i skjema-2-utvalget, har 72 anført å ha mottatt kommunalt tilskudd. Dette utgjør i snitt cirka 3 prosent av hele kursutvalgets inntekter. Disse er ujevnt fordelt. Ut fra vårt materiale kan man ikke se noen faglige mønstre som kan begrunne disse tilskuddene. Det ser snarere ut til å være slik at noen organisasjoner er flinkere enn andre til å få tak i kommunale midler. Av de 35 organisasjonene som inngår i utvalget har 10 oppgitt at de har fått kommunalt tilskudd. To organisasjoner står alene for over halvparten av de 72 studietiltakene som har fått slikt tilskudd.

Bare ett av 240 studietiltak i regi av de ideologisk orienterte organisasjonene har anført at de fikk kommunalt tilskudd i 1989. Dette var på 500 kroner (vedleggstabell 3.5.1). Heller ikke blant de humanitære organisasjonene er det vanlig med kommunalt tilskudd til studiearbeidet.

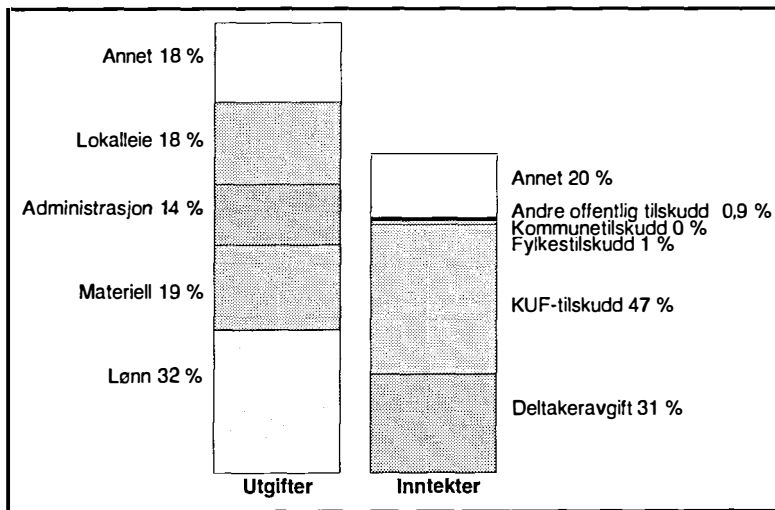
Tre typer voksenopplæring og tre ulike økonomier

I Kompetanse eller tidsfordriv? sto voksenopplæringens innholdsmessige mangfold sentralt. De store variasjonene av faglige temaer, nivåer, målgrupper og faglige mål avspeiles også i de økonomiske og organisasjonsmessige forholdene. Her gjennomføres det meste, fra den lille og nær kostnadsfrie studiesirkelen rundt stuebordet hjemme til utdanningstilbud

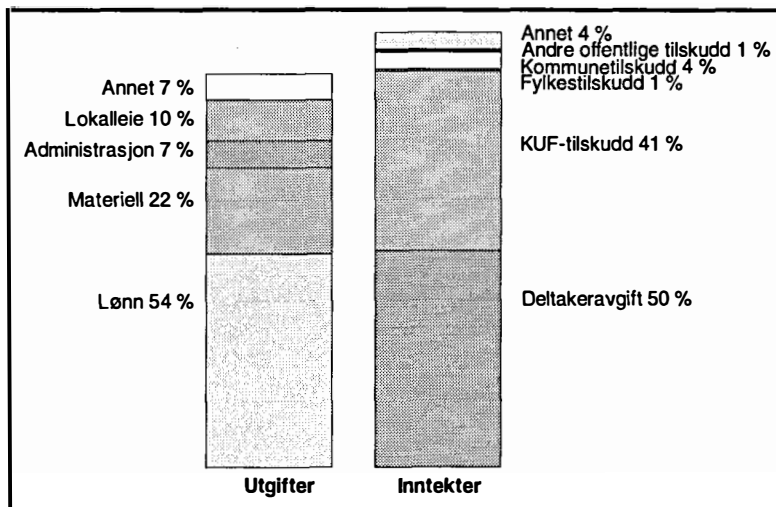
på høyere nivå, kanskje med internasjonal representasjon på både lærer- og deltakersiden og med kursbudsjett på langt over 100 000 kroner.

I figurene 4.2-4.5 er den gjennomsnittlige fordelingen av inntekter og utgifter stilt opp etter voksenopplæringens art. (Høydeforskjellen på søylene viser differansen mellom oppgitte inntekter og utgifter.) Denne inndelingen er basert på målet for hovedtyngden av voksenopplærings-tiltakene hos den enkelte opplysningsorganisasjon. Den gruppeorienterte voksenopplæringen er for anledningen splittet i to, de humanitære organisasjonene er skilt fra de mer yrkesfaglig orienterte. Studiearbeidet i regi av de humanitære organisasjonene har en inntekts- og utgiftsprofil som med unntak for utgifter til lokalleie, kan minne om den vi finner hos de ideologisk orienterte organisasjonene. De mer yrkesfaglig orienterte tilbudene har en profil som står noe nærmere den markedsorienterte voksenopplæringen. Data som ligger til grunn for figurene 4.1-4.7, er gjengitt i vedleggstabell 3.5.1-3.5.5.

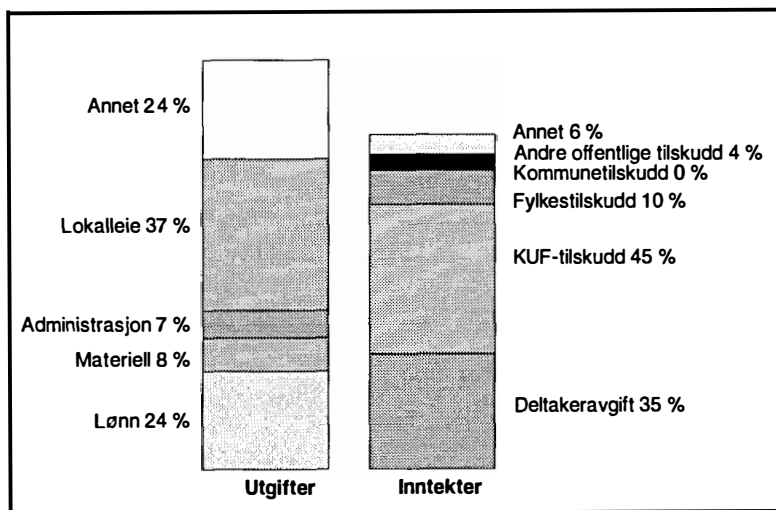
Figur 4.2 Inntekts- og utgiftsfordelingen i ideologisk orientert voksenopplæring. Prosent.



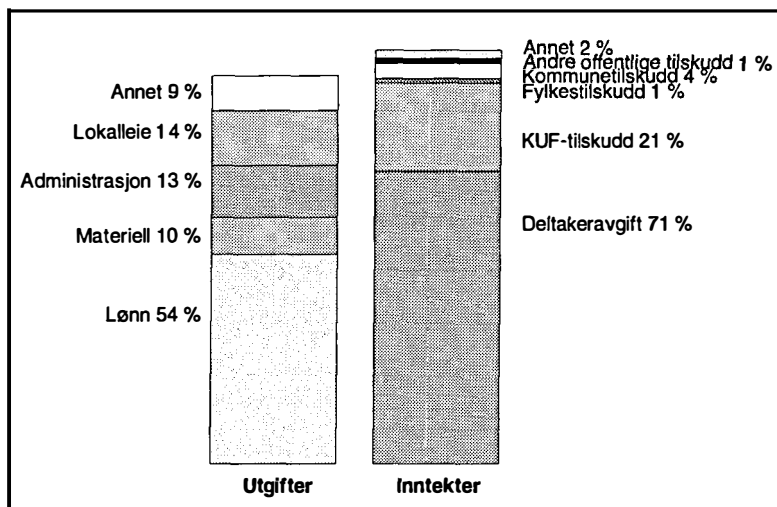
*Figur 4.3 Inntekts- og utgiftsfordelingen i yrkesfaglig orientert voksenopp-
læring. Prosent.*



*Figur 4.4 Inntekts- og utgiftsfordelingen i humanitært orientert voksenopp-
læring. Prosent.*



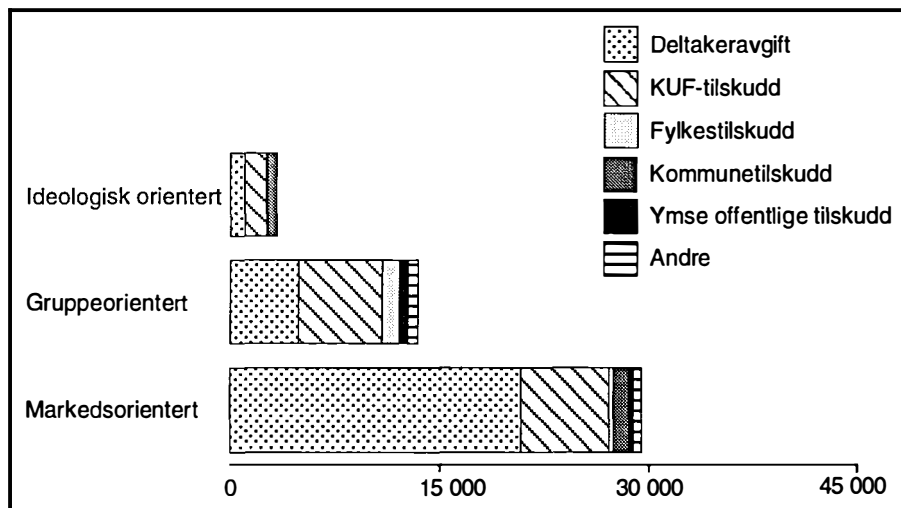
Figur 4.5 *Inntekts- og utgiftsfordelingen i markedsorientert voksenopplæring. Prosent.*



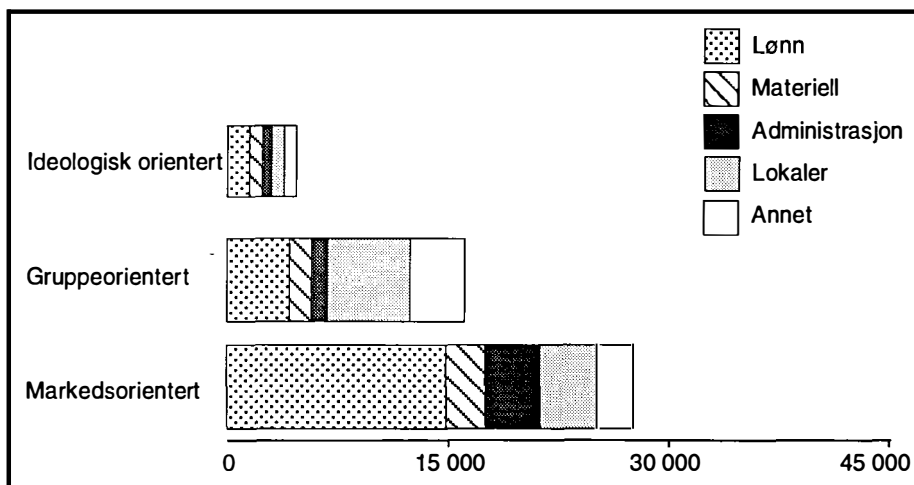
I figurene 4.6 og 4.7 er de samme opplysningene ordnet litt annerledes. Her vises også størrelsen på kurskostnadene. Forskjellene er ganske iøynefallende. De markedsorienterte kursene i utvalget har i gjennomsnitt en utgiftsside på cirka 27 000 kroner,² mens de ideologisk orienterte studiesirklene balanserer på rundt 4500 kroner. Den gruppeorienterte voksenopplæringen ligger prismessig midt i mellom.

² Gjennomsnittskostnadene for studietiltakene i utvalget er høyere enn kostnadene vi kan vente å finne som et landsgjennomsnitt. Se metodebetraktninger foran i rapporten.

Figur 4.6 Inntekter per studietiltak innen henholdsvis ideologisk orientert, gruppeorientert og markedsorientert voksenopplæring. Kroner.



Figur 4.7 Utgifter per studietiltak innen henholdsvis ideologisk orientert, gruppeorientert og markedsorientert voksenopplæring. Kroner.



Ideologisk orientert voksenopplæring

Totalkostnadene er lave. Et studietiltak koster i gjennomsnitt rundt 4500 kroner å arrangere. De oppgitte inntektene ligger på 4000 kroner per studietiltak. Denne delen av feltet domineres av de politiske partienes og de religiøse organisasjonenes studieforbund. Her finner vi den tradisjonelle studiesirkelen, hvor studiearbeidet overveiende gjennomføres uten bruk av eksterne lærerkrefter. Dermed blir lønnskostnadene svært lave. Mange studiesirkler vil ikke ha lønnsutgifter i det hele tatt. Likevel blir de gjennomsnittlige lønnskostnadene per kurs cirka 1500 kroner. Fra skjema-3-materialet, som dekker all voksenopplæring, vet vi at 75 prosent av disse studiesirkelene ble gjennomført uten lærer (figur 4.8, vedleggstabell 3.3.2). Dette tallet er lavere i skjema-2-utvalget (vedleggstabell 1.1).

Det meste av virksomheten foregår enten i private hjem eller i samfunnshus (figur 4.13). Bruk av privathjem er vanligvis gratis. Samfunnshuset, som er det nest billigste alternativet, blir også mye brukt (figur 4.14). Dermed blir utgiftene til lokaler svært lave. I gjennomsnitt er disse under 1000 kroner per kurs. Administrasjonsutgifter på rundt 600 kroner er også lite. Den markedsorienterte voksenopplæringen opererer til sammenlikning med nesten fem ganger så høye beløp.

Lave totalkostnader gir rimeligvis også lave deltakeravgifter. I skjema-2-utvalget har 75 prosent av kursene ikke deltakeravgift i det hele tatt. I gjennomsnitt utgjør deltakeravgifter likevel så mye som 1/3 av arrangørens inntekter. Nominelt mottar disse studieaktivitetene ofte et noe mindre kronebeløp i statstilskudd enn mye av den øvrige voksenopplæringen. Men siden kostnadene er så små, utgjør tilskuddet fra KUF nesten halvparten av inntektene.

Voksenopplæring rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked

Totalkostnadene er i voksenopplæringssammenheng høye. Et studietiltak koster i gjennomsnitt cirka 27 000 kroner³ å arrangere. Opplæringen er

³ I tillegg til de forklaringer som allerede er gitt på hvorfor dette tallet er så høyt, kan nevnes at den omfattende og kostnadslave korvirksomheten ikke er kommet med blant (fortsettes...)

undervisningspreget. De fleste kursene (75 prosent) gjennomføres med lønnet instruktør eller foreleser (figur 4.8, vedleggstabell 3.3 og 3.3.2). Dette fører til lønnskostnader, på cirka 15 000 kroner per kurs, noe som utgjør noe over halvparten av de totale kurskostnadene. Utgifter til lokaler er på cirka 4000 kroner per kurs. 2/3 av virksomheten foregår i skolebygg (figur 4.13). Det betyr at offentlige undervisningslokaler ikke har vært stilt fritt til disposisjon.⁴ Den markedsorienterte opplæringen har en betydelig større andel av kurs med høyt studietimetall enn den øvrige voksenopplæringen.

Deltakeravgiftene er i voksenopplæringssammenheng høye, og utgjør cirka 3/4 av arrangørens inntekter. Når de oppgitte studietiltakene i gjennomsnitt mottar cirka 20 000 kroner i deltakeravgifter, betyr det at deltakeravgiftene her trolig ligger nærmere 2000 per hode. Dette er høyere enn det forventede landsgjennomsnitt for denne kurskategorien.⁵ Studietiltak på høyere nivå har tre ganger så store deltakerinntekter, og trekker derfor gjennomsnittstallene opp.

Hvert kurs i utvalget mottar i gjennomsnitt cirka 6000 kroner fra KUF.⁶ Nominelt er dette i voksenopplæringssammenheng mye, men sett

³(...fortsatt)

eksemplene på typisk sang- og musikkopplæring. Det betyr at i utvalget på 121 markedsorienterte studietiltak er prisene på sang- og musikkopplæring høyere enn det som gjelder et antatt landsgjennomsnitt for emneområdet (jfr. figurene 3.5 og 3.6.).

⁴ Dette utdypes i kommentarer til figur 3.13.

⁵ Basert på opplysningene fra spørreskjema 3 vil gjennomsnittskurset i denne kategorien ha en deltakeravgift på mellom 300 og 1000 kroner.

⁶ Dersom dette tallet var landsrepresentativt, måtte KUF ha doblet tilskuddet til opplysningsorganisasjonene og studieforbundene. Når tallet er så høyt som 6000, skyldes det først og fremst at de oppgitte studietiltakene generelt har et høyt inntekts- og utgiftsnivå. Dette er forklart i metodegjennomgangen. Men man må også være åpen for at KUF-tilskuddet fra organisasjonenes side er ujevnt fordelt på de ulike tiltakene, og at «underfordelte» tiltak ikke trekkes fram av organisasjonene som eksempler i en undersøkelse som denne. I så fall vil studietilbud med høye KUF-andeler bli overrepresentert.

i forhold til de høye kostnadene forbundet med gjennomføringen, er det lite. KUF-tilskuddet utgjør bare 1/5 av inntektene (vedleggstabell 3.6.4). Ved den mest utdanningsorienterte voksenopplæringen er det vanlig at bidraget fra KUF ikke dekker mer enn 10 prosent av kostnadene. Dermed blir belastningen på deltakerne særlig stor.

Voksenopplæring rettet mot bestemte grupper

De gjennomsnittlige kurskostnadene ligger på cirka 16 000 kroner per kurs. Her benyttes både studiesirkelen og forelesningen som pedagogisk form. Cirka halvparten av arbeidet er lagt opp uten bruk av eksterne lærerkrefter. Den andre halvparten gjennomføres med instruktører eller lærere. Verken her eller i de to andre hovedkategoriene er det vanlig å kombinere studiesirkelen og forelesningen i ett og samme kursopplegg. En del av opplæringen for funksjonshemmede gjennomføres med hjelpelærere. I gjennomsnitt brukes noe over 4000 kroner per kurs til lærerlønn. Her, som for de andre kategoriene, gjelder det at der det først utbetales lærerlønn, er denne betydelig høyere enn gjennomsnittstallene.

Mye av virksomheten er lagt til spesielt egnede internater eller hoteller. Antall deltakere per kurs er lavere enn i de to andre hovedkategoriene. Likevel er deltakeravgiftene lave. Deltakernes utgifter til kost og losji er som oftest holdt utenfor kursregnskapet. Utgifter til lokaleie knyttet til selve opplæringen, ligger på rundt 5500 kroner per kurs. Dette er i voksenopplæringssammenheng høyt.

Til et gjennomsnittlig studietilbud⁷ i denne kategorien betaler deltakeren under 300 kroner. Hvert femte kurs er gratis. I skjema-2-utvalget utgjør deltakeravgifter cirka 1/3 av arrangørens inntekter. Hvert kurs mottar i gjennomsnitt cirka 6000 kroner fra KUF. Dette utgjør nesten halvparten av arrangørens inntekter. Cirka 12 prosent av studieaktivitetene i regi av de humanitære organisasjonene fullfinansieres ved tilleggsbevilgninger gjennom den såkalte § 24-ordningen. Tilskudd fra fylkeskommunen og andre offentlige instanser (figur 4.4) er vanligere i denne kategorien enn i de andre.

⁷ Skjema-3-utvalget.

Organisering av studietiltak og kostnadsforskjeller

Vi har til nå gått ganske generelt gjennom kostnadsforholdene innen hver av de tre hovedkategoriene. I det følgende beskrives det hvordan de viktigste utgiftspostene varierer med trekk ved organiseringen av studietiltakene. Et underliggende mål for dette underkapitlet er å vise at:

- antall studietimer er en viktig, men ikke tilstrekkelig indikator på kostnadene forbundet med å arrangere et studietiltak
- bruken av lønnede lærere er en viktig, men ikke tilstrekkelig indikator på kostnadene forbundet med å arrangere et studietiltak
- studietiltak fra én hovedkategori gjennomgående koster mer enn det dobbelte av et studietiltak fra en annen hovedkategori, selv om både varighet og bruk av lønnede lærere er den samme

Varighet

I boka *Hva kjennetegner studieringen?* (Brattset 1981) fant man at det gjennomsnittlige studietimetallet i voksenopplæringen i 1979 lå på 26,7, med en spredning mellom 10 og 75 timer. I vårt materiale (spørreskjema 2) er det gjennomsnittlige studietimetallet 31 timer. (Skjema-3-materialet gir et gjennomsnitt på 35 timer.) Dette indikerer at studietimetallet de siste åra i gjennomsnitt har økt. Sett i lys av flere studieforbunds økte satsing på omfattende studietiltak, virker dette rimelig.

Det er naturlig nok en sammenheng mellom varighet og omkostninger. I kapittel 2 så vi også at prisøkningen innenfor voksenopplæring har vært sterkere enn prisutviklingen for det øvrige utdanningsområdet og for alminnelig konsum. Lengre kursvarighet kan være en faktor for å forklare dette forholdet.

Tabell 4.1 viser kursvarighet i forhold til voksenopplæringens tre hovedkategorier. Den gruppeorienterte og den ideologisk orienterte voksenopplæringen har omtrent den samme varighetsprofilen. Cirka 70 prosent av disse tilbudene gjennomføres med færre enn 24 studietimer. Gjennomsnittet ligger på rundt 22 timer. Den markedsorienterte opplæringen går i gjennomsnitt over 37 timer.

Tabell 4.1 Kursvarighet etter voksenopplæringens (VO) art. Prosent og gjennomsnitt. Tall fra skjema 2. Tall i parentes fra skjema 3.

	Under 24 t	24–48 t	Over 48 t	Sum	Gj.sn. t/k
Ideologisk orient. VO	69,1 (71,1)	22,5 (23,6)	8,4 (5,3)	100,0	22
Gruppeorientert VO	71,8 (75,3)	22,9 (17,3)	5,3 (7,3)	100,0	22
Markedsorientert VO	39,4 (46,6)	22,6 (32,6)	38,0 (20,8)	100,0	37
Total, vektet⁸ skjema	52,0 (57,7)	22,8 (27,2)	25,2 (15,2)	100,0	31

Bortsett fra ett unntak er det god overensstemmelse mellom fordelingen i de to ulike spørreskjemaene. I skjema-2-materialet er antall studietiltak med varighet over 48 timer overrepresentert. Andelen av så lange kurs er nesten dobbelt så høy her som i skjema-3-materialet. Dette medvirker til at kostnadsbeløpene blir så høye i skjema-2-materialet.

Men hvis man sammenlikner antall studietimer med kurskostnader, blir man ikke først og fremst slått over at lange kurs koster mer enn korte. Det er kanskje enda mer fremtredende at kostnadene påvirkes av andre forhold enn varighet. De ideologiske og de gruppeorienterte studietiltakene har omtrent samme varighet. Den ideologisk orienterte voksenopplæringen koster imidlertid nesten bare 1/4 av den gruppeorienterte. Sammenlikner en den gruppeorienterte og den markedsorienterte studievirksomheten, er forholdet mellom pris og varighet omtrent det samme.

I materialet finner vi to typer studietiltak som utmerker seg med spesielt høye studietimetall. Den ene er amatørteatertiltak. En del av disse er registrert med mellom 120 og 400 studietimer. Deler av sang- og musikkopplæringen har også ofte høye studietimetall. Kostnadene er imidlertid ikke så høye, sammenliknet med andre typer studietiltak, som også er av kortere varighet.

⁸ De vektete tallene har tatt hensyn til at den markedsorienterte voksenopplæringen utgjør 60 prosent, den gruppeorienterte 30 prosent, og den ideologiske orienterte 10 prosent av all voksenopplæring.

Tabell 4.2 Forholdet mellom varighet og kostnader innenfor de tre hovedkategoriene av voksenopplæringen

	Kostnad/kurs	Timer/kurs	Kroner/time
Ideologisk orientert	4 500	22	204
Gruppeorientert	16 000	22	727
Markedsorientert	28 000	37	756

Bruk av lærer og lønnskostnader

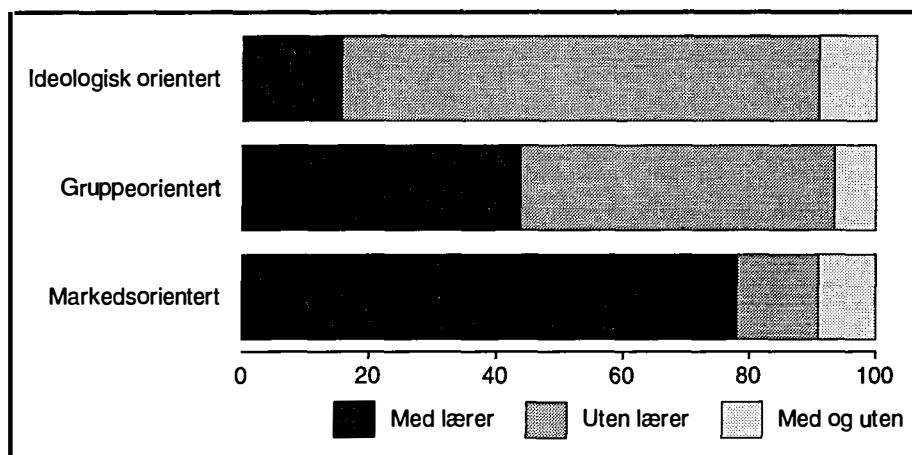
Den største utgiftsposten på regnskapene til flertallet av voksenopplærings-tilbudene er i særklasse lærerlønn. Lærerlønningene varierer mellom hovedkategoriene av voksenopplæring. Men de varierer også innen de ulike hovedtypene. Utgiftene til lærerlønn påvirkes av studietiltakets faglige nivå og av studietimetall. Når så den ideologisk orienterte voksenopplæringen har flest korte studietiltak uten lærer, har denne naturlig nok lavere lønnsutgifter enn den markedsorienterte, hvor tilbudene oftere er av lengre varighet og på et noe høyere faglig nivå.

I figur 4.8 vises fordelingen av studietiltak med og uten lærer innen de tre kategoriene. I den markedsorienterte voksenopplæringen benyttes lærere i 78 prosent av studievirksomheten. Det tilsvarende tallet for ideologisk orientert voksenopplæring er 15 prosent. Den gruppeorienterte voksenopplæringen plasserer seg midt i mellom med 44 prosent.

I skjema-3-utvalget, som prosenttallene i avsnittet over er hentet fra, gjør 58 prosent av studietiltakene bruk av lærer, mens 33 prosent ikke gjør det. Det tilsvarende tallet i skjema-2-utvalget, som ligger til grunn for regnskapstallene, er 63 prosent med lærer og 36 prosent uten lærer.⁹

⁹ Tallene fra skjema 3 refererer til lærerens tilstedeværelse, mens tallene fra skjema 2 refererer til lønnsutgifter forbundet med kursgjennomføringen. Tallene er altså ikke helt sammenliknbare.

Figur 4.8 Bruk av lærer innen henholdsvis ideologisk orientert, gruppeorientert og markedsorientert voksenopplæring. Tallene er hentet fra skjema-3-utvalget og er gjengitt i vedleggstabell 1.1. Prosent



Bruk av lærer¹⁰ på et studietiltak indikerer selvfølgelig lærerlønnsnivået. Men det er ikke uten videre slik at jo mer man bruker lærer, jo større blir utgiftene til lærerlønn. En del interne lærere stiller etter alt å dømme opp på rent idealistisk grunnlag og koster minimalt:

«Jegerprøven arrangeres alltid med instruktør. Men noen velger å melde inn uten instruktør (jmfør note 11) fordi vedkommende arbeider gratis for organisasjonen. Våre instruktører betaler oftest bilkjøring og våpenutleie selv.» (Studiesekretær)

Mange av de eksterne lærerne tar undervisningsjobben ut fra andre motiver. Her er lønnsutgiftene ganske høye. De markedsorienterte og de gruppeorienterte studietiltakene har omtrent samme total kostnader per time. Andelen av dette beløpet som går til lærerlønn er imidlertid betydelig

¹⁰ I vår undersøkelse fra 1989 ble organisasjonene bedt om å oppgi hvilke studietiltak som ble gjennomført med lærer til stede. Vi hadde altså en annen klassifisering enn det som har vært vanlig i den vanlige innrapporteringen til KUF, hvor lærer har vært definert som en person som mottar lærerlønn. Dette er diskutert i hovedrapporten.

større for den markedsorienterte voksenopplæringen enn for den gruppeorienterte. Dette slår særlig ut i en sammenlikning av de markedsorienterte og de humanitært orienterte organisasjonene.¹¹

Varighet og lønnskostnader

Lønnskostnadene på studietiltak på under 24 timer er små. Her siktes det ikke til det banale faktum at det da er færre timer å betale lærerlønn til, men til at vi blant de korte studietiltakene oftere finner en organisering som er lite kostnadskrevende. Det er ikke ofte at studiesirkler uten lærer går over mer enn 24 timer.

Lange kurs er overveiende dyrere enn korte kurs, også når kurs uten lærer er holdt utenfor. Samtidig er markedsorienterte kurs lengre enn de andre. Et naturlig spørsmål blir da: Er det slik at varighet påvirker lønnskostnadene, og at dette igjen er hovedgrunnen til at den markedsorienterte voksenopplæringen er så mye dyrere enn for eksempel den ideologisk orienterte?

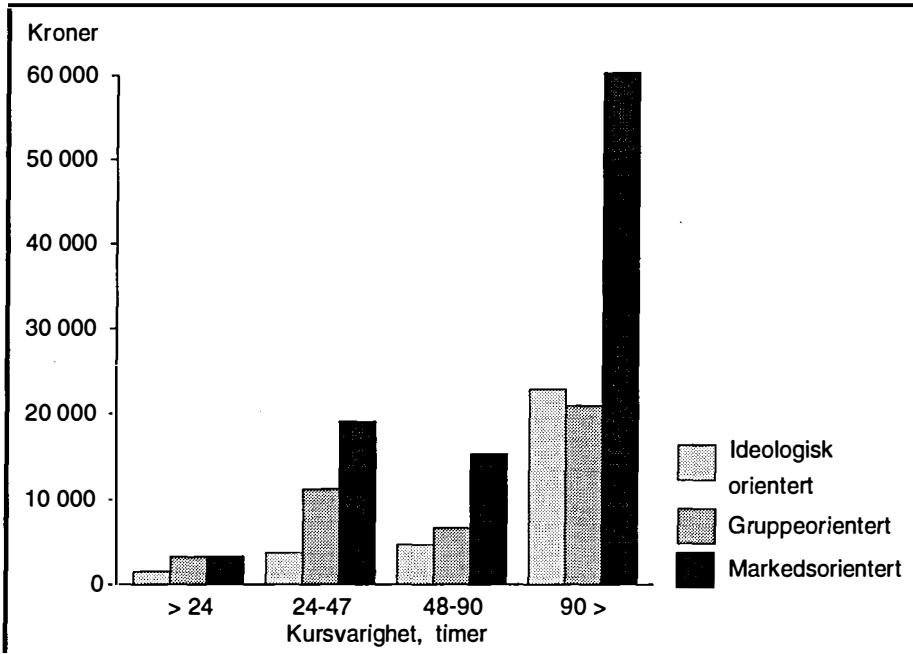
Svaret er faktisk nei. Blant de cirka 700 studietiltakene i utvalget, står nesten 400 oppført med utgifter til lærerlønn. I denne gruppen av studietiltak har de ideologisk orienterte en gjennomsnittlig lønnskostnad per time på 112 kroner. De tilsvarende tallene for markedsorientert og gruppeorientert opplæring er henholdsvis 349 og 268 kroner.

I figur 4.9 vises det hvordan kombinasjonen av mål og kursvarighet slår ut på utgifter til lærerlønn. Alle «gratiskursene» er holdt utenfor, slik at det kun er de studietiltak som faktisk har lærerlønsutgifter, som er med. Også her ser vi at voksenopplæringens art slår kraftig ut på lønnskostnadene.

I figuren er studietiltakene delt inn i fire varighetsgrupper. Det er en selvfølgelig tendens til at lønnskostnadene øker med varighet. Det er derimot ikke like opplagt at tiltak med samme varighet og samme bruk av lønnede lærere skal ha så ulike lønnskostnader. (Forskjellen kommer fram ved at søylene som markerer markedsorienterte studietiltak overveiende er

¹¹ Lønnskostnadenes andel av utgiftene ved studietiltak i regi av markedsorienterte organisasjoner er 54 prosent. Hos humanitært orienterte studieorganisasjoner er den 24 prosent.

Figur 4.9 Lærerlønnskostnader etter kursvarighet for henholdsvis ideologisk orientert, gruppeorientert og markedsorientert voksenopplæring. Kun studietiltak med lønnsutgifter



dobbelt så høye som søylene som markerer ideologisk orienterte studietiltak innen hver av de fire varighetsgruppene.)

Vi ser da at:

- Utgiftene til lærerlønn (den dominerende utgiftsposten) øker med studietiltakets varighet.
- Ved like lange kurs er utgiftene til lærerlønn størst for markedsorientert voksenopplæring. Den ideologisk orienterte voksenopplæringen har lavere lønnskostnader, selv om bruken av lønnede lærere er den samme.
- Varighet slår sterkest ut på den markedsorienterte voksenopplæringen. Økt varighet er mindre fordyrende for gruppeorientert og ideologisk orientert voksenopplæring.

- Markedsorientert voksenopplæring har flest lange kurs (vedleggstabell 3.1). Dette medvirker til at denne totalt sett er dyrere enn annen voksenopplæring.
- Selv om varighet nok er en viktig faktor, er den ikke tilstrekkelig til å forklare de store forskjellene i lønnsutgifter.

Inntekter og utgifter etter faglig nivå

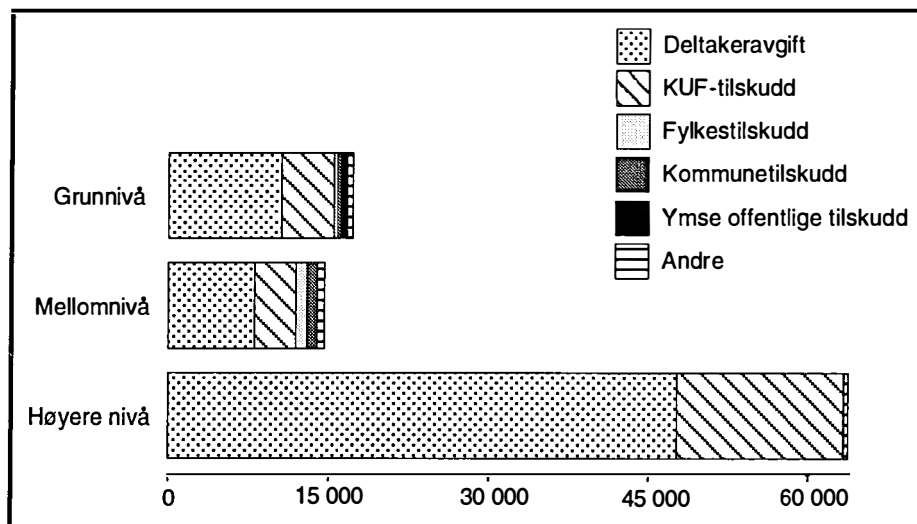
Til grunn for plasseringen av studievirksomhet i forhold til faglige nivåer ligger en skjønnsvurdering fra arrangørens side. Visse retningslinjer ble gitt i veiledningen FAFO sendte ut sammen med spørreskjemaene. Problemer omkring en slik nivåfastsettelse er diskutert i *Kompetanse eller tidsfordriv?*. Der kom det blant annet fram at mange arrangører undervurderte det faglige nivået på sin egen opplæring når de sammenliknet med skoleverkets tilbud.

Inntekter

For arrangøren blir deltakeravgiften en viktigere inntektskilde med økende faglig nivå. Deltakeravgiften øker både nominelt og relativt. Et gjennomsnittskurs på grunnnivå har 10 795 kroner i samlede deltakeravgifter. Det tilsvarende tallet for kurs på høyere nivå er 48 647 kroner. Det utgjør 75 prosent av arrangørens inntekter. Den økonomiske belastningen på hver deltaker er størst ved gjennomføring av studietiltak på høyere nivå.

Studietiltak på høyere nivå har nominelt høyere KUF-tilskudd enn annen voksenopplæring. Dette kan forklares ut fra at studietiltak på høyere nivå ofte er langvarige, og at KUF-tilskuddet gis per time. Videre vil studietiltak på høyere nivå oftest benytte lønnede lærere. Dette gir høyere tilskuddssatser (jamfør kapittel 3). Dessuten vil det blant det vi har klassifisert som studietiltak på høyere nivå, være en del kurs som i henhold til skolemyndighetenes definisjoner er klassifisert som «studieringer på høgre nivå». Disse har høyere tilskuddssatser enn annen voksenopplæring.

Figur 4.10 Inntekter per kurs etter faglig nivå. Kroner



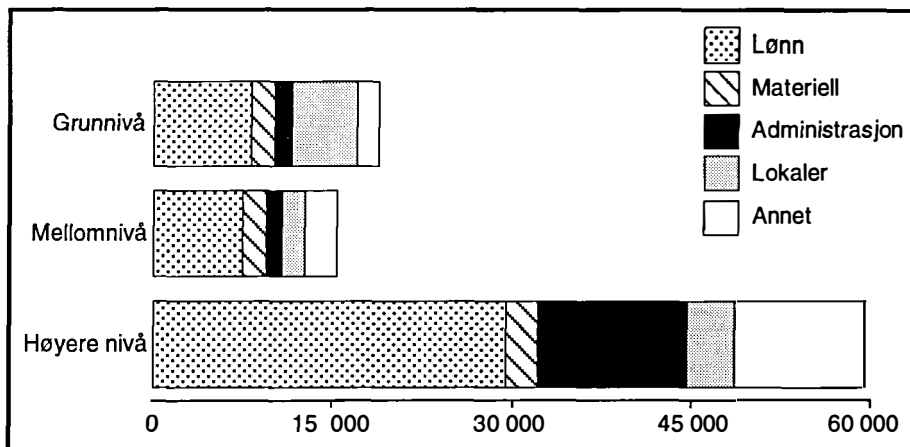
Men selv om KUF-tilskuddet er høyest for studietiltak på høyere nivå, er dette ikke tilstrekkelig for å utlikne merkostnadene ved denne opplæringen. Relativt sett utgjør KUF-tilskuddet en avtakende del av kursinntektene med økende nivå. I 1989 utgjorde KUF-tilskuddet på grunnivå 28,2 prosent, på mellomnivå 26,4 prosent og på høyere nivå 24,5 prosent av inntektssiden i regnskapene.

Tallene som ligger til grunn for figurene 4.10 og 4.11 finnes i vedleggstabell 3.7, hvor både kronebeløp og prosentandeler er gjengitt.

Utgifter

Studietiltak på høyere nivå er, til å være i voksenopplæringssammenheng, ganske dyre. Her koster gjennomsnittskurset totalt cirka 60 000 kroner. Antall studietiltak som er klassifisert på høyere nivå, er lavt (ideologisk orienterte 1,0 prosent, gruppeorienterte 0,1 prosent, markedsorienterte 7,8 prosent). Det er med andre ord en liten gruppe studietiltak som har så høye kostnader. Studietiltak på grunn- og mellomnivå har i gjennomsnitt en total kostnad på cirka 18 000 kroner.

Figur 4.11 Utgifter per kurs etter faglig nivå. Kroner

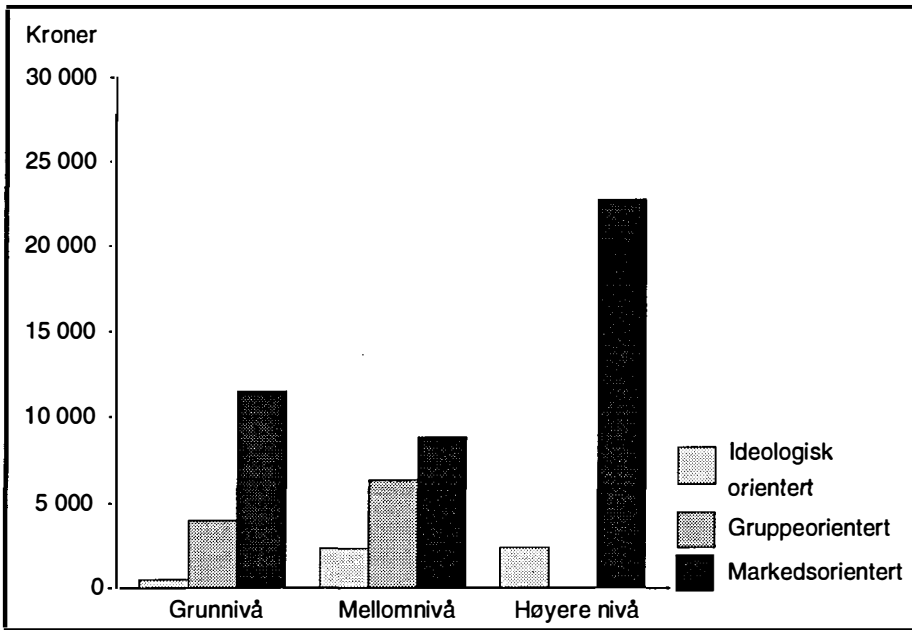


Utgifter til lokalleie er størst for studietiltak på grunnivå, mens administrasjonskostnadene øker kraftig for kurs på høyere nivå. Studietiltak på høyere nivå har cirka 4 ganger så høye utgifter til lærerlønn som kurs på grunn- og mellomnivå.

Tallene som ligger til grunn for figur 4.12, er gjengitt i vedleggstabell 3.3. Gruppeorientert opplæring på høyere nivå står uten søyle i figuren. Det skyldes at det er få slike kurs i materialet. De få som er registrert, har imidlertid en kostnadsprofil (figur 4.11) som er noe lavere, men ellers ganske lik markedsorienterte studietiltak på høyere nivå.

Utgiftene til lærerlønn (den dominerende utgiftsposten) øker med studietiltakets faglige nivå. Faglig nivå slår sterkest ut for lønnskostnadene i skillet mellom grunn/mellomnivå og høyere nivå for markedsorientert voksenopplæring. Studietiltakene på høyere nivå har dobbelt så høye lønnskostnader som de andre studietiltakene i denne kategorien. Men uansett nivå er utgiftene til lærerlønn størst for markedsorientert voksenopplæring. Den ideologiske voksenopplæringen har de laveste lønnskostnadene, uavhengig av nivå. Her har et studietiltak på høyere nivå lavere lønnskostnader enn studietiltak på grunnivå og mellomnivå i de andre hovedgruppene.

Figur 4.12 Lærerlønnskostnader etter faglig nivå for henholdsvis ideologisk orientert, gruppeorientert og markedsorientert voksenopplæring



Utgifter til administrasjon og lokalleie

Administrasjonsutgifter

Administrasjonsutgiftene øker både nominelt og relativt med varighet. For studietiltak på under 24 timers varighet utgjør administrasjonsutgiftene cirka 7 prosent av et lite kursbudsjett. For studiearbeid som går over mer enn 48 timer utgjør administrasjonsutgiftene cirka 14 prosent av et betydelig større kursbudsjett.

Dette forholdet gjør seg også gjeldende om vi ser på studietiltakenes faglige nivå. For studietiltak på grunnnivå utgjør administrasjonsutgiftene cirka 9 prosent av et lite kursbudsjett. For studiearbeid på høyere nivå

Tabell 4.3 Administrasjonsutgiftenes andel av kursregnskapet, etter henholdsvis varighet og faglig nivå.

Varighet	Prosent	Faglig nivå	Prosent
Under 24 t	7	Grunn	9
24–48 t	9	Mellom	7
Over 48 t	14	Høyere	22

utgjør administrasjonsutgiftene cirka 22 prosent av et betydelig større kursbudsjett.

For de ideologisk orienterte studietiltakene utgjør administrasjonsutgiftene 13 prosent av totalkostnadene. Dette vil i snitt si 630 kroner per kurs. De tilsvarende tallene for studietiltak rettet mot yrkesfaglige grupper er 7 prosent og 340 kroner. De humanitære studieorganisasjonene opererer med 7 prosent og 1300 kroner per kurs, mens de markedsorienterte har 13 prosent og 3700 kroner per kurs (vedleggstabell 3.5.1–3.5.4).

De største studieforbundene er alle klassifisert som markedsorienterte. Eventuelle stordriftsfordeler kommer ikke til uttrykk i kursregnskapene i form av lavere administrasjonskostnader. Det er heller tvert om slik at de små organisasjonene har de laveste administrasjonskostnadene.

Dette må vi anta har noe å gjøre med hvordan de ulike studieforbundene har organisert arbeidet, hvilket igjen henger nær sammen med målet for opplæringsvirksomheten. Store organisasjoner har behov for et profesjonelt administrasjonapparat. Likeledes vil studieforbund hvor opplæringsarbeidet har en selvstendig posisjon med krav om å gå i økonomisk balanse, ha behov for å synliggjøre administrasjonskostnadene. Disse har derfor trolig utviklet gode rutiner for postering av faktiske administrasjonsutgifter. I mindre organisasjoner vil større deler av både administrering og gjennomføring forestås av tillitsvalgte som gjør dette gratis. Disse har dermed ikke det samme incitament for å regne ut overheadkostnader¹²

¹² Eksempler på overheadkostnader er husleie, telefonutgifter, innkjøp av eller avskrivninger på kontormaskiner, og personalkostnader som ikke er direkte knyttet til lønn.

knyttet til de enkelte studietiltakene. Dette vil også gjelde for studieforbund som eventuelt samarbeider så nært med en moderorganisasjon at en del overheadkostnader dekkes av denne.

Vi har påpekt at de reelle administrasjonskostnadene varierer med hva slags opplæring som blir gitt. Videre må vi anta at en del administrasjonskostnader er underrapportert både fordi de av regnskapstekniske grunner ikke kommer fram på kursnivå, og fordi innsats legges ned uten at det blir betalt for det. Administrasjonsutgiftene til voksenopplæring vil ventelig øke som følge av den prosessen som nå pågår med å slå sammen organisasjoner til færre og større studieforbund.

Lokalbruk og lokalleie

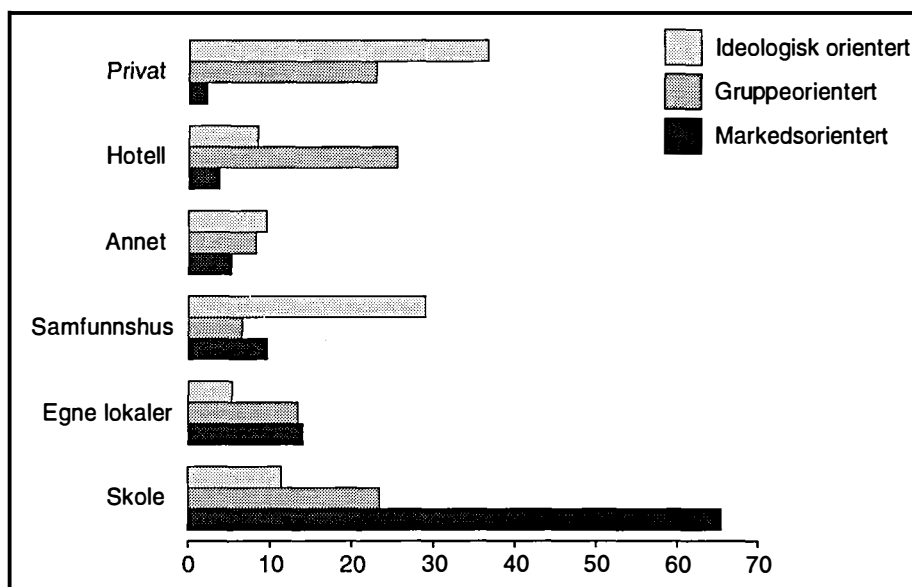
Størrelsen på lokalleien varierer ganske mye mellom de tre hovedkategoriene av voksenopplæring. I utvalget hadde den ideologisk orienterte opplæringen i 1989 utgifter til lokaler på cirka 850 kroner per tiltak. Den markedsorienterte hadde utgifter på cirka 4000 kroner, mens de yrkesfaglige kun opererer med 500 kroner per tiltak. Studietiltak i regi av humanitære studieorganisasjoner var oppe i over 7000 kroner. Lokalleie utgjør dermed den største enkeltstående utgiftsposten.

Offentlige skolebygg

Disse variasjonene har å gjøre med hvilke lokaler som benyttes. I 1989 benyttet 2/3 av de markedsorienterte studietiltakene i utvalget skolebygg (figur 4.14). Totalt foregikk nesten halvparten av voksenopplæringen i offentlige skolebygg. Lokalleien per tiltak var på 3230 kroner (figur 4.15). Dette er påfallende mye. Selv om det i 1989 ikke var lovfestet at dette skulle være gratis, var det vedtatt at offentlige lokaler som prinsipp burde stilles fritt til rådighet for godkjent voksenopplæring.¹³

¹³ I Ot.prp. nr. 7 1975–76, som lå til grunn for lov om voksenopplæring står det: «For kostnadstype (. . .) «lokalleie», er dagens situasjon for arrangører av voksenopplæring svært forskjellig. I årene som kommer skal det være et generelt prinsipp at *alle undervisningslokaler der driftsutgiftene dekkes av det offentlige skal kunne disponeres gratis (. . .) for tiltak med tilskott etter lov om voksenopplæring.*»

Figur 4.13 Lokaler som brukes til voksenopplæring, rangert etter den markedsorienterte voksenopplæringens bruksmønster. Prosentvis fordeling i hver av de tre hovedkategoriene.



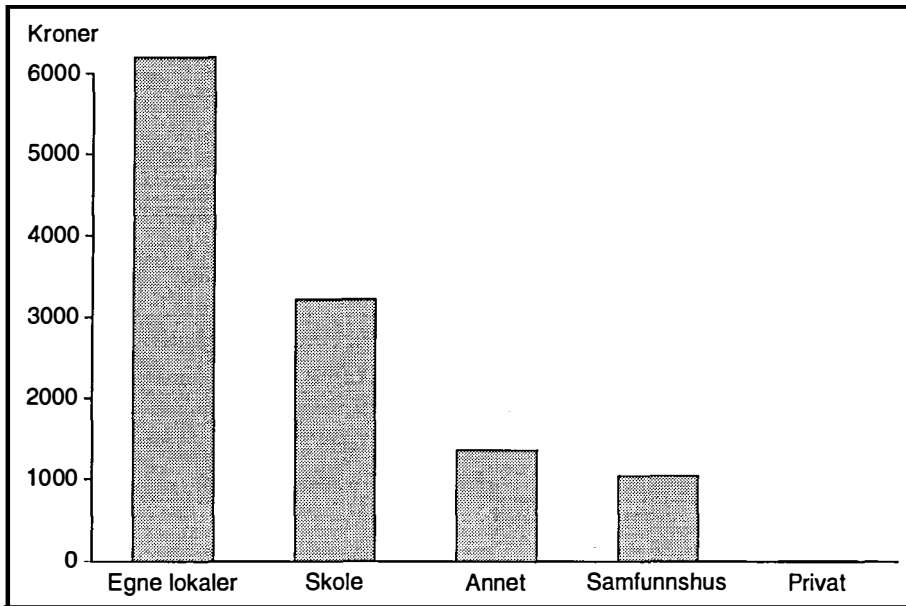
Private hjem og samfunnshus

Cirka 2/3 av de ideologisk orienterte studietilbudene foregår i private hjem eller i samfunnshus. Dette er også de lokalene det koster minst å benytte. Private hjem står ofte til gratis rådighet. Samfunnshuset koster rundt 1000 kroner per tiltak.

Egne lokaler

Cirka 10 prosent av studietiltakene i utvalget gjennomføres i organisasjonenes egne lokaler. Blant de lokaltypene som er vist i figur 3.14, er dette den desidert dyreste. I gjennomsnitt er hvert studietiltak oppført med drøyt 6000 kroner i lokalleie. Det er først og fremst blant de humanitære studieorganisasjonene det er vanlig å benytte egne lokaler. Det er ulik praksis for hvordan denne lokalleien regnskapsføres. Noen fører ikke disse utgiftene opp på kursnivå i det hele tatt. Andre har ganske store utgifter

Figur 4.14 Gjennomsnittlig lokalleie per studietiltak etter lokaltipe.¹⁴
Kroner



på hvert kurs. En organisasjon hadde mellom 15 000 og 120 000 kroner på alle eksemplene i utvalget. I dette tilfellet har man i noen av de dyreste også oppført utgifter til deltakernes opphold ved internat. Her har selvfølgelig lokalleien også stor innvirkning på den totale kurskostnaden, og utgjør ofte mer enn utgiftene til lærerlønn.

Annet

Denne kategorien er ganske liten. Den innbefatter blant annet opplæring som foregår i friluft. Noen har også ført opp opplæring som finner sted på

¹⁴ Lokalleien ved benyttelse av hotell er ikke tatt med i figur 3.10, fordi det er noe usikkerhet om deler av kost eller losji som belastes deltakerne direkte, kan ha kommet inn i noen av de innrapporterte regnskapene. Ifølge de oppgitte regnskapstallene er lokalutgiftene ca. dobbelt så høye for opplæring som gjennomføres på hoteller, som opplæring i egne lokaler, og nesten fire ganger så høy som opplæring i skolebygg.

leirsteder her. Andre kurs foregår på deltakernes arbeidsplass. Her er lokalleien ofte gratis. I snitt ligger lokalleien per kurs som er rubrisert under *annet*, på cirka 1350 kroner. Enkelte kurs holdes i bedrifters lokaler, som for eksempel verksteder. Vi har bare åtte eksempler på dette, og blant disse lå den gjennomsnittlige leien på cirka 2800 kroner.

Avslutning

Målet for det enkelte voksenopplæringstilbud legger premissene for organiseringen og gjennomføringen. Dette påvirker kostnadene. Disse dekkes i større eller mindre grad av deltakerne selv. Størrelsen på KUFs tilskudd til voksenopplæringen varierer med målet for studiearbeidet og med visse sider ved organiseringen.

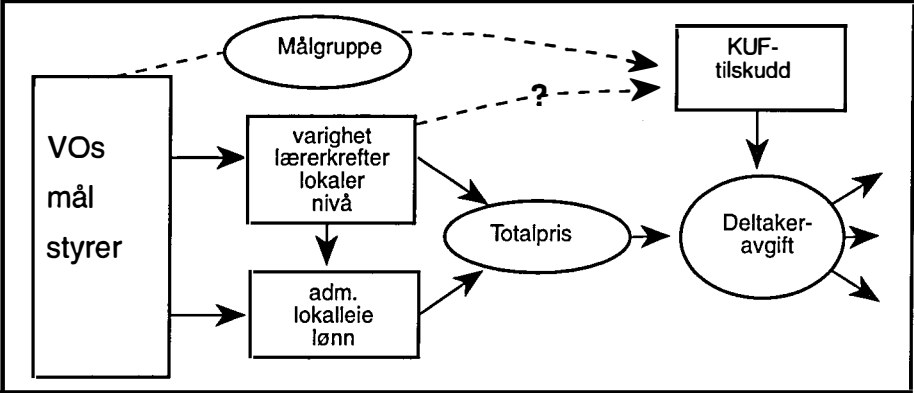
I figur 4.15 er sammenhengen mellom mål, organisering og økonomi – nærmere bestemt mellom mål, utgifter, offentlige tilskudd og deltakeravgifter – stilt opp. Vi har valgt å forstå målet for studiearbeidet i forhold til tre hovedstørrelser. Dette kan være ideologisk orientert, rettet mot bestemte gruppers behov eller interesser, eller orientert mot et mer åpent opplæringsmarked.

De viktigste forholdene ved organiseringen av studiearbeidet sett i forhold til arrangørkostnadene, er bruk av lærerkrefter, antall studietimer, type lokaler som benyttes, og tiltakets faglige nivå. Disse forholdene virker inn på de tre store utgiftspostene, som er lærerlønn, administrasjon og lokalleie.

Spørsmålstegnet i den stiplede linjen i figur 4.15 som peker mot *KUF-tilskudd*, viser til at det pågår en stadig vurdering av hvordan og i hvor stor grad KUF-tilskuddet skal ta hensyn til organiseringsmessige trekk ved opplæringen.

Gjennom § 24 i lov om voksenopplæring sørges det for at grupper med særskilte behov får ekstra midler til opplæring. Dette er noe som kommer fram gjennom spesielle tilskuddsordninger, og er markert øverst i figuren. For en mer utførlig oppsummering henvises det til avslutningen av sammendraget foran i rapporten.

Figur 4.15 Sammenhengen mellom mål, organisering og økonomi i voksenopplæringen.



Referanser

Brattset, H. (1980), *Hva kjennetegner studieringen*. Norsk Voksenpedagogisk institutt

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1981), *Rundskriv F 224:1981*

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1989), *Rundskriv F 22/89*

Klonteig, Olav (1992), «Rapport med slagside.» *Studienytt* 1

Lov om voksenopplæring

Moland, Leif E. (1991), *Kompetanse eller tidfordriv? Opplysningsorganisasjonenes bidrag til norsk voksenopplæring*. FAFO-rapport 120. Oslo: FAFO

NOU 1985:26 Dokumentasjon av kunnskaper og ferdigheter

NOU 1986:23 Livslang læring

Statistisk sentralbyrå (1988), *Statistisk månedshefte 3*

Statistisk sentralbyrå (1992), *Statistisk månedshefte 11*

Stortingsproposisjon nr. 1 1989–90, Kyrkje- og undervisningsdepartementet, Tillegg nr. 3 til samme proposisjon

Stortingsproposisjon nr. 1 1991–92, Kyrkje-, utdannings- og forskningsdepartementet

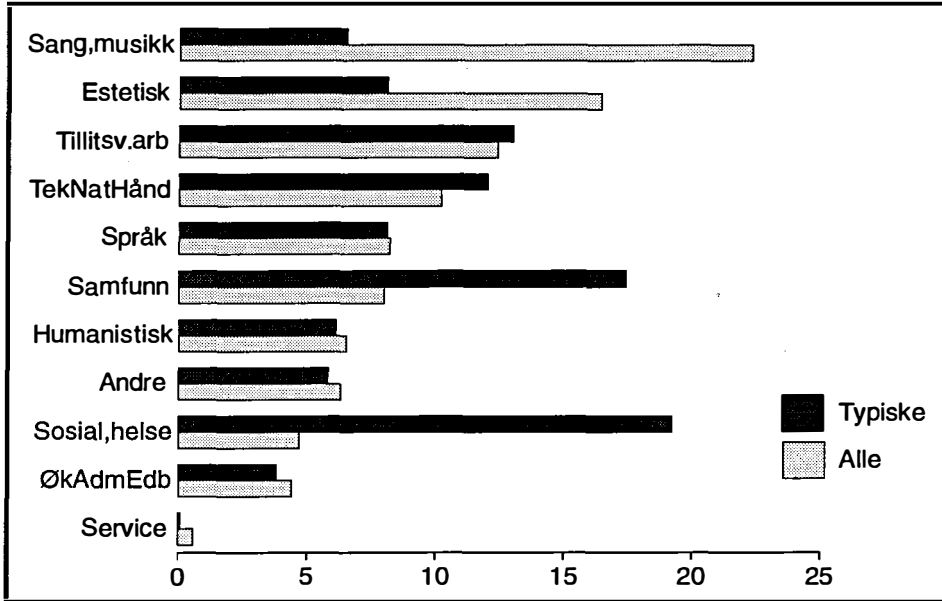
Stortingsproposisjon nr. 1 1992–93, Kyrkje-, utdannings- og forskningsdepartementet

Werenskiold, Julie (1993), «Juss og språk mest etterspurte kurstilbud.» *Arbeiderbladet* 13.1.

Vedlegg 1

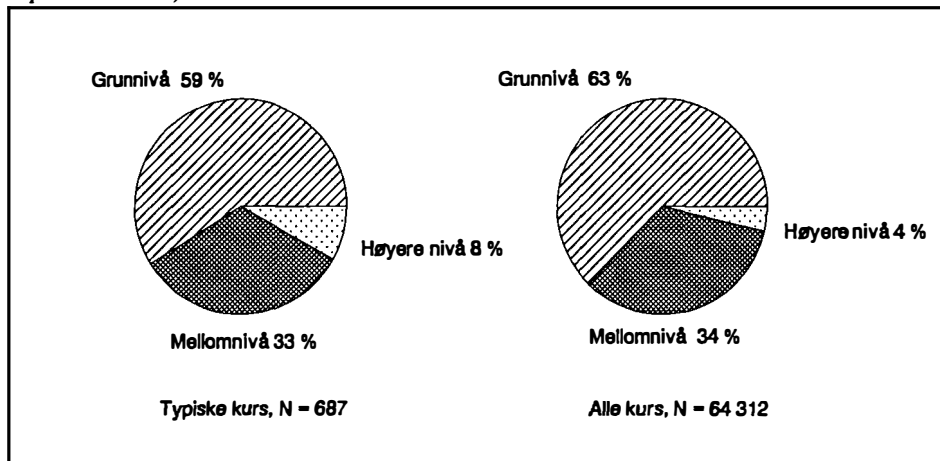
Tallene i vedleggstabellene er stilt opp uten desimaler. Dette gjør at prosenteringen ikke når helt opp til 100.

Vedleggsfigur 1.1 Andelen av studietiltak innenfor hver av de elleve emnekategoriene¹ i materialet fra spørreskjema 3 (landsdekkende) og spørreskjema 2 (typiske, men ikke representative).



¹ Emnekategoriene er gjennomgått i *Kompetanse eller tidsfordriv?*

Vedleggsfigur 1.2 Andelen av studietiltak på grunnnivå, mellomnivå og høyere nivå i materialet fra spørreskjema 3 (landsdekkende) og spørreskjema 2 (typiske, men ikke representative).



Vedleggstabell 1.1 Andelen av studietiltak med og uten lærer i materialet fra spørreskjema 3 (landsdekkende) og spørreskjema 2 (typiske, men ikke representative). Tallene fra skjema 3 refererer til lærerens tilstedeværelse, mens tallene fra skjema 2 refererer til lønnsutgifter forbundet med kursgjennomføringen. Tallene er altså ikke helt sammenliknbare.

SKJEMA 3	Prosent	Prosent	SKJEMA 2
Med lærer	58	63	Med lærerlønn
Med og uten lærer	9		
Uten lærer	33	36	Uten lærerlønn
Sum	100	100	Sum

Vedlegg 2

Vedleggstabell 2.1 Deltakeravgifter 1985–90 etter en hovedinndeling av opplysningsorganisasjonenes voksenopplæring

IDEOLOGISK ORIENTERT	0	1–300	301–800	801–4000	4000 +	SUM	N
1990	52	33	5	8	0	100	224
1989	58	24	6	10	0	100	215
1987	69	13	8	7	0	100	165
1985	71	15	5	7	0	100	161

MARKEDS- ORIENTERT	0	1–300	301–800	801–4000	4000 +	SUM	N
1990	3	11	47	29	7	100	488
1989	3	14	47	30	5	100	561
1987	2	24	44	26	3	100	345
1985	3	39	34	21	2	100	263

GRUPPE- ORIENTERT, HUMANISTISK	0	1–300	301–800	801–4000	4000 +	SUM	N
1990	14	67	14	3	0	100	197
1989	22	64	12	1	0	100	250
1987	18	71	7	2	0	100	169
1985	26	68	4	0	0	100	144

GRUPPE- ORIENTERT, YRKESORGANISERT	0	1–300	301–800	801–4000	4000 +	SUM	N
1990	31	31	12	6	18	100	16
1989	20	52	5	11	8	100	34
1987	25	50	6	18	0	100	16
1985	23	46	7	23	0	100	13

Vedleggstabell 2.2 KUF-tilskudd til studieforbundene, indeksregulerte priser og faktiske deltakeravgifter. (Tallene som ligger til grunn for KUF-tilskuddet, varierer noe fra kilde til kilde. Dette kan ha å gjøre med ulik praksis for plassering av organisasjonenes interne medarbeideropplæring. Noen av tallene i kolonne to kan derfor være opptil 4 % lavere enn oppgitt i andre tabeller (eks. 1979: 183 700, 1980: 188 200, 1985: 125 700)).
Vektet

År	Tilskudd (i 1000 kr)	indeks	*	GB = TDA	DA
1978	156 500				
1979	175 000				
1980	179 744	= 1,49	*	530 = 789	
1981	172 200	= 1,37	*	530 = 726	
1982	152 500				
1983	136 100				
1984	129 300				
1985	120 660	= 1,00	*	530 = 530	530
1986	127 100				
1987	141 900	= 1,18	*	530 = 625	626
1988	155 900	= 1,29	*	530 = 683	
1989	171 800	= 1,42	*	530 = 752	730
1990	154 300	= 1,28	*	530 = 678	810
1991	178 500	= 1,48	*	530 = 784	
1992	206 700	= 1,71	*	530 = 906	
1993	211 500 ²	= 1,75	*	530 = 927	

GB: Grunnbeløp = gjennomsnittlig deltakeravgift i 1985

TDA: Tilskuddsstyrt deltakeravgift

DA: Deltakeravgift

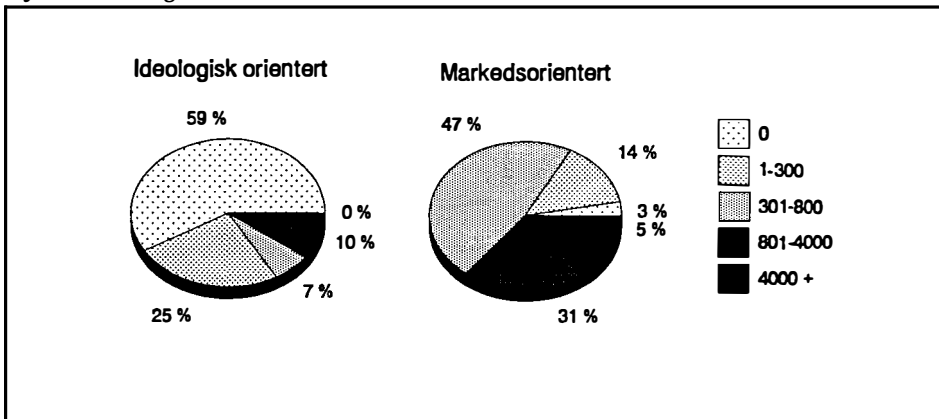
Kilder: Statistiske månedshefter, Moland 1991, St.prp. nr. 1 (1987–88), St.prp. nr. 1 (1989–90), St.prp. nr. 1 (1991–92) og St.prp. nr. 1 (1992–93)

² Dette tallet er oppgitt i regjeringens budsjettframlegg i oktober 1991.

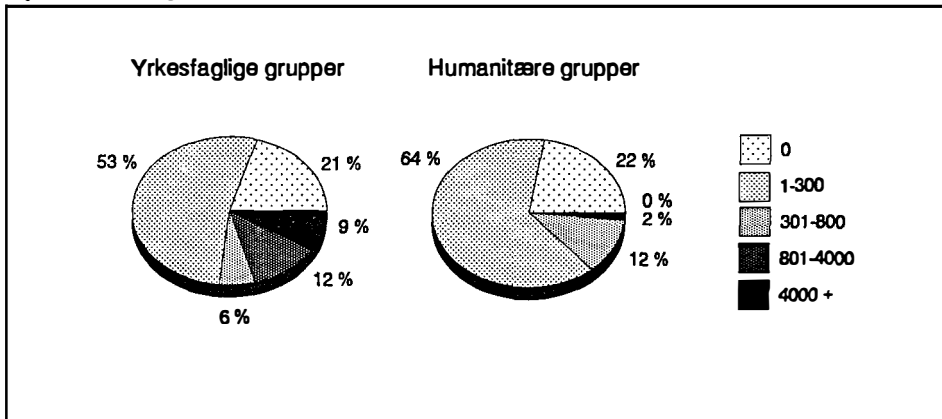
Vedleggstabell 2.3 Gjennomsnittlige deltakeravgifter etter hovedkategori i henholdsvis 1990, 1989, 1987 og 1985.

ÅR	VO-TYPE	D-AVG. ALL/GRUPPE
1990	All	810
	Ideologisk orientert (10 %)	175
	Gruppeorientert (30 %)	282
	Markedsorientert (60 %)	1183
1989	All	731
	Ideologisk orientert (10 %)	165
	Gruppeorientert (30 %)	246
	Markedsorientert (60 %)	1065
1987	All	626
	Ideologisk orientert (10 %)	145
	Gruppeorientert (30 %)	208
	Markedsorientert (60 %)	917
1985	All	530
	Ideologisk orientert (10 %)	125
	Gruppeorientert (30 %)	161
	Markedsorientert (60 %)	784

Vedleggsfigur 2.1 Deltakeravgifter for henholdsvis ideologisk orienterte og markedsorienterte studietiltak. Prosentandelen av kurs i hver prisgruppe. Tallene er hentet fra skjema-3-utvalget.



Vedleggsfigur 2.2 Deltakeravgifter for studietiltak rettet mot henholdsvis yrkesfaglige og humanitære grupper. Prosentandelen av kurs i hver prisgruppe. Tallene er hentet fra skjema 3-utvalget.



Vedleggstabell 2.4 Grupperte deltakeravgifter for voksenopplæring i 1990, 1989, 1987 og 1985. Tabellen består av 12 undertabeller. Den første viser andelen studietiltak innen hver av de fem prisgruppene for alle de registrerte studietiltakene. De øvrige undertabellene viser deltakeravgifter for hver av de 11 emnekategoriene. Ikke vektet.

Landet	1990 N = 1172	1989 N = 1382	1987 N = 897	1985 N = 730
0	16	18	21	26
1-300 kr	26	28	33	38
301-800 kr	33	31	27	20
801-4000 kr	19	19	16	13
Over 4000 kr	4	2	1	0
Sum	100	100	100	100

Samfunnsfag	1990 N = 139	1989 N = 166	1987 N = 112	1985 N = 106
0	38	36	48	50
1-300 kr	28	28	25	23
301-800 kr	5	8	5	3
801-4000 kr	23	22	18	19
Over 4000 kr	5	3	2	1
Sum	100	100	100	100

Humanistisk, livssyn	1990 N = 89	1989 N = 87	1987 N = 58	1985 N = 48
0	25	29	39	47
1-300 kr	34	27	20	18
301-800 kr	18	20	20	12
801-4000 kr	14	19	17	18
Over 4000 kr	6	2	1	2
Sum	100	100	100	100

Språk	1990 N = 152	1989 N = 178	1987 N = 116	1985 N = 89
0	6	10	8	10
1-300 kr	19	26	39	50
301-800 kr	65	54	46	32
801-4000 kr	8	8	4	5
Over 4000 kr	0	0	0	1
Sum	100	100	100	100

Sang og musikk	1990 N = 97	1989 N = 92	1987 N = 66	1985 N = 60
0	22	29	33	31
1-300 kr	40	34	37	45
301-800 kr	32	31	24	18
801-4000 kr	5	4	4	5
Over 4000 kr	0	0	0	0
Sum	100	100	100	100

Estetiske fag	1990 N = 188	1989 N = 220	1987 N = 168	1985 N = 138
0	10	10	11	16
1-300 kr	28	34	43	48
301-800 kr	51	48	38	33
801-4000 kr	8	5	5	0
Over 4000 kr	1	0	0	0
Sum	100	100	100	100

Sosial og helsefag	1990 N = 122	1989 N = 157	1987 N = 91	1985 N = 76
0	18	21	22	26
1-300 kr	26	27	31	38
301-800 kr	23	26	23	19
801-4000 kr	24	21	22	15
Over 4000 kr	7	4	1	0
Sum	100	100	100	100

Servicefag	1990 N = 21	1989 N = 30	1987 N = 7	1985 N = 5
0	0	0	0	0
1-300 kr	14	16		
301-800 kr	28	30		
801-4000 kr	42	43		
Over 4000 kr	14	10		
Sum	100	100		

TeknNaturHåndv, Realfag	1990 N = 109	1989 N = 140	1987 N = 84	1985 N = 61
0	7	6	7	8
1-300 kr	14	18	21	37
301-800 kr	42	38	44	34
801-4000 kr	30	34	25	18
Over 4000 kr	5	2	2	0
Sum	100	100	100	100

Økonomi, adm, edb	1990 N = 101	1989 N = 120	1987 N = 77	1985 N = 51
0	10	9	14	21
1-300 kr	6	11	10	9
301-800 kr	13	15	16	19
801-4000 kr	55	53	53	49
Over 4000 kr	12	10	5	0
Sum	100	100	100	100

Tillitsvalgtarbeid	1990 N = 51	1989 N = 80	1987 N = 50	1985 N = 45
0	32	33	40	44
1-300 kr	32	32	34	40
301-800 kr	1	5	2	0
801-4000 kr	29	27	24	15
Over 4000 kr	3	1	0	0
Sum	100	100	100	100

Andre kurs (idrett)	1990 N = 93	1989 N = 112	1987 N = 68	1985 N = 51
0	9	11	11	27
1-300 kr	36	42	52	64
301-800 kr	49	42	32	15
801-4000 kr	4	3	1	2
Over 4000 kr	0	0	0	0
Sum	100	100	100	100

Vedlegg 3

Vedleggstabell 3.1 Kursvarighet etter voksenopplæringens hovedkategorier. Prosent av alle kurs

	Under 24 timer	24–48 timer	Over 48 timer
Ideologisk orienterte	7	2	0
Gruppeorienterte	22	5	2
Markedsorienterte	28	19	12

Vedleggstabell 3.2 Faglig nivå etter voksenopplæringens hovedkategorier. Prosent av alle kurs

	Grunn	Mellom	Høy
Ideologisk orienterte	5	3	1
Gruppeorienterte	22	7	0
Markedsorienterte	28	22	7

Vedleggstabell 3.3 Lønnsutgifter i voksenopplæringens hovedkategorier etter faglig nivå. Kroner

	Grunn	Mellom	Høy
Ideologisk orienterte	516	2 358	2 415
Gruppeorienterte	3 992	6 367	–
Markedsorienterte	11 468	8 790	33 730

Vedleggstabell 3.3.2 Bruk av lærer innen hhv ideologisk orientert, gruppeorientert og markedsorientert voksenopplæring. Gruppeorientert er splittet i to, humanitære grupper og yrkesfaglige grupper.

	Variable	N/kurs	Prosent
Ideologisk orientert	Med lærer	1049	15
	Uten lærer	5072	75
	Med og uten	626	9
	Sum	6747	
Humanitære grupper	Med lærer	2567	40
	Uten lærer	3437	53
	Med og uten	382	6
	Sum	6386	
Yrkesfaglige grupper	Med lærer	2002	49
	Uten lærer	1761	43
	Med og uten	294	7
	Sum	4057	
Markedsorienterte	Med lærer	22467	78
	Uten lærer	3754	13
	Med og uten	2599	9
	Sum	28820	

Vedleggstabell 3.4 Lærertilønskostnader etter kursvarighet for henholdsvis ideologisk orienterte, gruppeorientert og markedsorientert voksenopplæring

Hovedkategori	Varighet	Minimums-lønn, kr	Maks.-lønn, kr	Gj.snitt lønn, kr	Prosent av kursene
Ideologisk orienterte	Under 24 t	100	3 800	1 546	55
	24–47 t	200	16 000	3 756	28
	48–90 t	1 000	11 124	4 767	8
	Over 90 t	3 000	65 000	22 858	7
Gruppeorienterte	Under 24 t	100	10 500	3 285	56
	24–47 t	960	95 149	11 316	34
	48–90 t	5 580	12 404	6 704	5
	Over 90 t	8 400	36 152	20 936	3
Markedsorienterte	Under 24 t	100	49 014	3 310	36
	24–47 t	2 760	79 380	19 034	24
	48–90 t	1 200	33 610	15 438	28
	Over 90 t	10 350	120 000	60 344	11

Vedleggstabell 3.5.1 Inntekts- og utgiftsfordelingen i ideologisk orientert voksenopplæring. Sum, kroner per tiltak og prosentandel for hver post

Ideologisk	Kroner, sum N = 240	Kr/N	%
Lønn	354 191	1 475	31
Materiell	211 433	880	18
Adm.	151 670	631	13
Lokalleie	204 628	852	18
Annet	198 400	826	17
SUM UTGIFTER	1 120 562	4 669	100
Deltakeravgift	244 331	1 018	30
KUF-tilsk	372 187	1 550	46
Fylkestil	10 195	42	1
Kommune	500	2	0
Ymse off	7 778	32	0
Andre	159 296	663	20
SUM INNTEKTER	794 287	3 309	100

Vedleggstabell 3.5.2 Inntekts- og utgiftsfordelingen for voksenopplæring som hovedsakelig er rettet mot yrkesfaglige grupper. Sum, kroner per tiltak og prosentandel for hver post

Yrkesfaglige grupper	Kroner, sum N = 50	Kr/N	%
Lønn	131 190	2 623	54
Materiell	52 703	1 054	21
Adm	16 830	336	6
Lokalleie	25 270	505	10
Annet	15 732	314	6
SUM UTGIFTER	241 725	4 834	100
Deltakera	133 156	2 663	49
KUF-tilsk	110 256	2 205	41
Fylkestil	1 600	32	0
Kommune	9 914	198	3
Ymse off	2 000	40	0
Andre	10 090	201	3
SUM INNTEKTER	267 016	5 340	100

Vedleggstabell 3.5.3 Inntekts- og utgiftsfordelingen for voksenopplæring som hovedsaklig er rettet mot humanitære grupper. Sum, kroner per tiltak og prosentandel for hver post.

Humanitære grupper	Kroner, sum N = 167	Kr/N	%
Lønn	783 599	4 692	24
Materiell	268 901	1 610	8
Adm	217 167	1 300	6
Lokalleie	1 193 029	7 143	36
Annet	788 706	4 722	24
SUM UTGIFTER	3 251 402	19 469	100
Deltakera	923 646	5 530	34
KUF-tilsk	1 180 500	7 068	44
Fylkestil	264 780	1 585	9
Kommune	9 929	59	0
Ymse off	118 744	711	4
Andre	154 999	928	5
SUM INNTEKTER	2 652 598	15 883	100

Vedleggstabell 3.5.4 Inntekts- og utgiftsfordelingen for markedsorientert voksenopplæring. Sum, kroner per tiltak og prosentandel for hver post

Markedsorientert	Kroner, sum N = 121	Kr/N	%
Lønn	1 798 243	14 861	53
Materiell	319 121	2 637	9
Adm	449 318	3 713	13
Lokalleie	477 919	3 949	14
Annet	301 937	2 495	9
SUM UTGIFTER	3 346 550	27 657	100
Deltakera	2 517 188	20 803	70
KUF-tilsk	766 459	6 334	21
Fylkestil	37 984	313	1
Kommune	133 051	1 099	3
Ymse off	42 700	352	1
Andre	69 796	576	1
SUM INNTEKTER	3 567 178	29 480	100

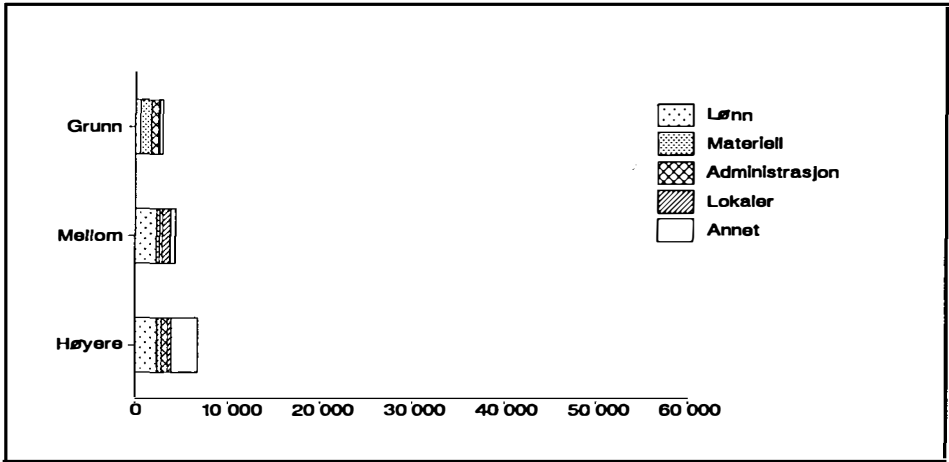
Vedleggstabell 3.6 Inntekts- og utgiftsfordelingen for gruppeorientert voksenopplæring. Sum, kroner per tiltak og prosentandel for hver post

Gruppeorientert Prof. gr + human gr.	Utgifter per kurs N = 217	%
Lønn	4 215	26
Materiell	1 482	9
Adm.	1 078	6
Lokalleie	5 614	34
Annet	3 707	23
SUM UTGIFTER	16 096	100
Innt.sum		
Deltakera	4 870	36
KUF-tilsk	5 948	44
Fylkestil	1 227	9
Kommune	91	0
Ymse off	556	4
Andre	715	5
SUM INNTEKTER	13 407	100

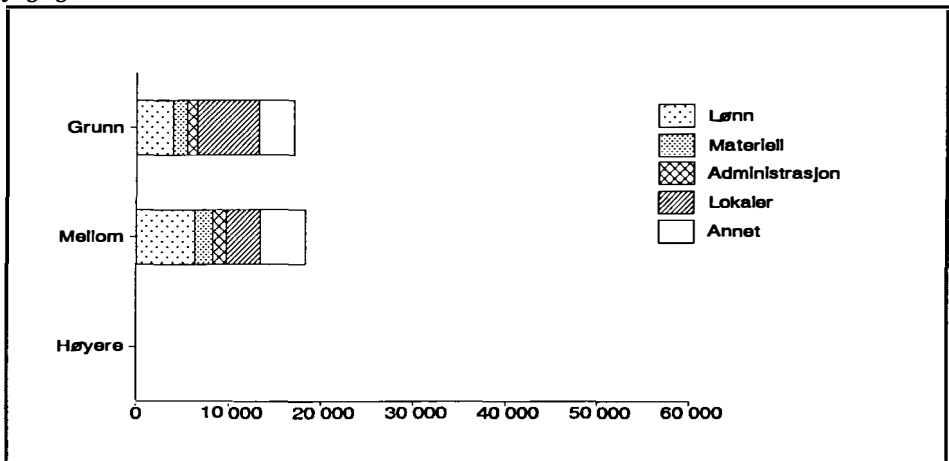
Vedleggstabell 3.7 Kurskostnader etter faglig nivå. Kroner og prosent innen hvert nivå. Vektet etter hovedkategori

	Grunn- nivå	%	Mellom- nivå	%	Høyere nivå	%
Lønn	8 130	43	7 420	44	29 255	49
Materiell	1 937	10	1 978	11	2 676	4
Adm.	1 459	7	1 344	8	12 547	21
Lokalleie	5 411	28	1 885	11	4 010	6
Annet	1 783	9	2 665	16	10 890	18
SUM UTG.	18 721	100	16 638	100	59 385	100
Deltakera	10 795	61	8 252	55	48 647	74
KUF-tilsk	4 972	28	3 922	26	15 924	24
Fylkestil	343	1	1 058	7	21	0
Kommune	335	1	922	6	62	0
Ymse off	650	3	61	0	0	0
Andre	510	2	668	4	365	0
SUM INNT.	17 605	100	14 866	100	65 024	100

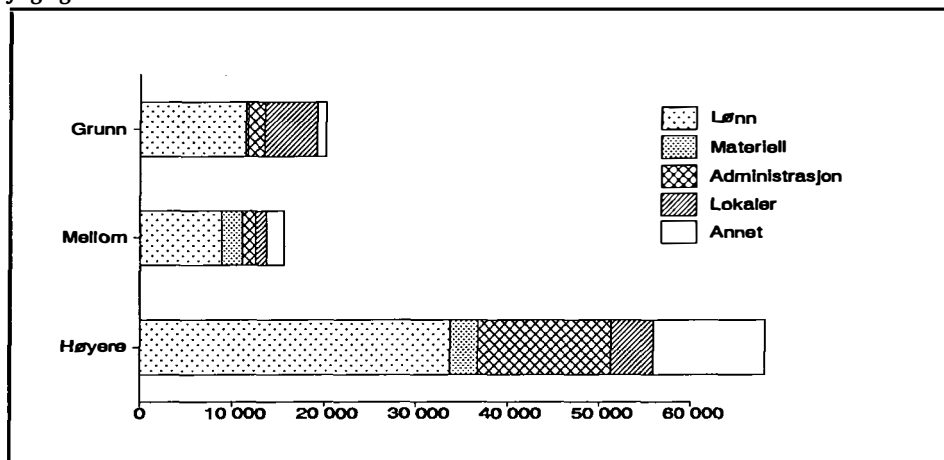
Vedleggsfigur 3.1 Utgifter ved gjennomføring av ideologisk orienterte studietiltak, etter faglig nivå. Kroner



Vedleggsfigur 3.2 Utgifter ved gjennomføring av gruppeorienterte studietiltak, etter faglig nivå. Kroner



Vedleggsfigur 3.3 Utgifter ved gjennomføring av markedsorienterte studietiltak, etter faglig nivå. Kroner



Gruppeorientert voksenopplæring på høyere nivå er ikke ført opp i figuren over, fordi antall enheter er for lavt.

Vedleggstabell 3.8 Studietiltak i 1989 gruppert etter deltakeravgift og varighet. Antall. Ikke vektet. (Fra spørreskjema 3)

	12-23 t	24-35 t	36-47 t	48-59 t	60 t +	SUM	
						N	(%)
0 kr	97	45	7	3	24	176	(15)
1-100 kr	58	29	6	1	7	101	(9)
101-300 kr	78	61	19	4	10	172	(15)
301-500 kr	75	134	24	5	9	247	(22)
501-800 kr	32	73	26	0	4	141	(12)
800-1300 kr	14	35	12	2	22	67	(6)
1301-2000 kr	5	25	11	13	22	76	(6)
2001 kr +	6	5	16	14	90	131	(11)
SUM							
N	365	497	121	142	176	1111	(100)
(%)	(32)	(36)	(10)	(3)	(15)		

Tegne inn diagonalgaten. Hovedtendens:

Korte kurs går sammen med billige kurs

Lange kurs går sammen med dyre kurs

Samtidig: Kurs på 60 timer eller mer er godt representert i alle prisklasser!

3. KOSTNADER

Hva kostet det å arrangere et kurs i 1989?

Velg de samme 2 kurseksemplene som i spørsmål 2

Eksempel 1

A. Kursnavn: _____

B. Sum utgifter: _____

Av dette gikk følgende til:

1. Lærertillegg _____
2. Kursmateriell _____
3. Kursadministrasjon _____
4. Eventuell lokalleie _____
5. Annet _____

C. Sum inntekter: _____

Av dette kom følgende fra:

1. Deltakere (inkl. bedrifter) _____
2. Tilskudd fra UFD _____
3. Tilskudd fra fylkeskommune _____
4. Tilskudd fra kommune _____
5. Tilskudd fra andre offentlige instanser _____
6. Andre tilskudd _____

Eksempel 2

A. Kursnavn: _____

B. Sum utgifter: _____

Av dette gikk følgende til:

1. Lærertillegg _____
2. Kursmateriell _____
3. Kursadministrasjon _____
4. Eventuell lokalleie _____
5. Annet _____

C. Sum inntekter: _____

Av dette kom følgende fra:

1. Deltakere (inkl. bedrifter) _____
 2. Tilskudd fra UFD _____
 3. Tilskudd fra fylkeskommune _____
 4. Tilskudd fra kommune _____
 5. Tilskudd fra andre offentlige instanser _____
 6. Andre tilskudd _____
-

4. NYE OPPLÆRINGSTILBUD?

Vi ønsker å vite hvilke nye opplæringsaktiviteter organisasjonen eventuelt har satt igang de siste 3 årene, og som fortsatt ble gjennomført i 1989. Vi ber derfor om at dere skriver kursnavn, kurskategori (jfr. Inndelingen i Spørreskjema 3), kursets varighet og antall deltakere på 1 eller 2 kurs som ble holdt for første gang i henholdsvis 1989, 1988 og 1987. Har dere mange nye kursemner, så velg de kursene som har hatt flest deltakere.

A. Nye kurs i 1989?

Nei

Vet ikke

Ja, i så fall:

	Kurs- navn	Emne- kategori (nummer)	Varighet (timer) i 1989	Antall deltakere i 1989	
				Kvinner	Menn
Eksempel 1	_____	_____	_____	_____	_____
Eksempel 2	_____	_____	_____	_____	_____

B. Nye kurs i 1988?

Nei

Vet ikke

Ja, i så fall:

	Kurs- navn	Emne- kategori (nummer)	Varighet (timer) i 1989	Antall deltakere i 1989	
				Kvinner	Menn
Eksempel 1	_____	_____	_____	_____	_____
Eksempel 2	_____	_____	_____	_____	_____

C. Nye kurs i 1987?

Nei

Vet ikke

Ja, i så fall:

	Kurs- navn	Emne- kategori (nummer)	Varighet (timer) i 1989	Antall deltakere i 1989	
				Kvinner	Menn
Eksempel 1	_____	_____	_____	_____	_____
Eksempel 2	_____	_____	_____	_____	_____

5. OPPLÆRING TILSVARENDE DET OFFENTLIGE UTDANNINGSSYSTEM

Har organisasjonen/lokalavdelingene i dette fylket gjennomført opplæring av voksne som har paralleller i det offentlige utdanningssystemet?

	Ja	Nei	Vet ikke
I 1989:	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Før 1989	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Hvis dere hadde slik opplæring i:

1989 1985

A. Antall kurs med grunnskoleopplæring for voksne

B. Antall kurs med videregående opplæring for voksne

C. Antall kurs med høyskole/universitetsutdanning for voksne

6. NORSKOPPLÆRING FOR VOKSNE INNVANDRERE, FLYKTNINGER OG ASYLSØKERE

Har organisasjonen/lokalavdelingene i dette fylket gjennomført opplæring i norsk og/eller norske samfunnsforhold for voksne innvandrere, flyktninger eller asylsøkere?

	Ja	Nei	Vet ikke
I 1989:	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Før 1989	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Hvis dere hadde slik opplæring i:

1989 1985

A. Antall kurs i norsk og norske samfunnsforhold

B. Antall personer som deltok på disse kursene:

Kvinner: _____

Menn: _____

7. ARBEIDSMARKEDSOPPLÆRING

Har organisasjonen/lokalavdelingene i dette fylket gjennomført kurs som har vært godkjent som arbeidsmarkedsopplæring? (AMO som finansieres av Arbeidsmarkedsetaten)

	Ja	Nei	Vet ikke
I 1989:	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Før 1989	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Hvis dere hadde slik opplæring i:

1989 1985

Antall AMO-kurs: _____

8. SAMARBEID

A. Hvor ofte samarbeider dere/lokalavdelingene i ditt fylke med:

	Ofte	Av og til	Sjelden	Aldri	Vet ikke
1. Andre organisasjoner	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2. Kommunen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3. Fylkeskommunen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4. Off. utdanningsinstitusjoner	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5. Arbeidsmarkedsmyndigheter	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6. Bedrifter	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
7. Andre	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

B. På hvilke områder, og hvor ofte, samarbeider dere/lokalavdelingene med andre organisasjoner, offentlige instanser eller bedrifter?

	Ofte	Av og til	Sjelden	Aldri	Vet ikke
1. Generell kontakt	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2. Behovsplanlegging	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3. Konkret rekruttering til kurs	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4. Konkret kursplanlegging	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5. Konkrete markedsføringstiltak	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6. Praktisk gjennomføring	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Vedlegg 5

DET KONGELIGE UTDANNINGS-
OG FORSKNINGSDEPARTEMENT

Vår dato
9.6.1990
Deres dato

Vår referanse
90/1964 Vo
Deres referanse

Saksbehandler, innvalgstelefon

Til opplysningsorganisasjonene

UNDERSØKELSE OM OPPLYSNINGSORGANISASJONENE

Denne undersøkelsen om opplysningsorganisasjonenes opplæringsvirksomhet gjennomføres av Fagbevegelsen senter for forskning, utredning og dokumentasjon (FAFO) på oppdrag fra Utdannings- og forskningsdepartementet. Departementet har ønsket at et forskningsinstitutt skulle ha ansvar for en slik undersøkelse.

Opplysningsorganisasjonene fikk en bred plass i voksenopplæringsloven av 1976, og opplæringsvirksomheten dere driver er både omfattende og mangslungen. Det har lenge vært et følt behov at vi gjerne skulle ha mer dokumentert kunnskap om opplysningsorganisasjonenes opplæring. Mange vet mye om opplysningsorganisasjonene gjennom å ha levd i organisasjonene, og denne praktiske erfaringskunnskap er uvurderlig og bør brukes (kanskje mer enn vi har fått til til nå). Vi har også en løpende statistikk som er nyttig, men som er begrenset til stort sett å omfatte deltakertall, studietimer, antall kurs og grove emnekategorier. Det vi nå ønsker er altså å utvide kunnskapen med en bred kartlegging som gjelder alle opplysningsorganisasjonene og er landsdekkende.

Det å lage en undersøkelse om opplysningsorganisasjonene er ingen lett oppgave. Det er et så utrolig bredt spekter fordi organisasjonene er så forskjellige og har ulike målgrupper og ideologi. Det er et utall av emner som dekkes, måtene å organisere opplæringen på er svært varierte, de lokale forhold er skiftende osv. Det er nettopp bredden og tilknytningen til målgrupper og lokale forhold som er opplysningsorganisasjonene. Det er også en basis at organisasjonene sjøl skal bestemme hva slags opplæring dere skal drive og hvordan. Da blir det mangfoldig, med hensikt, fordi likestillingsaspektet i adgang til kunnskap er det bærende element, sammen med kulturdimensjonen og aktive lokalmiljøer.

De spørreskjemaene som nå sendes ut er laget i nær kontakt med Samnemnda for studiearbeid, personer i forskjellige opplysningsorganisasjoner, forskere og departementet. Vi har hatt mangfoldet med oss i forarbeidene, og etter beste evne søkt å avspeile det i spørreskjemaene, men inndeling i kategorier og alternative svar, som er nødvendig for å kunne sammenfatte data, vil alltid "snevre inn virkeligheten". Vi

Postadresse
Boks 8119 Dep.
0032 Oslo 1

Kontoradresse
Regjeringskvartalet
Akersgaten 42

Tlf. (02) 349090
Se saksbehandlers
innvalgstelefon

Teleks
21428 nsbdp n
Telefaks 349540

ber om at dere gir informasjon i tillegg hvis dere synes vesentlige sider ved opplysningsorganisasjonen ikke kommer fram.


Vi har måttet avgrense hvilke temaer undersøkelsen skal dekke. Hovedspørsmålet er : Hva slags opplæring gjennomfører de tilskuddsberettigede opplysningsorganisasjonene? Vi har derfor lagt mye vekt på emnene i opplæringen, sammen med omfang og organiseringsmåter. Det er opplysningsorganisasjonene som arrangerer som gir dataene, og for å få noe mer kontakt med deltakerne, ber vi om en del opplysninger knyttet til eksempler på kurs og kursavgifter.

Å fylle ut spørreskjemaene vil kreve en del arbeid av opplysningsorganisasjonene. En vellykket undersøkelse er nå opp til dere, og vi takker for den innsats dere gjør med dette!

Det vi håper, og som vi har fått full støtte fra opplysningsorganisasjonene på, er å få fram data som dokumenterer opplysningsorganisasjonenes verdifulle innsats i kompetansebygging hos voksne og studieringens bidrag i det sosiale og kulturelle liv i lokalmiljøene.

Med vennlig hilsen


Trygve Tønnessen
Ekspedisjonssjef


Bitten Kallerud
Underdirektør

Vedlegg 6

Typiske opplæringstilbud i hver av de tre hovedkategoriene

I dette vedlegget har vi trukket fram 15 studietiltak fra undersøkelsen med opplysninger om kurstittel, faglige mål og nivå, antall studietimer og undervisningslokaler, sammen med de viktigste utgifts- og inntektspostene. Følgende tiltak er med:

Gruppeorienterte studietiltak:

1. HVPU-reformen
2. Tegnspråk
3. Agronom
4. Pasientvenn
5. Brodering/hekling

Markedsorienterte studietiltak:

1. Samspill i korps
2. Engelsk
3. Examen philosophicum
4. Flatvev
5. Kurvmaling
6. Anatomi og fysiologi

Ideologisk orienterte studietiltak:

1. Kommunal politikk
2. Aktuell sosialistisk politikk
3. Sjelesorg
4. Sang og musikk

Gruppeorienterte studietiltak

Eksempel 1

A.	Kurstittel	<i>HVPU-reformen, St.meld. nr. 67</i>
B.	Faglig nivå	<i>Grunnivå</i>
C.	Faglige mål, faglig sammenheng	<i>Gi foreldre til funksjonshemmede innsikt i reformen</i>
D.	Varighet (antall studietimer)	<i>20 t</i>
E.	Deltakere på denne kurstypen	<i>Kvinner: 17 Menn: 16</i>
F.	Undervisningslokale	<i>Privathjem</i>
G.	Andre opplysninger	

Utgifter

Sum, utgifter	<i>741</i>
1. Lærerlønn	
2. Kursmateriell	<i>471</i>
3. Administrasjon	<i>270</i>
4. Lokalleie	
5. Annet	

Inntekter

Sum, inntekter	<i>647</i>
1. Deltakeravgift	
2. Tilskudd fra KUF	<i>647</i>
3. Tilskudd fra fylkeskommune	
4. Tilskudd fra kommune	
5. Tilskudd fra andre off. instanser	
6. Andre tilskudd	

Gruppeorienterte studietiltak

Eksempel 2

A.	Kurstittel	<i>Tegnspråk</i>
B.	Faglig nivå	<i>Grunnivå/mellomnivå</i>
C.	Faglige mål, faglig sammenheng	<i>Lære å kommunisere med døve</i>
D.	Varighet (antall studietimer)	<i>30 t</i>
E.	Deltakere på denne kurstypen	<i>Kvinner: 30 Menn: 5</i>
F.	Undervisningslokale	<i>Skole</i>
G.	Andre opplysninger	

Utgifter

Sum, utgifter	<i>20 116</i>
1. Lærerlønn	<i>13 416</i>
2. Kursmateriell	<i>4 300</i>
3. Administrasjon	<i>2 000</i>
4. Lokalleie	
5. Annet (<i>reise</i>)	<i>400</i>

Inntekter

Sum, inntekter	<i>20 080</i>
1. Deltakeravgift	<i>11 280</i>
2. Tilskudd fra KUF	<i>8 880</i>
3. Tilskudd fra fylkeskommune	
4. Tilskudd fra kommune	
5. Tilskudd fra andre off. instanser	
6. Andre tilskudd	

Gruppeorienterte studietiltak

Eksempel 3

A. Kurstittel	<i>Agronomkurs</i>
B. Faglig nivå	<i>Mellomnivå</i>
C. Faglige mål, faglig sammenheng	<i>Dekker ulike fag som inngår i agronom- utdanningen som utgangspunkt for privatisteksamen. Gjennomføres som kombinert undervisning.</i>
D. Varighet (antall studietimer)	<i>30 t</i>
E. Deltakere på denne kurstypen	<i>Kvinner: 108 Menn: 18</i>
F. Undervisningslokale	<i>Skole</i>

Utgifter

Sum, utgifter	<i>11 500</i>
1. Lærertillegg	<i>8 500</i>
2. Kursmateriell	
3. Administrasjon	<i>1 000</i>
4. Lokalleie	
5. Annet (<i>reise for lærer</i>)	<i>2 000</i>

Inntekter

Sum, inntekter	<i>11 500</i>
1. Deltakeravgift	<i>7 280</i>
2. Tilskudd fra KUF	<i>2 220</i>
3. Tilskudd fra fylkeskommune	
4. Tilskudd fra kommune (<i>næringsfond</i>)	<i>2 000</i>
5. Tilskudd fra andre off. instanser	
6. Andre tilskudd	

Gruppeorienterte studietiltak

Eksempel 4

A.	Kurstittel	<i>Pasientvennkurs</i>
B.	Faglig nivå	<i>Grunnivå</i>
C.	Faglige mål, faglig sammenheng	
D.	Varighet (antall studietimer)	<i>12 t</i>
E.	Deltakere på denne kurstypen	<i>Kvinner: 97 Menn: 94</i>
F.	Undervisningslokale	
G.	Andre opplysninger	

Utgifter

Sum, utgifter	<i>1 700</i>
1. Lærerlønn	
2. Kursmateriell	<i>1 400</i>
3. Administrasjon	<i>200</i>
4. Lokalleie	
5. Annet	<i>100</i>

Inntekter

Sum, inntekter	<i>910</i>
1. Deltakeravgift	
2. Tilskudd fra KUF	<i>910</i>
3. Tilskudd fra fylkeskommune	
4. Tilskudd fra kommune	
5. Tilskudd fra andre off. instanser	
6. Andre tilskudd	

Gruppeorienterte studietiltak

Eksempel 5

A.	Kurstittel	<i>Brodering/hekling</i>
B.	Faglig nivå	<i>Mellomnivå</i>
C.	Faglige mål, faglig sammenheng	<i>Byggekloss</i>
D.	Varighet (antall studietimer)	<i>68 t</i>
E.	Deltakere på denne kurstypen	<i>Kvinner: 62 Menn: 5</i>
F.	Undervisningslokale	<i>Eldresenter</i>
G.	Andre opplysninger	

Utgifter

Sum, utgifter	<i>7 076</i>
1. Lærertillegg	<i>6 376</i>
2. Kursmateriell	<i>300</i>
3. Administrasjon	<i>400</i>
4. Lokalleie	<i>0</i>
5. Annet	<i>0</i>

Inntekter

Sum, inntekter	<i>7 032</i>
1. Deltakeravgift	<i>0</i>
2. Tilskudd fra KUF	<i>7 032</i>
3. Tilskudd fra fylkeskommune	<i>0</i>
4. Tilskudd fra kommune	<i>0</i>
5. Tilskudd fra andre off. instanser	<i>0</i>
6. Andre tilskudd	<i>0</i>

Markedsorienterte studietiltak

Eksempel 1

A. Kurstittel	<i>Samspill i korps</i>
B. Faglig nivå	<i>Skolekorps: Grunnivå/mellomnivå</i> <i>Voksne: Mellomnivå/høyere nivå</i>
C. Faglige mål, faglig sammenheng	<i>Øke ferdigheter i samspill og musikkunnskap i sammenheng med korpsets plan og skoleverkets musikkopplæring</i>
D. Varighet (antall studietimer)	<i>60 t (2-4 uke)</i>
E. Deltakere på denne kurstypen (i hele fylket)	Kvinner: 4890 Menn: 3680
F. Undervisningslokale	<i>Skole (for det meste)</i>

Utgifter

Sum, utgifter	28 200
1. Lærertillegg	15 000
2. Kursmateriell	7 500
3. Administrasjon	1 200
4. Lokalleie	0
5. Annet	4 500

Inntekter

Sum, inntekter	28 200
1. Deltakeravgift	7 500
2. Tilskudd fra KUF	3 960
3. Tilskudd fra fylkeskommune	0
4. Tilskudd fra kommune	8 000
5. Tilskudd fra andre off. instanser	0
6. Andre tilskudd (<i>støtteforening</i>)	8 740

Markedsorienterte studietiltak

Eksempel 2

A.	Kurstittel	<i>Engelsk</i>
B.	Faglig nivå	<i>Grunnivå</i>
C.	Faglige mål, faglig sammenheng	<i>Ulike trinn. Ikke avsluttet utdanning</i>
D.	Varighet (antall studietimer)	<i>24 t</i>
E.	Deltakere på denne kurstypen	<i>Kvinner: 36 Menn: 8</i>
F.	Undervisningslokale	<i>Skole</i>
G.	Andre opplysninger	

Utgifter

Sum, utgifter	8 060
1. Lærertillegg	3 060
2. Kursmateriell	1 500
3. Administrasjon	2 400
4. Lokalleie	0
5. Annet	1 100

Inntekter

Sum, inntekter	9 584
1. Deltakeravgift	8 000
2. Tilskudd fra KUF	1 584
3. Tilskudd fra fylkeskommune	0
4. Tilskudd fra kommune	0
5. Tilskudd fra andre off. instanser	0
6. Andre tilskudd	0

Markedsorienterte studietiltak

Eksempel 3

A.	Kurstittel	<i>Examen philosophicum</i>
B.	Faglig nivå	<i>Høyere nivå</i>
C.	Faglige mål, faglig sammenheng	<i>Forberedende for universitetsstudier m.v.</i>
D.	Varighet (antall studietimer)	<i>94 t</i>
E.	Deltakere på denne kurstypen	<i>Kvinner: 20 Menn: 8</i>
F.	Undervisningslokale	<i>Skole</i>
G.	Andre opplysninger	<i>Gjennomsnittlig deltakertall er mye lavere</i>

Utgifter

Sum, utgifter	<i>71 711</i>
1. Lærerlønn	<i>48 711</i>
2. Kursmateriell	<i>Betales av eleven</i>
3. Administrasjon	<i>20 000</i>
4. Lokalleie	<i>1 000</i>
5. Annet	<i>2 000</i>

Inntekter

Sum, inntekter	<i>75 706</i>
1. Deltakeravgift	<i>68 750</i>
2. Tilskudd fra KUF	<i>6 956</i>
3. Tilskudd fra fylkeskommune	<i>0</i>
4. Tilskudd fra kommune	<i>0</i>
5. Tilskudd fra andre off. instanser	<i>0</i>
6. Andre tilskudd	<i>0</i>

Markedsorienterte studietiltak

Eksempel 4

A.	Kurstittel	<i>Flatvev</i>
B.	Faglig nivå	<i>Grunnivå/mellomnivå</i>
C.	Faglige mål, faglig sammenheng	
D.	Varighet (antall studietimer)	<i>48 t</i>
E.	Deltakere på denne kurstypen	<i>Kvinner: 8 Menn: 0</i>
F.	Undervisningslokale	<i>Kommunalt lokale</i>
G.	Andre opplysninger	

Utgifter

Sum, utgifter	<i>7 710</i>
1. Lærerlønn	<i>4 320</i>
2. Kursmateriell	
3. Administrasjon	
4. Lokalleie	<i>2 820</i>
5. Annet (<i>arbeidsgiveravg.</i>)	<i>570</i>

Inntekter

Sum, inntekter	
1. Deltakeravgift	<i>6 500</i>
2. Tilskudd fra KUF	<i>64 x 48 t</i>
3. Tilskudd fra fylkeskommune	
4. Tilskudd fra kommune	
5. Tilskudd fra andre off. instanser	
6. Andre tilskudd	

Markedsorienterte studietiltak

Eksempel 5

A.	Kurstittel	<i>Kurvmaling</i>
B.	Faglig nivå	<i>Grunnivå</i>
C.	Faglige mål, faglig sammenheng	<i>Et tradisjonelt estetisk hobbykurs</i>
D.	Varighet (antall studietimer)	<i>16 t</i>
E.	Deltakere på denne kurstypen	<i>Kvinner: 8 Menn: 0</i>
F.	Undervisningslokale	<i>Skole</i>
G.	Andre opplysninger	

Utgifter

Sum, utgifter	4 267	
1. Lærerlønn	2 267	(141 x 16 t)
2. Kursmateriell	0	
3. Administrasjon	2 000	(125 x 16 t)
4. Lokalleie		
5. Annet		

Inntekter

Sum, inntekter	4 490	
1. Deltakeravgift	3 120	(390 x 8 delt.)
2. Tilskudd fra KUF	1 024	(64 x 16 t)
3. Tilskudd fra fylkeskommune	90	
4. Tilskudd fra kommune	256	
5. Tilskudd fra andre off. instanser		
6. Andre tilskudd		

Markedsorienterte studietiltak

Eksempel 6

A.	Kurstittel	<i>Anatomi og fysiologi</i>
B.	Faglig nivå	<i>Mellomnivå</i>
C.	Faglige mål, faglig sammenheng	<i>Gir opptakspoeng til videregående skole</i>
D.	Varighet (antall studietimer)	<i>75 t over to semestre</i>
E.	Deltakere på denne kurstypen	<i>Kvinner: 14 Menn: 0</i>
F.	Undervisningslokale	<i>Skole</i>
G.	Andre opplysninger	

Utgifter

Sum, utgifter	25 125	
1. Lærertillegg	15 750	(210 x 75 t)
2. Kursmateriell	0	
3. Administrasjon	9 375	
4. Lokalleie	0	
5. Annet	0	

Inntekter

Sum, inntekter	37 250	
1. Deltakeravgift	30 800	(2 200 x 14 delt.)
2. Tilskudd fra KUF	4 800	(64 x 75 t)
3. Tilskudd fra fylkeskommune	450	
4. Tilskudd fra kommune	1 200	
5. Tilskudd fra andre off. instanser		
6. Andre tilskudd		

Ideologisk orienterte studietiltak

Eksempel 1

· Kurstittel	<i>Kommunal politikk</i>
· Faglig nivå	<i>Mellomnivå</i>
· Faglige mål, faglig sammenheng	<i>Hvordan styre kommunen bedre?</i>
· Varighet (antall studietimer)	<i>12 t</i>
· Deltakere på denne kurstypen	<i>Kvinner: 3 Menn: 2</i>
· Undervisningslokale	<i>Privathjem</i>
· Andre opplysninger	

Utgifter

Sum, utgifter	650
Lærerlønn	
Kursmateriell	650
Administrasjon	
Lokalleie	
Annet	

Inntekter

Sum, inntekter	570
Deltakeravgift	50
Tilskudd fra KUF	520
Tilskudd fra fylkeskommune	
Tilskudd fra kommune	
Tilskudd fra andre off. instanser	
Andre tilskudd	

Ideologisk orienterte studietiltak

Eksempel 2

A.	Kurstittel	<i>Aktuell sosialpolitikk</i>
B.	Faglig nivå	<i>Mellomnivå</i>
C.	Faglige mål, faglig sammenheng	<i>Sosialismens grunnverdier</i>
D.	Varighet (antall studietimer)	<i>28 t</i>
E.	Deltakere på denne kurstypen	<i>Kvinner: 4 Menn: 7</i>
F.	Undervisningslokale	<i>Samfunnshus</i>
G.	Andre opplysninger	

Utgifter

Sum, utgifter	<i>1 680</i>
1. Lærerlønn	<i>1 680</i>
2. Kursmateriell	
3. Administrasjon	
4. Lokalleie	
5. Annet	

Inntekter

Sum, inntekter	<i>1 618</i>
1. Deltakeravgift	<i>50</i>
2. Tilskudd fra KUF	<i>1 568</i>
3. Tilskudd fra fylkeskommune	
4. Tilskudd fra kommune	
5. Tilskudd fra andre off. instanser	
6. Andre tilskudd	

Ideologisk orienterte studietiltak

Eksempel 3

A. Kurstittel	<i>Sjelesorg</i>
B. Faglig nivå	<i>Grunnivå</i>
C. Faglige mål, faglig sammenheng	<i>Innføring i sjelesorg</i>
D. Varighet (antall studietimer)	<i>15</i>
E. Deltakere på denne kurstypen	<i>Kvinner: 17 Menn: 10</i>
F. Undervisningslokale	<i>Menighetshus</i>
G. Andre opplysninger	

Utgifter

Sum, utgifter	<i>3 900</i>
1. Lærertillegg	
2. Kursmateriell	<i>1 630</i>
3. Administrasjon	<i>570</i>
4. Lokalleie	<i>1 700</i>
5. Annet	

Inntekter

Sum, inntekter	<i>1 304</i>
1. Deltakeravgift	
2. Tilskudd fra KUF	<i>1 304</i>
3. Tilskudd fra fylkeskommune	
4. Tilskudd fra kommune	
5. Tilskudd fra andre off. instanser	
6. Andre tilskudd	

Ideologisk orienterte studietiltak

Eksempel 4

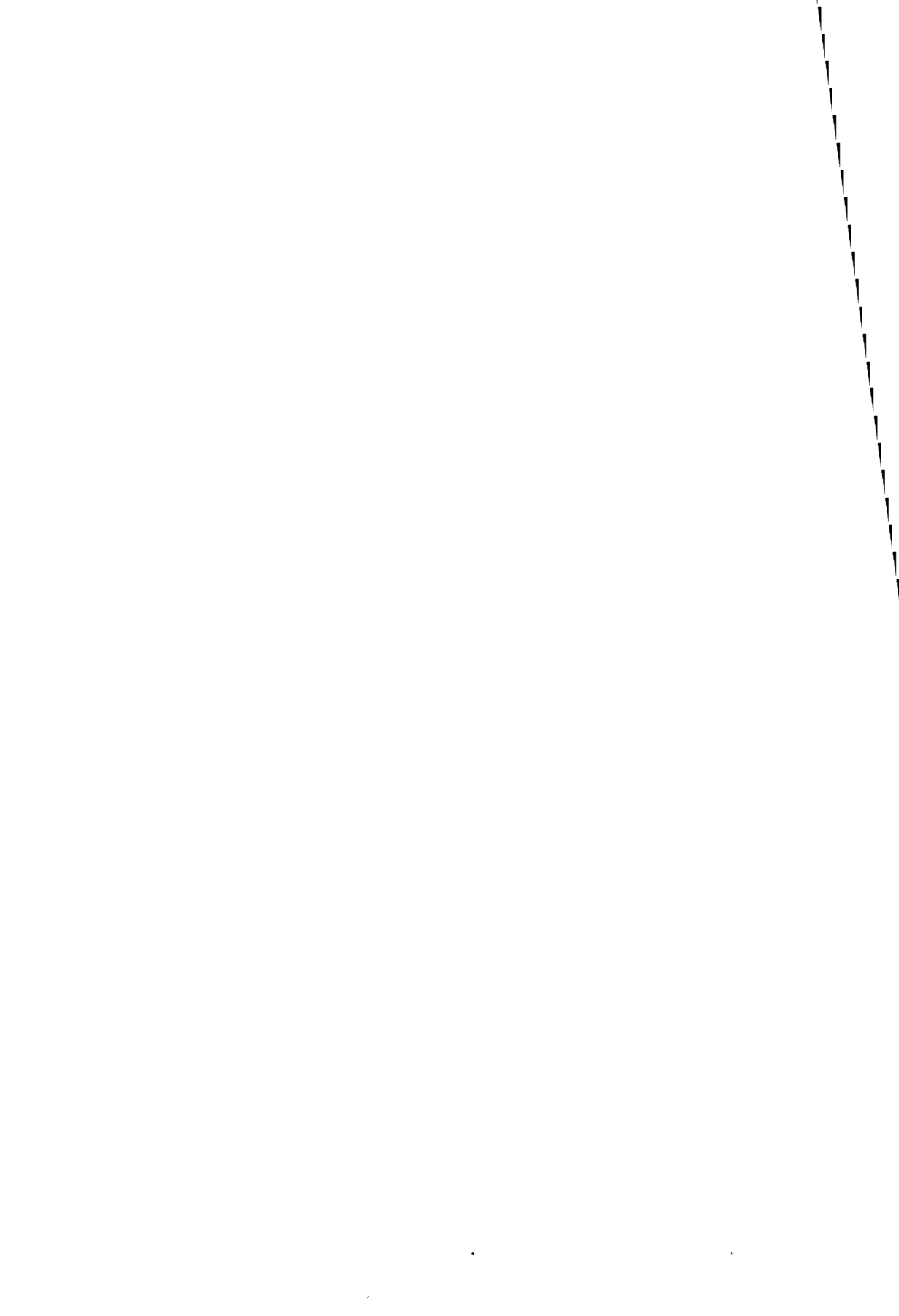
A.	Kurstittel	<i>Sang og musikk</i>
B.	Faglig nivå	<i>Grunn</i>
C.	Faglige mål, faglig sammenheng	<i>Innføring i korsang og musikkteori</i>
D.	Varighet (antall studietimer)	<i>24 t</i>
E.	Deltakere på denne kurstypen	<i>Kvinner: 0 Menn: 15</i>
F.	Undervisningslokale	<i>Bedehus</i>
G.	Andre opplysninger	

Utgifter

Sum, utgifter	<i>4 450</i>
1. Lærertillegg	
2. Kursmateriell	<i>2 050</i>
3. Administrasjon	<i>800</i>
4. Lokalleie	<i>1 600</i>
5. Annet	

Inntekter

Sum, inntekter	<i>960</i>
1. Deltakeravgift	
2. Tilskudd fra KUF	<i>960</i>
3. Tilskudd fra fylkeskommune	
4. Tilskudd fra kommune	
5. Tilskudd fra andre off. instanser	
6. Andre tilskudd	



Tidsfordriv og kompetanse

Dette er andre og avsluttende rapport om opplysningsorganisasjonenes voksenopplæring i Norge. Første del av prosjektet ble publisert i rapporten *Kompetanse eller tidsfordriv?*, som så på tilbudet om voksenopplæring i lys av nittiåras behov, organisasjonenes egne mål, loven og folkeopplysningsidealene. Denne rapporten følger opp med å gjennomgå de økonomiske og organisatoriske forutsetningene og mulighetene for voksenopplæring. Den behandler blant annet:

- Kostnadsutviklingen, også sammenliknet med generell prisutvikling i samfunnet og størrelsen på statstilskuddene.
- Hvor mye finansieres gjennom KUF, kommunene og andre?
- Hva påvirker hvor dyrt et studietilbud blir?
- Hva påvirker hvor store deltakeravgiftene blir? Hvor stor del betaler deltakerne selv?
- Er dagens voksenopplæring egnet til å ivareta folkeopplysningens kulturelle og politiske idealer og samtidig møte behovene for utdanning hos voksne?



FAFO-rapport 152
ISBN 82-7422-106-0

**Fagbevegelsens senter for forskning,
utredning og dokumentasjon**
Fossveien 19, 0551 Oslo
Tlf. 22 71 60 00